

”Pieniä vihreitä miehiä”

Hybridivaikuttamisen sosiaaliset representaatiot
valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaatiossa

Nadja Elise Nevaste

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalipsykologia

Pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2018

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author			
Nevaste, <u>Nadja</u> Elise			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
”Pieniä vihreitä miehiä” Hybridivaikuttamisen sosiaaliset representaatiot valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaatiossa			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Sosiaalipsykologia			
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
Pro gradu -tutkielma	Joulukuu 2018	106	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä työssä tarkastellaan sitä, miten valtionhallinnon valmius ja varautumisorganisaatiossa ymmärretään hybridivaikuttaminen. Tutkimuksessa selvitetään, onko haastateltavilla yhteisesti jaettu käsitys hybridivaikuttamisesta, ja minkälaisia aiheita, merkityksiä ja mielikuvia hybridivaikuttamiseen liitetään.</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalisen tiedon muodostumista sosiaalisten representaatioiden teorian näkökulmasta (Moscovici, 1961). Teorian mukaan ymmärrys tietyistä aiheista rakentuu yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa, tietyssä ajassa ja sosiaalisessa kontekstissa. Tutkimuksessa hyödynnetään rakenteellista lähestymistapaa (Abric, 1993), joka mahdollistaa representaation rakenteen tarkastelemisen. Rakenteellista lähestymistapaa käytetään tyypillisesti määrällisin menetelmin tehtävässä tutkimuksessa, mutta tässä tutkimuksessa sitä lähestytään laadullisin menetelmin. Työssä pohditaan myös lähestymistavan haasteita ja mahdollisuuksia.</p> <p>Tutkimusta varten haastateltiin 23 valtioneuvostossa työskentelevää valmiuspäällikköä ja valmiussihteriä. Pari- ja yksilöhaastatteluja tehtiin yhteensä 13. Haastattelumenetelmässä yhdistettiin teema- ja puolistrukturoitua haastattelua. Aineiston luokittelussa käytettiin muun muassa sisältöanalyysia, jossa useamman analyysikerran avulla oli mahdollista löytää aineistossa esiintyviä yhteisesti jaettuja teemoja. Aineistoa peilattiin Abricin sosiaalisen representaation rakenteelle asettamiin kriteereihin, joiden perusteella haastatteluista nousseet teemat oli mahdollista kuvata sosiaalisen representaation muodossa.</p> <p>Tutkimuksen päätulokset osoittavat, että haastateltavilla on yhteisesti jaettu käsitys hybridivaikuttamisesta. Tutkimuksen perusteella hybridivaikuttamisen sosiaalisen representaation ytimessä on monimuotoinen ja kokonaisvaltainen yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen sekä tavoitteellinen toiminta. Perifeerisiä elementtejä löytyy useampi ja ne liittyvät muun muassa vaikuttamiskeinoihin, vaikuttamisen kohteisiin, sekä hybridivaikuttamisen hämmentävään luonteeseen. Venäjä nousee perifeeristen elementtien joukkoon ensisijaisena toimijana. Hybridivaikuttaminen ankkuroidaan sodankäynnin ja informaatiovaikuttamisen käsitteisiin, ja sen figuratiiviseksi ytimeksi nousevat pienet vihreät miehet. Tutkimuksen perusteella on nähtävissä, että representaation ydin sekä figuratiivinen ydin ovat jo muodostuneet, mutta käsitykset ilmiön seurauksista, sekä selvemmin aikaan sidotut perifeeriset elementit eivät vielä ole vakiintuneet.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että julkisuudessa käytävällä keskustelulla sekä medialla on nykyaikana merkittävä rooli sosiaalisten representaatioiden rakentumisessa. Hybridivaikuttamisen sosiaalisten representaatioiden tutkimusta on mahdollista hyödyntää esimerkiksi pohjana tulevien koulutusten suunnittelulle.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Sosiaaliset representaatiot, sosiaalisten representaatioiden rakenne, hybridivaikuttaminen, hybridisodankäynti			

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	3
2.	Hybridi	5
2.1.	Hybridisodankäynti vai hybridi vaikuttaminen?	7
2.2.	Aiempi hybridi vaikuttamisesta tehty tutkimus.....	8
2.2.1.	Hybridi ennen vuotta 2014.....	9
2.2.2.	Ukraina ja Krim.....	10
2.2.3.	Vanha asia uudella nimellä	12
2.2.4.	Demokratiat hybridi vaikuttamisen kohteina	14
2.2.5.	Onko hybridissä jotain uutta?.....	15
2.2.6.	Suomalainen konteksti	16
2.2.7.	Hybridi vaikuttamisen sosiaalipsykologinen tutkimus	17
3.	Sosiaaliset representaatiot	19
3.1.	Ankkurointi, objektivointi ja naturalisointi	20
3.1.1.	Ankkurointi	21
3.1.2.	Objektivointi	22
3.2.	Sosiaalisten representaatioiden rakenne	24
3.2.1.	Representaation ydin	24
3.2.2.	Perifeeriset elementit.....	25
3.3.	Sosiaalisten representaatioiden tutkiminen	26
3.4.	Sosiaalisten representaatioiden tutkimus.....	29
3.4.1.	Median rooli sosiaalisten representaatioiden rakentumisessa.....	29
3.4.2.	Ympäristö ja kulttuuri sosiaalisten representaatioiden muokkaajina.....	31
3.4.3.	Sosiaalisten representaatioiden tutkimus koulutuksen tukena	32
4.	Tutkimuskysymykset	34
5.	Metodit	36
5.1.	Tutkimusryhmän valinta ja aineiston keruu	37
5.2.	Aineiston luokittelu ja analysointi.....	40
6.	Tulokset.....	42
6.1.	Ankkurointi ja objektivointi	43

6.1.1.	Ankkurointi	43
6.1.2.	Objektivointi	48
6.2.	Ydin	51
6.2.1.	Monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus	53
6.2.2.	Yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen	55
6.2.3.	Tavoitteellista toimintaa	57
6.3.	Perifeeriset elementit	59
6.3.1.	Epäselvä, hämmentävä ja haasteellinen ilmiö	59
6.3.2.	Hybridi ja sodankäynti	61
6.3.3.	Venäjä	64
6.3.4.	Informaatioteknologia, internet ja some uudenlaisen vaikuttamisen mahdollistajina	67
6.3.5.	Informaatiovaikuttaminen	69
6.3.6.	Vastakkainasettelun luominen	71
6.3.7.	Luottamuksen heikentäminen päättäjiin ja viranomaisiin	72
6.3.8.	Varautuminen yhteistyöllä ja valistamalla	73
7.	Diskussio	77
7.1.	Päätelmät	80
7.2.	Tutkimustulosten ja menetelmien arviointi	86
7.3.	Eettiset näkökohdat ja tutkimuksen rajoitukset	89
7.4.	Tutkimuksen merkitys, hyödyntäminen ja jatkotutkimus	92
	Lähteet	95
	Liitteet	103

1. Johdanto

”Viimeaikaiset kriisit ovat haastaneet käsityksiämme perinteisestä sodasta. Olemme nähneet suunnitelmallista toimintaa, jossa kohteena olevan valtion heikkouksia hyödynnetään. Tämän hybridiuhkan keinovalikoima on laaja: informaatio-operaatiot, taloudellinen ja teknologiaan perustuva painostus, tunnuksettomat sotilaat tai kybervaikuttaminen – ja keinovalikoima laajenee edelleen.” Näin tasavallan presidentti Sauli Niinistö lausui 219. maanpuolustuskurssin avajaisissa marraskuussa 2016. Hybridivaikuttaminen sijoittuu Niinistön mukaan normaaliolojen ja poikkeusolojen väliseen tilaan, jota lainsäädäntömme ei vielä vuonna 2016 tunnistanut. Hybridivaikuttamisella pyritään Niinistön mukaan ennen kaikkea horjuttamaan yhteiskunnan toimintaa. (Niinistö, 2016.)

Maanpuolustuskorkeakoulun sotilasprofessori Jyri Raitasalo (2017, s. 20–21) puolestaan ei pidä hybridivaikuttamista erityisen uutena asiana. Raitasalon mukaan ihmiskunta on jo vuosituhansien ajan käyttänyt sodankäynnissä epäsymmetrisiä keinoja, kuten propagandaa, terrorismia, ja erilaisia ei-sotilaallisia painostuskeinoja vastustajiaan kohtaan. Raitasalo näkee hybridin länsimaiden luomana konseptina ja muotisanana, jolla pyritään käsitteellistämään Venäjän kylmän sodan jälkeiset toimet Ukrainassa.

2000-luvun toimintaympäristössä on kuitenkin jotain sellaista, mitä ei vielä vuosituhansia tai edes muutama vuosikymmen sitten ollut olemassa. Kyberulottuvuus, sekä internetin ja sosiaalisen median mukana tuoma nopea tiedon leviäminen sekä yhteiskuntien verkottuneisuus ovat tuoneet mukanaan uudenlaisia mahdollisuuksia, mutta myös uhkia. Kyberturvallisuuden professori Jarno Limnéll (2018) kuvailee kolumnissaan osuvasti hybridivaikuttamisen uusia ulottuvuuksia ja haasteellista: *”on helppoa havaita milloin vihollisen panssarivaunut ylittävät valtion rajan, mutta miten suhtautua sähkönjakeluun kohdistuvaan hakkerointiin, digitaalisten terveystietojen manipulointiin tai laajamittaisiin informaatio-operaatioihin vaalien yhteydessä – kun epäilty tekijä vielä kiistää toimet vahvasti.”* Hybridivaikuttamisen tiedostaminen on nostanut tarpeen niin yksittäisten valtioiden kuin liittoutumien kohdalla vetää uudenlaisia turvallisuuspoliittisia linjauksia ja käymään keskustelua siitä, miten perinteisen sodan kynnyksen alittavaan vaikuttamistoimintaan tulisi suhtautua. Eurooppalaisen hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen perustaminen Helsinkiin (Valtioneuvosto, 2017a) sekä

hybridisuurlähettilään viran perustaminen ulkoministeriöön, kertovat myös osaltaan ilmiön vakavuudesta ja ajankohtaisuudesta.

Hybridivaikuttamisen käsite on ilmaantunut tavallisten ihmisten tietoisuuteen median ja julkisuudessa käytävien keskusteluiden myötä. Esimerkiksi loppuvuodesta 2018 havaittiin Lapissa mittavaa GPS-häirintää Naton järjestämän Trident Junction -sotaharjoituksen aikana. Häirintä yhdistettiin Venäjän hybridivaikuttamiseen niin median (Rusi, 2018) kuin valtion johdon (Sundqvist, 2018) toimesta. Niin ikään Turun saaristossa sijaitseva Airiston Helmi liitettiin Venäjän hybridivaikuttamiseen, kun siihen kohdistettiin mittava etsintäoperaatio syksyllä 2018. Viranomaiset ilmoittivat tutkinnan syyksi rahanpesu- ja veropetosepäilyt, mutta julkisuudessa spekulointi aiheeseen liittyvän kansallisen turvallisuuden näkökulmia, sillä kiinteistöt sijaitsevat Suomen huoltovarmuuden kannalta kriittisissä paikoissa. (Iltasanomat, 2018.) Kansalaiskeskustelu on pidemmän aikaa käynyt vilkkaana myös tiedustelulainsäädännön tiukentamisesta ja niin sanotun ”hybridin mentävän aukon” tukkimisesta.

Hybridivaikuttamista käsitellään niin mediassa kuin seminaareissa, selonteissa ja strategioissa, mutta sille ei ole olemassa yhtä, yhteisesti hyväksyttyä määritelmää. Hybridivaikuttaminen on luonteeltaan monimuotoista, ja voi kohdistua kaikille yhteiskunnan alueille, minkä vuoksi uhkien tunnistaminen, niihin varautuminen ja niiden torjuminen, vaatii poikkihallinnollista yhteistyötä. Yhteistyön kulmakivi on samansuuntainen tai jaettu ymmärrys hybridivaikuttamisen luonteesta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä mielikuvia, ajatuksia, arvoja ja käytäntöjä hybridivaikuttamiseen liitetään valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaatioissa. Tutkimuksen tavoitteena on myös tunnistaa, onko valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaation sisällä yhteinen käsitys hybridivaikuttamisesta.

Tutkimuksessa käytetään sosiaalisten representaatioiden lähestymistapaa, mikä sopii hyvin hybridivaikuttamisen kaltaisen uuden ja uhkaavan oloisen ilmiön, ja siihen liittyvien käsitysten tutkimiseen. Sosiaalisten representaatioiden tutkiminen on mielenkiintoista juuri silloin, kun jokin ilmiö on murrosvaiheessa ja sen merkityksistä käydään vilkasta keskustelua. Hybridivaikuttamisen ajankohtaisuus tekee siitä oivallisen sosiaalisten representaatioiden tutkimuskohteen juuri vuonna 2018.

Seuraavassa luvussa (luku 2) esittelen hybridivaikuttamisen käsitteen, siihen liittyviä ristiriitoja sekä aiempaa hybriditutkimusta. Luvussa kolme keskityn tutkimuksen

teoreettisen viitekehyksen, eli sosiaalisten representaatioiden ja aiheeseen liittyvän tutkimuksen esittelyyn. Neljännessä luvussa esittelen tutkimuskysymykset ja viidennessä luvussa tutkimuksessa käytetyt aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät. Kuudes luku sisältää tutkimustulosten esittelyn, ja viimeisessä luvussa esitän tutkimuksen päätelmät, arvion tutkimuksesta ja sen tuloksista, sekä pohdin tutkimuksen merkitystä, käytettävyyttä ja mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

2. Hybridi

Sanan hybridi alkuperä on latinassa, jossa se tarkoittaa risteymää (Kotimaisten kielten keskus ja kielikone, 2017). Hybridi -käsite on pitkään ollut käytössä biologiassa, jossa sillä tarkoitetaan kahden eri lajin risteytystä. Hybridi -käsite rantautui yleisemmin suomalaiseen käyttöön 1900- luvun loppupuolella, jolloin hybridillä alettiin viitata esimerkiksi autossa olevaan bensiini- tai dieselmoottorin ja sähkömoottorin yhdistelmään (Ruppel). Turvallisuuspoliittiseen keskusteluun hybridi ilmaantui vuoden 2014 Krimin miehityksen jälkeen (mm. Raitasalo, 2017; Fridman, 2017; Wither, 2016), jolloin alettiin puhua hybridivaikuttamisesta, hybridisodankäynnistä ja hybridiuhkista kylmän sodan jälkeisten turvallisuuspoliittisten jännitteiden, ja etenkin Venäjän toimien yhteydessä.

Hybridisodankäynnin johtavan tutkijan Frank G. Hoffman (2010 s. 441–444.) määrittelee hybridiuhkien tarkoittavan sitä, kun mikä tahansa vastustaja käyttää samanaikaisesti ja joustavasti tavanomaisten aseiden, epäsäännöllisten taktiikkojen, terrorismin ja rikollisen toiminnan yhdistelmää saavuttaakseen poliittiset päämääränsä. Hoffmanin mukaan hybridivaikuttaja voi olla niin valtiollinen kuin ei-valtiollinen toimija ja vaikuttamisen tavoitteena on saavuttaa synergiavaikutuksia taistelukentän fyysisen ja psykologisen ulottuvuuden kesken. (Ibid.)

Suomessa valtionhallinnon taholta hybridivaikuttaminen on määritelty muun muassa valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa (Valtioneuvoston kanslia, 2016), yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (Valtioneuvosto, 2017b) ja kyberturvallisuuden sanastossa (Sanastokeskus, 2018).

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa (Valtioneuvoston kanslia, 2016, s. 15) hybridivaikuttamisen määritellään olevan:

”Suunnitelmallista toimintaa, jossa valtiollinen tai ei-valtiollinen toimija voi hyödyntää samanaikaisesti erilaisia sotilaallisia keinoja tai esimerkiksi taloudellisia tai teknologiaan perustuvia painostuskeinoja sekä myös informaatio-operaatioita ja sosiaalista mediaa, pyrkien vaikuttamaan kohteena olevan valtion heikkouksiin ja saavuttamaan omat tavoitteensa. Myös Suomeen kohdistuu hybridivaikuttamiseen kuuluvien keinojen käyttöä.”

Kyberturvallisuuden sanastossa sekä Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (YTS) olevat määritelmät (Liite 1 a & b) ovat edellä kuvatun kanssa samansuuntaisia, mutta eivät kuitenkaan identtisiä. Kaikissa määritelmissä tarkennetaan vaikutuskeinojen olevan monimuotoisia, sisältäen mm. taloudellisia, poliittisia ja sotilaallisia keinoja sekä informaatioulottuvuutta ja sosiaalista mediaa. Määritelmissä todetaan myös, että vaikuttaja pyrkii hyödyntämään kohdemaan heikkouksia. Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa määritellään hybridikeinoiksi samanaikaisesti käytettävät keinot, kun taas YTS:ssä ja kyberturvallisuuden sanastossa todetaan, että keinoja voidaan käyttää joko samanaikaisesti tai toisiaan seuraten. Kyberturvallisuuden sanastossa todetaan lisäksi, että hybridivaikuttaminen on poliittisesti motivoitunutta.

Kansainvälisessä kontekstissa hybridivaikuttamista ovat määritelleet muun muassa Euroopan unioni (EU) ja Pohjois-Atlantin liitto Nato (liite 1 c & d). EU:n ja Naton määritelmät ovat ydinajatukseltaan samankaltaisia kuin suomalaiset määritelmät, mutta hybridivaikuttajan pyrkimyksiä on tuotu esiin eri tavalla kuin suomalaisissa määritelmissä. EU:n määritelmässä todetaan hybridivaikuttajan pyrkivän hämmentämään ja vaikeuttamaan kohdemaan päätöksentekoa, kun taas Naton määritelmässä kuvataan vaikuttajan pyrkivän herättämään epäluuloa ja hämärtämään sodan ja rauhan välistä rajaa. EU:n määritelmässä otetaan myös kantaa siihen, että hybridivaikuttamista on vaikea havaita ja vaikuttamisen taustalla olevaa toimijaa on vaikea tunnistaa.

Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen määritelmässä (liite 1 e) kuvataan hybridivaikuttamisen kohteina olevan demokraattisten valtioiden ja instituutioiden haavoittuvuudet, sekä niin valtiollinen kuin paikallistason päätöksenteko. Ulkopoliittinen instituutti (Mikkola, Aaltola, Wigell, Juntunen ja Vihma, 2018, s. 25–26) puolestaan on

valinnut ottaa käyttöönsä kokonaan uuden, hybridihäirinnän käsitteen (liite 1 f), jonka kuvaillaan olevan usean häirinnän muodon synkronoitua yhteiskäyttöä, jonka tavoitteena on vahvistaa kohdeyleisöjen sisäisiä jakolinjoja ja yleistä epävakautta. Hybridivaikuttajan pyrkimyksenä pidetään sitä, ettei kohdevaltio edes ymmärrä olevansa vaikutuksen kohteena. (Ibid.)

Kaikilla edellä esitetyillä määritelmillä on yhteistä se, että hybridivaikuttaminen nähdään useiden keinojen yhtäaikaisena tai synkronoituna käyttönä. Jokaisessa määritelmässä on kuitenkin ominaispiirteitä, eikä yksikään määritelmä ole identtinen. Tämä kuvaa hyvin hybridivaikuttamisen monimutkaisuutta ja monitulkinnaisuutta, sekä kertoo siitä, että yhteisesti jaetut käsitykset hybridivaikuttamisesta eivät vielä ole täysin vakiintuneita edes kansallisella tasolla.

Seuraavaksi avaan lyhyesti hybridivaikuttamisen ja hybridisodankäynnin välistä eroa, ja miksi en pidä käsitteiden eroa oleellisena tutkimukseni näkökulmasta.

2.1. Hybridisodankäynti vai hybridivaikuttaminen?

Kansainvälistä kirjallisuutta lukiessa huomaa pian, että Suomi kuuluu niihin harvoihin maihin, jossa puhutaan hybridivaikuttamisesta, kun muualla puhutaan hybridisodankäynnistä. Seuraavaksi kerron lyhyesti, miksi olen valinnut käyttää tutkielmassani hybridivaikuttamisen käsitettä ja miten nämä kaksi käsitettä suhteutuvat toisiinsa.

Sodankäynnille ei ole olemassa yhtä universaalia määritelmää. Ruotsalaisen rauhantutkimuslaitos Siprin (Melander, 2015) mukaan voidaan puhua sodasta esimerkiksi silloin, kun ainakin toinen konfliktin osapuoli on valtiollinen, ja vähintään 25 ihmistä kuolee vuoden aikana aseellisen selkkauksen seurauksena. Tämä ei kuitenkaan esimerkiksi Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitoksen entisen johtajan Torsti Sirenin mukaan ole pätevä määritelmä. Sirenin mukaan uhrimäärän perusteella ei voida määritellä sotaa, eikä sotaan aina edes liity asevoimien käyttöä. (Pukkila, 2014). Kolmas näkemys on, että valtio on sodassa silloin, kun se kokee olevansa sodassa (Puistola, 2018.)

Jotkut tutkijat pitävät aseellisen voiman käyttöä erottavana tekijänä hybridivaikuttamisen ja hybridisodankäynnin välillä. Muun muassa Aleksanteri instituutin tutkijat Bettina Renz ja Hanna Smith (2016, s. 12) kyseenalaistivat Venäjään ja hybridiin liittyvässä

tutkimuspaperissaan koko sotatermin käytön sellaisissa konfliktitilanteissa, joihin ei liity väkivaltaa tai asevoimien käyttöä. Renz ja Smith toteavat, ettei historiasta löydy sellaista sotaa, joka olisi voitettu ilman asevoimia. (Ibid.)

Hybridisodankäynnin ja hybridivaikuttamisen välinen raja on epäselvä, ja konseptien käyttö riippuu pitkälti niiden käyttäjistä. Suomessa on tehty tietoinen päätös olla puhumatta hybridisodankäynnistä, kun taas esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Nato -maissa käytetään ainoastaan hybridisodankäynti -termiä. Tässä tutkielmassa olen haastatteluissani käyttänyt termiä ”hybridivaikuttaminen”, sillä se on suomalaisessa kontekstissa käytettävä termi. Suurimmassa osassa esittelemästäni kirjallisuudesta puhutaan kuitenkin hybridisodankäynnistä. Tulkitsen käytettävien termien eron johtuvan ensisijaisesti poliittisen ilmapiirin ja puhekultuurien välisistä eroavaisuuksista, eikä termien sisältöjen eroista. Käsittelen tutkielmassani haastatteluaineistoa ja kirjallisuutta limittäin, joten olen valinnut käyttää tutkielmassani hybridivaikuttamisen ja hybridisodankäynnin käsitteitä toistensa synonyymeina. Käytän joissain kohdin myös pelkästään sanaa *hybridi*, kuvaamaan hybridivaikuttamista ja hybridisodankäyntiä, etenkin sellaisissa yhteyksissä, jossa lauseiden rakenteet muuten olisivat liian pitkiä tai monimutkaisia.

2.2. Aiempi hybridivaikuttamisesta tehty tutkimus

Hybridiin liittyvää akateemista tutkimusta on tehty pääasiassa sotatieteiden, politiikan tutkimuksen ja turvallisuustutkimuksen viitekehyksessä. Suomessa hybriditutkimusta on tehty muun muassa Maanpuolustuskorkeakoulussa, Puolustusvoimissa ja Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutissa. Sisällytän katsaukseeni akateemisen tutkimuksen kriteerit täyttäviä artikkeleita, joskin on huomattava, että hybridistä on tehty myös paljon ei-akateemista tutkimusta esimerkiksi erilaisten selvitysten ja katsausten, sekä ei-akateemisten tutkimusyhteisöjen artikkelien ja julkaisujen muodossa. Olen myös rajannut tutkimuskirjallisuuden esittelyn koskemaan sellaista tutkimusta, jossa käytetään *hybridivaikuttamisen* tai *hybridisodankäynnin* termejä.

Seuraavaksi esittelen olemassa olevaa hybriditutkimusta. Tutkimusaineisto on koottu kirjallisuudesta nousseiden pääteemojen ympärille: Hybridi ennen vuotta 2014, Ukraina ja Krim, vanha asia uudella nimellä, sekä demokratiat hybridivaikuttamisen kohteena. Lopuksi tarkastelen suomalaisessa kontekstissa tehtyä hybriditutkimusta ja esittelen pari

yksittäistä tutkimusta, joissa on käytetty sosiaalipsykologista lähestymistapaa hybrdivaikuttamisen tutkimisessa.

2.2.1. Hybridi ennen vuotta 2014

Useiden lähteiden mukaan (mm. Gaub, 2015, Hoffman, 2010; Hoffman, 2007), hybrdivaikuttamisen nimellä on alettu tehdä tutkimusta 2006 jälkeen, jolloin termiä käytettiin kuvaamaan terroristijärjestö Hizbollahin ja Israelin välistä sodankäyntiä. Alun perin Hizbollahin toiminta nähtiin hybridisodankäyntinä sen vuoksi, että se käytti operaatioissaan tavanomaisten ja epätavanomaisten sodankäynnin keinojen yhdistelmää. Puistola ja Lalu (2015, s.1) määrittelevät tavanomaisten keinojen olevan ”*valtioiden välistä sodankäyntiä, jossa käytetään asevoimia suoraan vastustajan asevoimia vastaan*”, kun taas epätavanomaisilla keinoilla tarkoitetaan ”*valtiollisten tai ei-valtiollisten toimijoiden väkivaltaista kamppailua laillisen aseman ja vaikutusvallan hankkimiseksi väestön keskuudessa*”. Epätavanomainen sodankäynti suosii lisäksi ”*epäsuoria ja epäsymmetrisiä keinoja*” yhdessä tavanomaisten asevoimien kanssa. (Ibid.) 2000-luvun alussa hybridisodankäynti nähtiin melko kapeasti tavanomaisten ja epätavanomaisten keinojen yhdistämisenä, kun tämän päivän määritelmä pitää sisällään paljon laajemman käsityksen hybrdivaikuttamisen keinovalikoimasta. Hizbollahin toiminnassa oli kuitenkin jo 1980-luvulla piirteitä myös siitä, mitä tänä päivänä ajatellaan hybrdivaikuttamiseen kuuluvan, mikä ilmenee mm. Eitan Azanin (2013) tutkimuksista.

Azani on tutkinut Hizbollahin syntyä ja toimintaa, ja toteaa artikkelissaan (2013, s. 902), että Hizbollah on muuntautunut yksinkertaisesta terroristiryhmästä hienostuneeksi hybriditerroristiorganisaatioksi, kehittämällä jatkuvasti toimintaansa sosiaalisen hyvinvoinnin, aseellisen kyvykkyyden ja poliittisen aktiivisuuden saroilla. Hizbollah on tarjonnut jo 1980-luvulta lähtien kannattajilleen toimeentulotukea, terveydenhuoltoa ja koulutusta. Järjestö käyttää myös taidokkaasti mediaa hyväkseen oman ideologiansa välittämisessä. Azani toteaa Hizbollahin strategian olevan suunnattu koko shiia-yhteiskunnalle. Strategian perimmäisenä tarkoituksena on ollut luoda ”vastustuksen yhteiskunta”, joka on sitoutunut taistelemaan yhteisten aatteiden ja tavoitteiden puolesta. (Ibid. s. 904–907.)

2.2.2. Ukraina ja Krim

Vuonna 2014 hybridisodankäynnin termi nousi median kautta suuren yleisön tietoisuuteen, kun Venäjä miehitti Ukrainalle kuuluvan Krimin niemimaan ilman suurempaa sotilaallista voimankäyttöä (Puistola & Lalu, 2015, s.1). Krimin miehitystä ja Itä-Ukrainan tapahtumia onkin laajasti tutkittu hybridisodankäynnin kontekstissa vuodesta 2014 lähtien. Mikkola ym. (2018, s.19) kuvaavat osuvasti Krimin miehityksen vaikutuksia turvallisuuspoliittiseen keskusteluun: *”Hybridisodasta” tuli määrittävä käsite kuvaamaan Venäjän operaatioita Ukrainassa, jonka jälkeen käsite on laventunut kuvaamaan laajemmin nykyistä Venäjän tuottamaa uhkaa Euroopan turvallisuudelle”*.

Mehmet Erol & Safak Oguz (2015) tarkastelevat artikkelissaan Krimin valloitusta hybridisodankäynnin näkökulmasta. Tutkijat toteavat, että modernin venäläisen sotataktiikan mukaan pääasiallinen taistelukenttä ei ole valtioiden rajoilla, vaan ihmisten mielissä. Venäläisen sodankäynnin ajatuksena on täten vähentää perinteisten asevoimien suoraa käyttöä ja keskittyä yhä enemmän psykologiseen sodankäyntiin. (Ibid., s. 267.) Ajatus välittyy myös niin kutsutusta Gerasimovin doktriinista, eli venäläiskenraali Valeri Gerasimovin Venäjän sotatiedeakatemiassa 2013 pitämästä puheesta, jossa hän kuvailee modernin sodankäynnin muutosta. Kenraalin mukaan sodankäynnin säännöt ovat muuttuneet siten, että sodankäynnissä käytetään yhä enemmän ei-sotilaallisia keinoja, kuten poliittisia, taloudellisia, humanitaarisia ja informaatiokeinoja, sekä hyödynnetään väestön protestipotentiaalia. Sotilasoperaatioissa käytetään luonteeltaan salaisia toimintatapoja kuten erikoisjoukko-operaatioita ja informaatiovaikuttamista, ja perinteisten toimintatapojen rinnalla käytetään epätavanomaisia keinoja. (Erol & Oguz, 2015, s. 268–269; Lalu & Puistola, 2015, s. 2.)

Myös Stephen Dayspringin (2015) tarkastelee Krimin miehitystä Venäjän hybridisodankäyntiä koskevassa väitöskirjassaan. Dayspring toteaa, että jo 1990-luvulta saakka Kremlin tahtotila on ollut pitää Ukraina riippuvaisena Venäjästä. Kun Ukraina vuoden 2014 alussa oli matkalla kohti tiiviimpää EU-yhteistyötä, syntyi päätös vallata Krimin niemimaa (Ibid., s. 123). Dayspring kuvailee Venäjän aloittaneen Krimin operaation pohjustamisen jo pitkään ennen miehitystä värväämällä riveihinsä ukrainalaisia poliiseja, virkamiehiä ja tiedustelupalvelun väkeä, jotka miehityksen aikaan eivät vastustaneet venäläisiä joukkoja. Venäjä onnistui myös siirtämään Ukraina ja sen

läheisyyteen suuren määrän joukkoja ennen Krimin miehitystä Sotshin olympialaisten turvatoimiin vedoten.

Krimiläisille miehitys näyttäytyi aluksi ”kohtelaiden vihreiden miesten”, eli venäläisten tunnuksettomien erikoisjoukkojen ilmestymisenä katukuvaan helmikuun 2014 lopulla. Niin kansalaisten kuin päättäjien keskuudessa vallitsi pitkään epätietoisuus siitä, keitä nämä sotilaat edustivat, etenkin kun Venäjän presidentti Vladimir Putin kiisti tiukasti Venäjän osuuden Krimin tapahtumiin. Erikoisjoukkojen tehtävänä oli miehittää väkivallalla Krimin hallintorakennukset sekä muut kriittiset kohteet, kuten televisioasemat, satamat, lentokentät ja poistumistiet. (Dayspring, 2015, s. 137.)

Miehityksen yhteydessä krimiläisiä viestiverkkoja häirittiin kyberhyökkäyksillä, jonka seurauksena niin Ukrainan hallinto kuin kansalaiset jäivät ilman puhelin- ja internetyhteyksiä ulkomaailmaan. Maasta katkaistiin myös ukrainalaiset televisiolähetykset ja ne korvattiin venäläisillä lähetyksillä. Sosiaalinen media täyttyi venäläisistä trolleista, jotka pommittivat keskustelukanavia venäläismielisellä propagandalla. Näin päättäjät kuin kansalaisetkin pidettiin pimennossa siitä, mitä todella on tapahtumassa. (Dayspring, 2015, s. 128–131.)

Venäjän tukemat venäläismieliset joukot pakottivat Krimin parlamentin äänestämään itselleen uuden venäläismielisen presidentin Sergei Aksynovin, jonka jälkeen uusi hallitus järjesti kansanäänestyksen Krimin liittämisestä osaksi Venäjää. Äänestyksen lopputuloksena väitettiin, että 97% krimiläisistä halusivat liittyä Venäjään, mutta jälkepäin on arvioitu, että todellinen liittymisen puolesta äänestäneiden määrä oli 15-25% äänestäjistä. (Dayspring, 2015, s.139.) Putin on kansanäänestyksen jälkeen käyttänyt sen tulosta oikeutuksena Venäjän toimille Krimillä (Erol & Safak 2015, s. 274).

Krimin kohtalaisen väkivallatonta miehitystä tuettiin Ukrainan rajojen tuntumassa tehdyillä mittavilla valmiusharjoituksilla, joiden seurauksena Venäjän asevoimien sotilasjoukot ja kalusto valvoivat miehityksen etenemistä ja toimivat vahvana viestinä länsimaille olla puuttumatta tilanteeseen. (Erol & Safak, 2015, s. 274.) Operaation onnistumista tuki se, että huomattava osa krimiläisistä oli venäläismielisiä, eivätkä näin ollen vastustelleet miehitystä. Ukrainamielinen väestö peloteltiin hiljaiseksi painostamalla, uhkaamalla ja väkivallalla, jota ei kuitenkaan suoraan voitu yhdistää Venäjän valtiollisiin toimijoihin. Venäjä perusteli toimiaan Ukrainassa venäläisvähemmistön oikeuksien turvaamisella, ja ajatusta tuki tuolloin käynnissä ollut

kielikiista venäjän kielen asemasta Ukrainassa. Venäjä sai operaation näyttämään siltä, että Krimin liittäminen Venäjään olisi ollut kansalaisten oma tahto. (Dayspring, 2015, s.126–140.)

Niin Erol ja Safak (2015) kuin Dayspring (2015) pitävät Krimin miehitystä malliesimerkkinä Venäjän nykyaikaisesta hybridisodankäynnistä. Erol ja Safak (Ibid., s. 262) toteavat lisäksi, että hybridisodankäynnistä on tullut yksi suurimmista turvallisuusuhkista länsimaille ja etenkin Natolle Venäjän ja Ukrainan välisen kriisin ja Krimin valloituksen myötä.

2.2.3. Vanha asia uudella nimellä

Suuressa osassa tutkimuksista on taustalla ajatus siitä, että hybridivaikuttaminen tai hybridisodankäynti eivät ole ainakaan täysin uusia ilmiöitä. Brittiläinen professori James K. Wither (2016) pyrkii hybridisodankäyntiä käsittelevässä artikkelissaan kokoamaan viimevuosien hybriditutkimusta ja hybridin ympärillä käytävää keskustelua. Wither palaa kirjoituksessaan vuosituhansien taa, jossa kiinalainen filosofi Sunzi on kuvannut epäsymmetrisen sodankäynnin keinoja. Sissisotaa on käyty kautta aikojen, ja perinteisten asevoimien rinnalla on käytetty mitä monimuotoisimpia vaikuttamisen keinoja. Hybridisodankäynti ei siis Witherin mukaan ole uusi asia, vaan ennemminkin tämän hetken suosituin termi nykyaikaiselle sodankäynnille. Samaa asiaa tarkoitetaan hänen mukaansa esimerkiksi termeillä epälineaarinen-, epäkonventionaalinen-, asymmetrinen-, tai uuden sukupolven sodankäynti, neljännen ja viidennen sukupolven sodankäynti, sekä harmaan alueen sodankäynti. (Wither, 2016, s. 86.)

Wither toteaa, että 1990-luvulla puhuttiin neljännen sukupolven sodankäynnistä, jossa oli paljon hybridisodankäynnin piirteitä. Tällöin sodankäynnin käsite laajennettiin sisältämään sotilaallisen voimankäytön lisäksi muun muassa kulttuurisia, sosiaalisia, psykologisia ja moraalisia ulottuvuuksia. Informaatioteknologian kehitys nähtiin jo tuolloin modernin sodankäynnin keskeisenä ulottuvuutena. Myös kiinalaisessa rajoittamattoman sodankäynnin teoriassa on paljon hybridisodankäynnin kaltaisia piirteitä. Teorian lähtökohtana on, että sodankäynnillä ei ole sääntöjä, eli mikään ei ole kiellettyä. Venäläiset puolestaan käyttävät tämänhetkisestä sodankäynnistä nimitystä uuden sukupolven sodankäynti tai epälineaarinen sodankäynti. Jälkimmäinen on saanut

alkunsa aiemmin mainitun venäläiskenraali Valery Gerasimovin puheesta, jossa hän kuvaa uuden sukupolven sotaa laajana poliittisten, taloudellisten, informaatio, humanitaaristen ja ei- sotilaallisten keinojen käyttämisenä vastustajan kukistamiseksi. (Wither, 2016, s. 77–80.)

Sotilasprofessori Raitasalo (2017) on Witherin kanssa samoilla linjoilla. Raitasalon mukaan hybridi on länsimaiden kehittämä konsepti ja strateginen diskurssi, jonka avulla pyritään selittämään viimeaikaista turvallisuusympäristön ongelmia ja Venäjän näennäisesti yllätyksellisiä toimia Krimillä. Raitasalo näkee hybridin poliittisesti käyttökelpoisena käsitteenä, joka käytännössä se ei sisällä mitään uusia ulottuvuuksia. Sota ei koskaan ole ollut pelkästään asevoimien asia, vaan siihen on Raitasalon mukaan aina liittynyt myös poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia. (Raitasalo, 2017 s. 20–34.)

Bettina Renz ja Hanna Smith (2016) ovat myös pureutuneet venäläisen hybridisodankäynnin konseptiin kriittisestä näkökulmasta. Tutkijat eivät pidä Venäjän Krimin valtauksessa käyttämiä keinoja lainkaan uusina, vaan näkevät länsimaiden yllätysreaktioiden johtuvan ennemminkin siitä, että Venäjän asevoimia pidettiin jämähtäneinä ja taktiikoiden sotilaallista voimankäyttöä ylikorostavina. Kun Venäjä sitten valtasi Krimin pääasiassa ei-sotilaallisia keinoja, kuten informaatiovaikuttamista käyttäen, ei tätä osattu lainkaan odottaa. Samoihin aikoihin Yhdysvaltojen asevoimissa oltiin alettu käyttää hybridi-termiä sotilaallisten ja ei-sotilaallisten taktiikoiden yhdistelyn kuvaamiseksi, joten Venäjän toimet Krimillä oli helppo liittää olemassa olevaan hybridi-viitekehykseen. Käsite lähti tämän jälkeen leviämään niin Nato-maihin kuin muualle Eurooppaan. (Ibid. s. 283–284.)

Mikkola ym. (2018) kuvailevat niin ikään hybridivaikuttamista koskevassa tutkimusraportissaan hybridisodankäynnin olevan pääasiassa uusi termi vanhoille toimintatavoille. Tutkijoiden mukaan, hybridisodankäyntiin kuuluu oleellisena osana sotilaallisen toiminnan pohjustaminen erilaisilla vaikutuskeinoilla, kuten organisoidun rikollisuuden, siviiliväestöön kohdistuvan väkivallan tai erilaisten psykologisten keinojen avulla. Toiminnan tavoitteena nähdään epävakauden luominen ja hallinnon ja yhteiskuntajärjestelmän romauttaminen siten, että olosuhteet lopulta olisivat otolliset sotilaalliselle kampanjalle. Toimijan kyky yllätyksellisyyteen ja harhautukseen, sekä päämäärien salaaminen nähdään keskeisenä osana onnistunutta hybridioperaatiota.

Uutena elementtinä hybridisodankäynnissä tutkijat näkevät kuitenkin sen, että käsitys hybridiuhkista on viime vuosina laventunut kuvaamaan ”koko ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä” sekä ”valtioiden rauhan ajan välisiä suhteita ja käyttäytymistä”. (Ibid. s. 85–112.)

2.2.4. Demokratiat hybridivaikuttamisen kohteina

Stephen Dayspring (2015) on tutkinut väitöskirjassaan Venäjän käyttämiä hybridisodankäynnin keinoja Georgian sodassa 2008, Krimin valloituksessa 2014, sekä Itä-Ukrainan sodassa 2014–2015. Tutkimuksessa hybridisodankäynti näyttäytyi erilaisten keinojen synkronoisena tietyn päämäärän saavuttamiseksi siten, että sotilaallisen voiman käyttöä pyritään välttämään. Dayspring käsittelee tutkimuksessaan nimenomaan Venäjän käyttämiä hybridisodankäynnin keinoja ja toteaa, että hybridikeinojen avulla Venäjä käyttää hyväkseen lännen avoimuutta, globalisaatiota ja verkottuneisuutta kukistaakseen kilpailijansa, eli Yhdysvallat, EU:n ja Naton. (Ibid., s. xiv–xv)

Mikkola ym. tarkastelevat tutkimusraportissaan (2018) hybridivaikuttamisen käsitettä sekä kolmea hybridivaikuttamisen muotoa: geoeconomista vaikuttamista, informaatiovaikuttamista ja vaalivaikuttamista. Tutkimuksessa demokraattisten valtioiden globalisaatiokehitys, yhteiskuntien verkottuneisuus ja keskinäisriippuvuuksien kasvu nähdään elementteinä, jotka mahdollistavat autoritääristen valtioiden, kuten Venäjän ei-toivotun vaikuttamisen demokraattisia yhteiskuntia kohtaan. Yhteiskunnan kriittisiä toimintoja pidetään ensisijaisina kohteina ulkoapain tulevalle taloudelliselle, sotilaalliselle, ja poliittiselle painostukselle. (Ibid. s. 8–12.) Tutkijat näkevät, että liberaalien demokratioiden piirteet, kuten valtion rajoitettu mahdollisuus kansalaisyhteiskunnan valvomiseen, yksilön ja ryhmien oikeudet tai vapaan tiedonvälityksen periaate tekevät yhteiskunnista alttiita hybridihäirinnälle. Koska liberaaleilla demokratioilla ei ole keinoja vahvaan valvontaan, on hyökkääjän mahdollista toimia demokraattisten arvojen suojassa hyvinkin pitkään tulematta huomatuksi. Tutkijoiden mukaan hybridihäirinnän päämääränä on pyrkiä vahvistamaan yhteiskunnan sisällä olevia konflikteja ja ajamaan näin kiilaa eri yhteiskuntaryhmien välille, sekä rapauttamaan kohdemaan toimintaedellytyksiä. (Mikkola ym. 2018, s. 31–35, 114.)

Vaikka hybridivaikuttajan kohteena olisivatkin demokraattiset valtiot, toteavat Puistola ja Lalu (2015, s. 5) myös, että alttiimpia hybridivaikuttamiselle ovat erityisesti sellaiset valtiot, jotka ovat romahtamisvaarassa, jossa vastakkainasettelu eri kansanryhmien välillä on voimakasta, ja joissa valtion turvallisuuden kannalta tärkeiden toimijoiden tilannekuva ja tilanneymmärrys ei ole yhtenäinen. Puistola ja Lalu, kuten useat muutkin tutkijat (mm. Filip, 2017) ovat yhtä mieltä siitä, että hybridiuhkien torjunta vaatii valtionjohdon, viranomaisten ja elinkeinoelämän yhtenäistä tilannetietoisuutta sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen suojaamista.

2.2.5. Onko hybridissä jotain uutta?

Vaikka hybridivaikuttamisen konseptin uutuudesta löytyy monia näkemyksiä, vallitsee tutkijoiden keskuudessa lähes yksimielinen käsitys siitä, että kyberympäristön, eli digitaalisen toimintaympäristön kehitys on asia, joka on hybridivaikuttamisessakin uutta. Toinen merkittävä asia on internetin ja sosiaalisen median myötä informaatioympäristö verkottumisen mahdollistajana ja tiedon levittäjänä.

Wither (2016, s. 75–77) näkee 2000-luvulla voimakkaasti kehittyneen kyberympäristön yhtenä oleellisena tekijänä hybridisodankäynnin nousussa. Toinen huomattava ero aiempiin konflikteihin nähden, on painopisteen vaihtuminen aseellisten voimakeinojen käytöstä ei-aseellisiin keinoihin. Etenkin informaatiovaikuttaminen on asia, joka vuoden 2014 jälkeisissä määritelmissä painottuu, ja on ollut tärkeässä roolissa niin Krimin valloituksessa kuin ISIS'in strategiassa viimevuosien aikana. ISIS on käyttänyt propagandaa rekrytoidakseen taistelijoita ympäri maailmaa, kun taas Venäjä käytti Krimin miehityksen yhteydessä elektronisen sodankäynnin välineitä estääkseen Ukrainan omien televisiolähetysten kuuluvuuden, ja korvasi lähetykset venäläisillä propagandalähetyksillä. Vaikka tavanomaisten ja epätavanomaisten taktiikoiden yhdistelemistä on käytetty sodankäynnissä kautta aikojen, näkee Wither informaatioteknologian kehityksen yhtenä suurimmista muutoksista nykypäivän hybridisodankäynnissä. (Ibid.)

Bachmann & Gunneriusson (2015) toteavat jo artikkelinsa otsikossa, että hybridisodankäynti on 2000-luvun uusi uhka globaalille rauhalle ja turvallisuudelle. Heidän mukaansa tulevaisuuden hyökkääjät tulevat hyödyntämään enenevissä määrin

kyberulottuvuutta osana hybridioperaatioita. Kyberhyökkäysten kohteena ovat tutkijoiden mukaan pääasiassa vastustajavaltioiden informaatioteknologian infrastruktuuri. Esimerkkinä kyberhyökkäyksestä mainitaan muun muassa vuoden 2007 tapahtumat, jossa Venäjä yritti estää Viron internetliikenteen kokonaan, vastatoimena toisen maailmansodan aikaisen patsaan siirtämiselle pois Tallinnan keskustasta. Venäjä käytti samanlaista taktiikkaa myös Krimin valloituksessa 2008.

Tutkimuksessa tuodaan esiin myös ei-valtiollisten toimijoiden tekemät informaatio-operaatiot osana hybridisodankäyntiä. Esimerkkinä terroristijärjestöt Hamas ja ISIS ovat kummatkin onnistuneet levittämään kauhua propagandan ja vääristetyn informaation muodossa niin taistelujen keskellä oleville kansalaisille, kuin päättäjille ja vastapuolen taistelijoille. Tutkijat toteavat, että vaikka kyberulottuvuus itsessään ei ole aivan uusi ilmiö, on siitä muodostunut uusi modernin sodankäynnin työkalu. (Ibid. s. 78–83.)

2.2.6. Suomalainen konteksti

Tällä hetkellä hybridi vaikuttamisesta ja hybridisodankäynnistä suomalaisessa kontekstissa on hyvin vähän julkista tieteellistä tutkimusta. Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen julkaisemassa tutkimuskatsauksessa (Uusipaavalniemi & Puustola, 2016) pohditaan suomalaisen yhteiskunnan vahvuuksia varautumisessa hybridiuhkiin. Suomalaista kokonaisturvallisuuden mallia pidetään esimerkillisenä tapana varautua, mutta samalla katsauksessa todetaan, että Suomessakin kansalaisten kriisinsietokyky on mahdollisesti heikentynyt. Yksilötason resilienssin vahvistaminen on tutkijoiden mukaan tärkeää, sillä hybridi vaikuttaja pyrkii iskemään yhteiskunnan toimintojen lisäksi yksilöön esimerkiksi informaatio vaikuttamisen tai hyvinvointiyhteiskunnan haastamisen kautta. (ibid.)

Niin ikään Mikkola ym. (2018) ovat tarkastelleet suomalaisen yhteiskunnan kriisinkestokykyä. Tutkijat toteavat, että yhteiskunnan kriittiset toiminnot ovat enenevissä määrin hybridi vaikuttamisen kohteita jolloin vahva yhteiskunnallinen kriisinkestävyys on tärkeä osa uskottavaa hybridipelotetta ja hybridipuolustusta (Ibid., s.10, 93). Kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin sekä pitkien huoltovarmuus- ja varautumisperinteiden lisäksi nostetaan tutkimuksessa esiin puolustus- ja

turvallisuuspolitiikan saralla tehtävä kansainvälinen yhteistyö tärkeänä osana suomalaista kriisinkestokykyä. (Mikkola ym., 2018, s. 114–115.)

Maanpuolustuskorkeakoulun tutkijat Aki-Mauri Huhtinen ja Jari Rantapelkonen (2016) ovat tutkineet kahden suomalaisen tapausesimerkin kautta disinformaation roolia hybridisodankäynnissä. Huhtinen ja Rantapelkonen osoittavat tutkimuksessaan, että kyberulottuvuus ja sosiaalinen media ovat viime vuosien aikana nousseet verkostomaisen luonteensa ansiosta merkittäviksi areenoiksi niin strategiselle kommunikaatiolle ja tiedon levittämislle, kuin informaatiovaikuttamisellekin. Tutkimuksessa tarkastellaan kahta vuoden 2015 tapahtumaa ja niihin liittyvän valheellisen tiedon leviämistä sosiaalisen median ja sähköisen median kautta suomalaiselle ja venäläiselle yleisölle. Tapaustutkimuksen johtopäätöksenä on muun muassa se, että nopea, valtiollinen reagointi valheelliseen tietoon edesauttaa oikean tiedon leviämistä ja valheellisen tiedon kumoamista. Kun virallinen vastine väärään tietoon puuttuu, käy helposti niin, että väärä tieto muuttuu sosiaalisessa mediassa hallitsevaksi. (Ibid.)

Hybridivaikuttamisesta suomalaisessa kontekstissa on niin ikään tehty ei-akateemisia selvityksiä. Helsingin seudun kauppakamarin (Vesterinen, Fogle & Eronen, 2018) teettämässä tuoreessa tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisen elinkeinoelämän kokemaa hybridivaikuttamista ja Helsingin kaupungin (2018) teettämässä selvityksessä hybridivaikuttamista paikallistasolla.

2.2.7. Hybridivaikuttamisen sosiaalipsykologinen tutkimus

Sosiaalitieteissä tai sosiaalipsykologiassa ei tähän mennessä ole tutkittu hybridivaikuttamista tai hybridisodankäyntiä juuri lainkaan, mutta yksittäiset tutkijat, kuten yhdysvaltalainen Phil Reynolds (2015) ja romanialainen Laura Herta (2016) ovat käyttäneet sosiaalipsykologista lähestymistapaa hybridivaikuttamisen tarkastelussa.

Reynolds (2015) ei käytä artikkelissaan hybridi- vaan epälineaarisen sodankäynnin käsitettä, joka on rinnastettavissa hybridivaikuttamiseen tai hybridisodankäyntiin melko hyvin (vrt. luku 2.1.). Reynolds esittää Leon Festingerin (1957) kognitiivisen dissonanssin käsitteeseen nojaten, että yhdysvaltalaiset sotilaat eivät ole osanneet mukauttaa ajatteluaan ja toimintaansa vastustajan epäsymmetrisiin taktiikoihin. He ovat uudenlaisten tilanteiden edessä pyrkineet kohtaamaan niitä vanhoihin käsityksiin ja

toimintatapoihin perustuen, mikä on johtanut tappioihin epäsymmetrisiä taktiikoita käyttävien vastustajien edessä. Reynolds pureutuu artikkelissaan siihen, miten kulttuuristen näkökulmien eroavuudet vaikuttavat eri maiden tapaan hahmottaa ympäristöään ja sodankäyntiä. Hän tuo esiin myös länsimaisen ajattelutavan yksilökeskeisyyden, mikä hänen mukaansa estää hahmottamasta tiettyjä tapahtumia osaksi kokonaisuutta, ja muodostaa näin haasteen kohdata kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan perustuvaa epälineaarista vaikuttamista. Reynoldsin mukaan asevoimien ylläpitämä koulutus ja prosessit johtavat ryhmäajatteluun, jolloin yksilölliset arviot toimintaympäristöstä ja toimintatavoista jäävät kollektiivisen mukautumisen varjoon. Nämä ajattelutavat, prosessit ja toimintatavat johtavat juurensa institutionaalisiin perinteisiin; on turvallista toimia niin kuin aina ennenkin on toimittu. Tällainen kollektiivinen toimintatapa tekee yksilöistä ja instituutioista sokeita uudenlaisten uhkien edessä, ja hankaloittaa samalla niiden sopeutumista uudenlaiseen toimintaympäristöön. (Ibid.)

Herta (2016) puolestaan tarkastelee artikkelissaan konstruktivistisesta näkökulmasta virallisen Venäjän narratiiveja osana hybridivaikuttamista. Hertan mukaan Putinin tavoitteena on palauttaa maan suurvalta-asema ja päästä murtamaan vallalla oleva länsimainen, pääasiassa Yhdysvaltojen ja EU:n ylivalta.

Hertan mukaan Venäjä käyttää hybridivaikuttamisen osana erilaisia toimintaansa oikeuttavia narratiiveja rakentaakseen omanlaistaan versiota todellisuudesta. Tapausesimerkkinä Herta käyttää Ukrainan sota, jossa informaatiotosodankäynnin ja kybersodankäynnin keinot ovat olleet oleellinen osa Venäjän taktiikkaa. Venäjä käytti Krimin miehityksessä informaatioteknologiaa ja sosiaalista mediaa levittääkseen disinformaatiota ja rakentaakseen venäläistä versiota totuudesta. (Ibid. s. 58–62.)

Tässä luvussa olen esitellyt hybridivaikuttamisesta tehtyä tutkimusta useasta näkökulmasta. Ilmeistä on, että sosiaalipsykologinen tutkimus hybridivaikuttamisesta on vielä hyvin vähäistä, mikä osaltaan perustelee tarvetta tällekin tutkielmalle. Seuraavassa luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, eli sosiaaliset representaatiot, sekä tutkimusta, jossa sosiaalisten representaatioiden näkökulmaa on hyödynnetty uusia ja uhkaavan oloisia ilmiöitä tutkittaessa.

3. Sosiaaliset representaatiot

”Sosiaalisten representaatioiden tutkiminen on erityisen sopivaa silloin, kun tutkimuskohteeseen liittyy useita näkökulmia, haasteita, vaikeuksia ja ristiriitoja, ja kun aihe vaatii ajatusten vaihtoa julkisilla foorumeilla” (Pearce, Moscardo & Ross, 1996, s. 59.)

Sosiaalisilla representaatioilla tarkoitetaan sellaisia mielikuvia, ajatuksia, arvoja ja käytäntöjä, jotka mahdollistavat ihmisten välisen kommunikaation ja luovat järjestystä sosiaalisesti rakentuneessa maailmassa (Moscovici, 1973, xiii). Sosiaaliset representaatiot mahdollistavat yhteisön jäsenten välisen vuorovaikutuksen tarjoamalla välineitä asioiden ja ilmiöiden nimeämiseksi ja luokittelulle. Sosiaalisten representaatioiden ajatellaan olevan tietyn ryhmän yhteisesti jaettuja käsityksiä jostain asiasta. Representaatiot siis yhdistävät yksilön ympäröivään sosiaaliseen maailmaan. (Sakki, 2010, s. 39–40). Sosiaalisten representaatioiden lähestymistapa pyrkii selittämään, miten koitamme tehdä jostakin uudesta, abstraktista tai epäselvästä ilmiöstä itsellemme ymmärrettävää (Sakki, 2010, s. v–vi).

Sosiaalisten representaatioiden teoria sai alkunsa Serge Moscovicin (1961/2007) psykoanalyysia käsittelevästä väitöskirjasta, jossa Moscovici tutki sitä, miten psykoanalyysi ymmärrettiin ranskalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksessa hahmottui, miten viestinnän tapa, sekä kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti vaikuttavat sosiaalisten representaatioiden muodostumiseen. Moscovici löysi ranskalaisesta yhteiskunnasta kolme erilaista tapaa hahmottaa psykoanalyysi riippuen siitä, mihin ryhmään ihmiset kuuluivat. Esimerkiksi se, minkä lehden lukijakuntaan kuului, vaikutti siihen, miten psykoanalyysi ymmärrettiin. Liberaalien suosima keskiluokkainen lehdistö raportoi psykoanalyysista neutraalisti, kun taas konservatiivinen, katolinen lehdistö korosti uskonnolliseen ajatusmaailmaan sopivaa aineistoa ja torjui muut osat ilmiöstä. Vasemmiston ja kommunistien lehdet puolestaan hyökkäsivät koko psykoanalyysin käsitettä vastaan. Ranskalaiseen yhteiskuntaan muodostui näin ollen kolme hyvin erilaista representaatiota psykoanalyysistä. (Ibid.)

Sosiaalisten representaatioiden juuret ovat Durkheimin kollektiivisten representaatioiden käsitteessä. Moscovicin (1984, s. 16) mukaan sosiaalipsykologinen käsitys tiedosta ja sen muodostumisesta on kuitenkin sosiologista käsitystä moniulotteisempi. Durkheim näki kollektiivisen representaation yhteisesti jaettuna tietona, joka vain siirtyy staattisesti

sukupolvelta toiselle, kun taas Moscovicin sosiaaliset representaatiot ovat dynaamisia ja vuorovaikutuksessa muuttuvia. Siinä missä Durkheimin representaatiot olivat atomien kaltaisia todellisuuden rakennuspalikoita, siirtyi Moscovici askeleen syvemmälle tutkimaan representaatioiden muodostumisprosesseja, rakennetta ja dynamiikkaa. (Moscovici, 1984, s. 16–17; Sakki, 2010, s. 44–46.)

Moscovici (1984) on hahmottanut sosiaalisten representaatioiden muodostumista niin kutsutun semioottisen kolmion avulla, jossa yksilön ymmärrys kohteesta muodostuu vuorovaikutuksessa toisen yksilön tai ryhmän kanssa. Merkitykset eivät siis synny yksilöiden reaktioista johonkin ilmiöön, vaan niiden luominen vaatii ihmisten välistä vuorovaikutusta. Yksilöillä on Moscovicin (Ibid., s. 16) mukaan aktiivinen rooli sosiaalisten representaatioiden muodostamisessa, sillä jokainen meistä tuottaa ja viestii jatkuvasti omia representaatioitaan muille. Sakki (2010, s. 40–41) toteaa, että vaikka sosiaaliset representaatiot ovat jaettua tietoa ja merkityksiä, on niissä silti yksilökohtaisia eroja, ja jokainen meistä tuo yhteisiin representaatioihin myös henkilökohtaisia merkityksiä. Koska yksilön ymmärrys representaation kohteesta syntyy vuorovaikutuksessa yksilön ja ryhmän, tai vähintään toisen ihmisen kanssa, voidaan ajatella, että yksilön puhe ilmentää myös aina kollektiivista ymmärrystä (Sakki ym. 2014, s. 318). Tämä on tässä pro gradu -tutkielmassa oleellinen näkökulma, sillä tutkimusaineisto on kerätty joko parihaastatteluina tai yksilöhaastatteluina. Haastatteluaineistoa tulkittaessa on siis tärkeä hahmottaa, että haastateltavien puheet eivät ole vain yksilöiden näkemyksiä, vaan niistä välittyy myös ryhmän yhteisesti rakentuneita käsityksiä hybridivaikuttamisesta.

Seuraavaksi avaan sosiaalisten representaatioiden muodostumisprosessia ankkuroinnin ja objektivoinnin käsitteiden avulla.

3.1. Ankkurointi, objektivointi ja naturalisointi

Sosiaalisten representaatioiden syntyä kuvataan kolmivaiheisena prosessina, jossa ensin uusi ilmiö tai asia ankkuroidaan, eli tehdään merkitykselliseksi liittämällä se osaksi olemassa olevaa merkitysjärjestelmää. Seuraavaa vaihetta kutsutaan objektivoinniksi, jolloin abstrakti ilmiö tai asia saa konkreettisen muodon, kun siihen liitetään jonkinlainen mielikuvallinen symboli, kuten henkilö, esine tai metafora. Kolmannessa vaiheessa ilmiö

tai asia neutralisoituu, eli vakiintuu osaksi sosiaalista todellisuutta. (Sakki ym., 2014, s. 318.)

Wagner & Kronberg (2001, s. 3–4) kutsuvat sosiaalisten representaatioiden muodostumisprosessin ydintä symboliseksi hallinnaksi (symbolic coping). Kohdatessaan uuden tai tuntemattoman asian, ihmisillä on tarve tehdä siitä ymmärrettävää. Jos tietyn ryhmän jäseniltä puuttuu yhteinen käsitys aiheesta, siitä ryhdytään tekemään selkoa nimeämällä ilmiö ja liittämällä siihen erilaisia ominaisuuksia. Ymmärryksen muodostuminen uudesta asiasta on siis kollektiivinen prosessi, joka alun perin kumpuaa yksilöiden näkemyksistä ja yhdistyy vuorovaikutuksen avulla yhteiseksi näkemykseksi. (Ibid.)

3.1.1. Ankkurointi

Ankkuroinnilla tarkoitetaan jonkin asian luokittelua ja nimeämistä. Ankkuroinnin tarkoituksena on muuntaa tuntematon ilmiö tutuksi niin, että sitä pystyy vertaamaan olemassa olevaan ja tulkitsemaan ilmiötä osana todellisuutta. Luokittelu ja nimeäminen mahdollistavat myös asioista puhumisen, mikä puolestaan tekee uusista, uhkaavista ilmiöistä meille tuttuja ja vähemmän uhkaavia. (Moscovici, 1984, s. 28–30.) Kun esimerkiksi 1980-luvulla alettiin puhumaan AIDS:ista, liitettiin se aluksi vanhoihin sukupuolitauteihin, kuten kuppaan, tai uskonnollisissa piireissä Jumalan rangaistukseen. Vasta myöhemmin syntyi representaatio nimeltään AIDS, joka erosi muista sukupuolitaudeista jokapäiväisessä keskustelussa (Wagner & Kronberg, 2001. s. 5.) Tutkijat toteavat osuvasti, että ihmisten on helpompi ymmärtää uusia asioita tuttujen käsitteiden avulla (Ibid.).

Sakin (2010) mukaan ankkuroinnin prosessi antaa representaatiolle merkityksen, kun taas objektivointi tuottaa sen figuratiivisen ulottuvuuden. Ilmiötä luokiteltaessa tuntematonta verrataan olemassa olevaan, jolloin joko löydetään paljon yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia. Ankkuroinnin tuloksena ilmiö saa nimen, arvon ja paikan hierarkkisessa järjestelmässä. Ankkurointiprosessi voi Sakin mukaan olla joko staattinen tai dynaaminen. Staattisessa prosessissa uusi objekti perii ominaisuuksia jo olemassa olevasta, ja tulee osaksi jo olemassa olevaa kategoriaa. Dynaaminen prosessi puolestaan

edellyttää muutosta jo olemassa olevassa kategoriassa. Sakki tuo esiin myös Kalampalikisin ja Haasin (2008) näkemyksen, jonka mukaan ankkurointiprosessi voi johtaa siihenkin, että ero tuntemattoman ja olemassa olevien asioiden välillä vain korostuu, jolloin tuntematon pysyy outona. (Sakki, 2010, s. 50–52.)

Hybridivaikuttamista tutkittaessa on erityisen mielenkiintoista tarkastella, mihin hybridivaikuttamisen käsite ankkuroidaan; liitetäänkö hybridivaikuttamiseen jonkin olemassa olevan käsitteen ominaisuuksia, vai johtaako ankkurointi jonkin vanhan käsitteen, kuten sodankäynnin laajenemiseen. Yhtenä vaihtoehtona on myös se, että hybridivaikuttaminen pysyy aiemmin tutuista ilmiöistä erillisenä, jolloin se pysyy outona vaikuttamiskeinona.

3.1.2. Objektivointi

Objektivoinnilla tarkoitetaan kuvan, metaforan tai kielikuvan rakentamista uutta asiaa tai ilmiötä edustamaan. Kyseessä on usein visuaalinen mielikuva, joka kietoutuu sisään ryhmän jaettuihin arkikäsityksiin. (Moscovici, 1984, s. 38.) Moscovici (2000, s. 49) antaa esimerkin alun perin abstraktin käsitteen, Jumalan, objektivoimisesta isään, minkä seurauksena näkymätön muuttuu näkyväksi.

Objektivointi, kuten ankkurointikin, tapahtuu aina tietyssä sosiaalisessa kontekstissa, mikä vaikuttaa suuresti objektivoinnin sisältöön. Sosiaalinen konteksti voi määräytyä esimerkiksi elinolosuhteiden, historian, kulttuurin, sukupolven, tai vaikka koulutuksen tason kautta. (Wagner & Kronberg, 2001.) Wagner & Kronberg (2001, s. 5–6) antavat esimerkiksi Jodeletin (1991) tutkimuksen, jossa pienen kylän asukkaat rinnastivat mielisairauden happanevaan maitoon. Tutkijat toteavat, että suurkaupungin ihmisille mielisairaus toisi luultavasti mieleen jotain ihan muuta, sillä pienen kylän ja suurkaupungin ihmisten arkikokemukset perustuvat hyvin erilaisiin aisoihin. Uudesta asiasta tehdään helpommin ymmärrettävä, kun se objektivoidaan johonkin arkiymmärrykseen ja jokapäiväiseen kokemukseen perustuvaan tuttuun asiaan.

Hybridivaikuttamisen tutkimuksen kontekstissa voidaan ajatella, että haastatteluun osallistuneet valmiuspäälliköt ja valmiussihteerit jakavat jokseenkin samalaisen

käsityksen siitä, missä kontekstissa hybridivaikuttamista käsitellään ja mihin olemassa oleviin asioihin sen voisi liittää. Valtionhallinnon varautumistoiminnan näkökulma antaa oman sosiaalisen kontekstinsa aiheen käsittelemiselle, jolloin on oletettavaa, että tämän ryhmän keskuudessa muodostuneet ankkuroinnit ja objektivoinnit ovat jokseenkin samansuuntaisia.

Objektivointiprosessin ajatellaan myös synnyttävän representaation figuratiivisen ytimen. Figuratiiviseen ytimeen on kasaantunut joukko representaatiota kuvaavia visuaalisia elementtejä. (Sakki, 2010, s. 54) Visuaaliset elementit poimitaan usein arkikokemuksista, mikä tarkoittaa sitä, että eri sosiaaliset ryhmät voivat objektivoida saman ilmiön hyvinkin erilaisiin mielikuviin riippuen siitä, mikä kullekin ryhmälle on luontaista. Kun representaation figuratiivinen ydin on määritelty, on ilmiöstä puhuminen paljon helpompaa. Kun yhteiskunta on sisäistänyt tietyn mielikuvan, alkaa mielikuva ohjata ihmisten käsityksiä todellisuudesta. Näin representaatiosta tulee osa todellisuutta, mitä kutsutaan myös naturalisaatioksi. Naturalisoituneisiin representaatioihin voidaan puolestaan ryhtyä objektivomaan uusia ilmiöitä. (Sakki, 2010, s. 55.)

Ankkurointia ja objektivointia ei aina ole helppo erottaa toisistaan (Wagner & Kronberg 2001, s. 6) Esimerkiksi Hakoköngäs ja Sakki (2016, s. 649–650) tarkastelevat historian sosiaalisiin representaatioihin liittyvässä tutkimuksessaan ankkurointia ja objektivointia yhtenäisenä prosessina. Tutkijoiden mukaan, representaatio muotoutuu jatkuvasti ajan kuluessa, myös silloin, kun se on naturalisoitunut osaksi todellisuutta. Ankkuroinnissa ei ole kyse pelkästään uuden integroimisesta vanhaan, vaan siihen liittyy myös menneen integroiminen luovalla tavalla nykyisyyteen, sekä menneen ja nykyisyyden integroiminen tulevaisuuteen. (Hakoköngäs & Sakki, 2016, s. 649.)

Hybridivaikuttamista tutkittaessa voidaan pohtia, onko kyse uudenlaisesta tavasta hahmottaa sodankäynti, jolloin jo naturalisoitunut sodankäynnin käsite olisi vain muuttamassa muotoaan nykymaailmaan sopivaksi. Jos taas Wagnerin ja Kronbergin (2001) tavoin painotetaan sosiaalisten representaatioiden kulttuurisidonnaisuutta, voidaan ajatella, että sodankäynti on jo alun perin tarkoittanut eri asiaa länsimaissa kuin esimerkiksi Venäjällä ja nyt, Krimin miehityksen (2014) seurauksena, venäläinen käsitys sodankäynnin moniulotteisuudesta onkin integroitumassa osaksi länsimaista käsitystä sodankäynnistä. Vai onko hybridivaikuttaminen jotain niin uutta, että verrattaessa sitä

perinteisen sodankäynnin käsitteeseen se on ydinmerkitykseltään niin erilaista, että se vaatii kokonaan uuden representaation muodostamisen?

Seuraavassa luvussa avaan sosiaalisten representaatioiden rakenteeseen liittyviä sisältöä ja periaatteita representaation ytimen ja perifeeristen elementtien näkökulmasta.

3.2. Sosiaalisten representaatioiden rakenne

Ranskalainen tutkija Jean-Claude Abric (1993) on kuvannut sosiaalisten representaatioiden koostuvan kiinteästä ytimestä sekä siihen liittyvistä perifeerisistä elementeistä. Ydin on se osa representaatiota, joka on muuttumaton ja yhteisesti jaettu, kun taas perifeeriset elementit ovat dynaamisia, ja niiden sisältö voi vaihdella suurestikin. Abric kuuluu ranskalaiseen Aix en Provençen -koulukuntaan, jossa on 1960-luvulta lähtien edistetty sosiaalisten representaatioiden rakenteellista tutkimusta ja kehitetty erilaisia menetelmiä representaation elementtien tutkimiseksi. (Sakki, 2010, s. 48, 58–59.)

3.2.1. Representaation ydin

Abric (1996, s. 79) kuvailee representaation ydintä sen vakaaksi ja muuttumattomaksi osaksi. Ydin on se asia, joka erottaa representaatiot toisistaan. Vaikka kaksi representaatiota sisältäisivät täsmälleen samat elementit, voivat ne silti olla kaksi eri representaatiota, jos niiden elementit ovat järjestäytyneet eri ytimien ympärille. (mm. Sakki, 2010, s. 59). Ydin voi myös sisältää toisilleen vastakohtaisia elementtejä (Moloney & Walker, 2005). Abric (1993, s. 75) kuvailee ytimen olevan luonteeltaan normatiivinen ja arvottava, sekä sidoksissa ryhmän kollektiiviseen muistiin ja historiaan. Ytimen voidaan ajatella edustavan representaation jatkuvuutta ja pysyvyyttä (Ibid.).

Abricin (2001, s. 45–46) mukaan, ytimen voi tunnistaa kolmen pääkriteerin avulla:

1. Ytimellä tulee olla symbolista arvoa
2. Ytimellä tulee olla assosiatiivista arvoa
3. Ytimellä tulee olla ekspressiivistä arvoa

Ytimen symbolinen arvo tarkoittaa sitä, että se auttaa ymmärtämään representaatioiden perifeerisiä elementtejä (Sakki, 2010, s. 162, 254). Pawlowskin ja Jungin (2015, s. 284) mukaan ytimen symbolista arvoa ei ole mahdollista todeta yksittäisessä tutkimuksessa, vaan se vaatisi syvempiä menetelmiä tai esimerkiksi pitkittäistutkimuksen tekemistä. Pawlowski ja Jung toteavatkin omassa tutkimuksessaan, että he eivät yritä arvioida ytimen symbolista arvoa, vaan tulkitsevat tutkimuksensa tulokset alustaviksi symbolisen arvon määrittelemättömyyden vuoksi. Noudatan omassa tutkimuksessani myös tätä periaatetta. Ytimen assosiatiivinen arvo puolestaan viittaa siihen, että ydin liittyy paljon suurempaan määrään representaation elementeistä, kuin mitä perifeeriset elementit. Kvantitatiivisin menetelmin tehdyssä tutkimuksessa tätä voi testata linkittämällä eri elementtejä toisiinsa. Ne elementit, jotka liittyvät suurimpaan osaan muita elementtejä, ovat luultavasti representaation ydinelementtejä. Ekspressiivisellä arvolla viitataan siihen, että ydinelementit esiintyvät muita elementtejä todennäköisemmin ja useimmin puheessa, kun representaatiosta puhutaan. Representaation ytimellä ajatellaan siis olevan kahdenlaisia funktioita: määrittää muiden elementtien merkityksen representaatiossa, sekä toimia rakenteellisena linkkinä representaation muiden elementtien välillä. (Abric, 2001, s. 43–46.)

3.2.2. Perifeeriset elementit

Perifeeriset elementit ovat herkempiä kontekstille ja ympäristön muutokselle. Niiden ajatellaan muodostavan liittymäpinnan ytimen ja ympäröivän maailman välille. Abric (1993, s. 76) kuvailee perifeeristen elementtien muodostavan representaation toiminnallisen puolen, jonka avulla representaatio linkittyy todellisuuteen.

Perifeerisillä elementeillä on kolmenlaisia funktioita:

1. Perifeeriset elementit ankkuroivat ytimen konkretiaan
2. Perifeeriset elementit sopeuttavat ytimen muutoksiin
3. Perifeeriset elementit suojelevat ydintä niin, ettei sen tarvitse muuttua (Abric, 2001, s. 44).

Perifeeriset elementit sopeuttavat ytimen ympäristön muutoksiin ja uuteen tietoon. Ne toimivat Abricin (1993, s.76–77) mukaan eräänlaisina ydintä suojaavina puskureina, sillä

niitä muuntelemalla, ytimen ei tarvitse muuttua. Perifeeristen elementtien joustavuus mahdollistaa myös yksilöllisten variaatioiden, kuten yksilön kokemuksiin ja historiaan perustuvien elementtien liittäminen representaatioon. On siis mahdollista, että eri yksilöt liittävät samaan representaation erilaisia perifeerisiä elementtejä.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen hybridivaikuttamisen sosiaalisia representaatioita rakenteellisesta näkökulmasta, mutta perinteistä poiketen, kvalitatiivisin menetelmin. Tällöin representaation eri elementtien hahmottaminen perustuu kvantitatiivisten menetelmien, kuten elementtien esiintyvyyden ja assosiaatioiden laskemisen sijaan laadulliseen luokittelu- ja analyysiprosessiin. Prosessissa jokaista aineistosta nostettua elementtiä peilataan Abricin kriteereihin ydinelementeistä ja perifeerisistä elementeistä. Ydinelementeiksi nousevat tällöin ne, jotka ovat representaation kannalta välttämättömiä, joiden merkitys ei muutu, vaikka muut elementit muuttuisivat. Perifeerisiksi elementeiksi nousevat puolestaan ne, jotka sisältävät yksilöllisiä ja kontekstiin liittyviä tulkintoja ja jotka muuttuessaan tai poistettaessa eivät muuta representaation ydintä miksikään. Pohdin tarkemmin diskussiossa, miten laadullinen lähestymistapa sopi representaation rakenteen tutkimukseen.

Seuraavaksi esittelen sosiaalisten representaatioiden tutkimukseen liittyviä yleisiä periaatteita ja sitä, miten nämä periaatteet ilmenevät tutkielmassani.

3.3. Sosiaalisten representaatioiden tutkiminen

Sakki ym. (2014, s. 319) toteavat sosiaalisten representaatioiden tutkimista käsittelevässä artikkelissaan, että tutkimuksen keskiössä ovat sosiaalinen tieto, kieli ja kommunikaatio. Artikkelissa tuodaan esiin myös se, että sosiaalisia representaatioita tutkittaessa tulee lähestyä ilmiötä osana sosiaalista kontekstia, jolloin tutkimusmenetelmiä valittaessa on mielekästä käyttää erilaisia lähestymistapoja ja erilaisten tutkimusmenetelmien yhdistelemistä. Erilaisten aineistojen ja lähestymistapojen käyttäminen antavat tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman monipuolisen kuvan ja auttavat ilmiön ymmärtämistä. (Ibid.) Pro gradu -tutkielman rajallisen laajuuden vuoksi, en käytä tässä työssä erilaisia aineistoja, vaan analyysini perustuu pelkkiin haastatteluihin. Jos

tutkielmaa haluaisi laajentaa, voisi haastatteluanalyysin rinnalle ottaa esimerkiksi erilaisten asiakirjojen ja virallisten dokumenttien tarkastelun, ja verrata niissä esiintyviä hybridirepresentaatioita haastatteluissa esiintyviin representaatioihin.

Moscovici (1984) on esittänyt sosiaalisten representaatioiden tutkimukseen liittyen neljä metodologista periaatetta, joita pyrin tutkimuksessani noudattamaan:

Ensimmäisen periaatteen mukaan, tutkimuksessa tulisi hyödyntää enemmän tavallisten ihmisten keskustelua. Haastattelen tutkimuksessani valmiuspäälliköitä ja valmiussihteereitä, jotka ovat oman alansa ammattilaisia, mutta eivät tutkijoita. He eivät myöskään ole hybridivaikuttamisen asiantuntijoita. Haastateltavat siis edustavat tutkimuksessani ”tavallisia ihmisiä”, joiden puhetta analysoin.

Toisen periaatteen mukaan, sosiaaliset representaatiot tulisi nähdä todellisuuden rakentamisen välineinä. Tutkimuksessa tämä tarkoittaisi esimerkiksi lainsäädännön tai institutionaalisten käytäntöjen tutkimista siten, että saataisiin esiin tietoa siitä, miten sosiaalisiin representaatioihin liittyvät mielikuvat muokkaavat ja rakentavat sosiaalista todellisuutta. Valmiuspäälliköt ja valmiussihteerit toimivat osana valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaatioita, jolloin heidän käsityksensä esimerkiksi hybridivaikuttamisesta, sen sisällöstä ja siihen varautumisesta heijastuvat suoraan sosiaaliseen todellisuuteen erilaisten käytäntöjen ja toimintatapojen myötä. Esimerkiksi erilaisten hybridimääritelmien vertaaminen haastateltavien hybridikäsityksiin antaa viitteitä siitä, missä määrin haastateltavien käsitykset ja viralliset määritelmät vastaavat toisiaan.

Kolmanneksi Moscovici katsoo, että sosiaalisia representaatioita kannattaisi tutkia etenkin kriisitilanteissa, sillä niiden luonne näyttäytyy hänen mukaansa parhaiten silloin, kun ilmiö herättää runsaasti keskustelua. Sakki ym. (2014, s. 320.) tuovat kuitenkin esiin sen, ettei muutoksen keskellä aina ole mahdollista tutkia muuttuvaa ilmiötä. Tässä tutkielmassa Moscovicin kolmas periaate täyttyy hyvin. Hybridivaikuttaminen on noussut länsimaissa yleiseen keskusteluun vasta muutama vuosi sitten, eikä sen sisällöstä edelleenkään olla yksimielisiä, eli käynnissä on eräänlainen hybridimurros, jossa representaatio on vasta muodostumassa. Tämä tekee sen tutkimisesta erityisen mielenkiintoista ja ajankohtaista.

Moscovicin neljännen periaatteen mukaan, maallikkoja tulisi pitää tieteellisen tiedon kuluttajina, omaksujina, muuntajina ja soveltajina. Tämä tarkoittaa Sakin ym. (2014, s. 320) mukaan sitä, että sosiaalisia representaatioita tutkittaessa tulisi keskiössä olla arkiajattelu ja sen muodostuminen. Pro gradu -tutkielman kontekstissa voidaan ajatella, että vaikka valmiuspäälliköt ja valmiussihteerit ovat oman hallinnonalansa varautumisen asiantuntijoita, eivät he kuitenkaan ole poikkihallinnollisten hybridiuhkien asiantuntijoita. Hybridivaikuttaminen on vastikään pinnalle noussut käsite myös valtionhallinnon varautumisen parissa, jolloin haastateltavien käsitykset ilmiöstä eivät kaikilta osin ole ehtineet vakiintua. Hybridivaikuttamisen seuraaminen ei myöskään haastatteluhetkellä kuulunut haastateltavien työtehtäviin. Valmiuspäälliköiden ja valmiussihteerien hybridikäsitusten tutkiminen voidaan ainakin jossain määrin rinnastaa arkiajattelun tutkimiseen.

Martin Bauerin ja George Gaskell (1999) esittävät ajatuksen siitä, että sosiaalisia representaatioita tutkittaessa tulisi taksonomisten ryhmien sijaan tarkastella luonnollisia ryhmiä. Luonnollisilla ryhmillä tarkoitetaan sellaisia ryhmiä, jotka jakavat käsityksen tutkittavasta ilmiöstä ja jolle ilmiö on samalla tavalla merkityksellinen. Myös tämä tutkimusperiaate täyttyy näkemykseni mukaan pro gradu -tutkielmassani. Valmiuspäälliköt ja valmiussihteerit muodostavat luonnollisen ryhmän suhteessa hybridivaikuttamiseen ja hybridiuhkiin. Heidän tehtävänä on vastata hallinnonalansa turvallisuustoiminnasta ja varautumisesta, sekä yhteensovittaa oman alansa turvallisuus- ja valmiusasioita muiden ministeriöiden kanssa (Turvallisuuskomitea). Haastateltavien voidaan siis ajatella edustavan niin oman hallinnonalan näkemystä, kuin yhdessä ryhmänä, koko valtionhallinnon kattavaa näkemystä. Valmiuspäälliköille ja -sihteereille hybridiuhkat ovat yhteisiä uhkia, joita pystytään havaitsemaan vain poikkihallinnollisen yhteistyön avulla.

Koska hybridivaikuttamista tai hybridisodankäyntiä ei ole tutkittu sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta aiemmin, esittelen seuraavaksi sellaisia tutkimuksia, joiden avulla on mahdollista hahmottaa, mitä näkökulmia sosiaalisten representaatioiden tutkimus voi tuoda uusien tai näennäisesti uusien ja uhkaavien ilmiöiden tutkimiseen.

3.4. Sosiaalisten representaatioiden tutkimus

Sakki ym. (2014, s. 517) kiteyttävät artikkelissaan osuvasti sosiaalisten representaatioiden tutkimuksen tarkastelevan tyypillisesti ”arkiymmärryksen muodostumista ja sisältöä ihmisille ajankohtaisista ja merkittävistä ilmiöistä”. Sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta on tutkittu hyvin monenlaisia aiheita. Moscovici (1961/2007) aloitti tutkimalla psykoanalyysin sosiaalisia representaatioita 1950-luvun ranskalaisessa yhteiskunnassa, jonka jälkeen on tutkittu muun muassa käsityksiä mielenterveydestä ja sairaudesta, uusista ruoista, historiasta, Euroopan integraatiosta, sekä luottamuksesta.

Esittelen seuraavaksi kolme sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta tehtyä tutkimusta, joissa on tutkittu ajankohtaisia ja uhkaavan tuntuisia aiheita. Ensimmäinen tutkimus käsittelee geeniteknologiaa, toinen sikainfluenssaa ja kolmas kyberturvallisuuden sosiaalisia representaatioita. Tutkimuksia esitellessäni pohdin myös liittymäpintoja hybridivaikuttamisen tutkimukseen.

3.4.1. Median rooli sosiaalisten representaatioiden rakentumisessa

Wagner ja Kronberg keskittyvät bioteknologiaan liittyvässä tutkimuksessaan (2001) siihen, miten eri yhteiskunnan ryhmien sisällä muodostuu mielikuva uudesta ja tuntemattomasta asiasta. Wagner ja Kronberg tekivät tutkimuksensa Itävallassa vuonna 1996, jossa pohjatieto geeniteknologian kehittymisestä oli siihen aikaan huomattavasti heikompaa kuin muualla Euroopassa. Kauppoihin ilmaantui yhtäkkiä geenimuunneltua ruokaa, jolloin ihmisille syntyi tarve muodostaa yhteistä ymmärrystä siitä, mistä oikeastaan oli kysymys. Poliitikot kiistelivät aiheesta julkisuudessa ja iltapäivälehdet ryhtyivät geeniteknologian vastaiseen rintamaan. Media ei tuolloin tarjonnut valmiita representaatioita uudesta teknologiasta, mikä johti siihen, että tavallisten ihmisten paine ottaa kantaa aiheeseen nosti heidän itseluottamusta omiin uskomuksiin ja mielikuvitukseen, vaikka niille ei ollutkaan tieteellisiä perusteita. (Ibid., s. 2–15.)

Wagner & Kronberg toteavat tutkimuksessaan (2001, s. 11–12), että medialla on merkittävä asema nykyajan yhteiskunnassa yhteisten mielikuvien muodostamisessa ja

niiden välittämisessä. Etenkin iltapäivälehtien on todettu olevan suuressa roolissa representaatioiden visuaalisten elementtien rakentamisessa ja välittämisessä. Jotta median toistamat mielikuvat päätyisivät osaksi yhteistä yhteisesti jaettua representaatiota, on niiden kuitenkin pohjauduttava ensin ihmisten omiin käsityksiin ja mielikuviin aiheesta. Tutkijat toteavat myös, että saman mieliset ihmiset hakeutuvat herkästi toistensa pariin ja myös seuraavat mediasta sellaista sisältöä, mikä tukee heidän käsitystään maailmasta (ibid., s. 4).

Sosiaaliset representaatiot kumpuavat Wagnerin ja Kronbergin (2001) mukaan kollektiivisesta symbolisen selviytymisen prosessista; kun ryhmä kohtaa uuden ja siksi tuntemattoman ilmiön, kuten bioteknologian, on sen pakko alkaa tehdä ilmiöstä selkoa. Uuden ilmiön kohdalla ihmisiltä voi puuttua kognitiiviset keinot ymmärtää ilmiötä, mutta sosiaaliset paineet pakottavat silti ottamaan siihen kantaa. Ottaakseen kantaa, ihmiset tarvitsevat symbolisen keinon uuden ilmiön käsittelemiseksi. Ilmiön alkuvaiheessa tämä tarkoittaa sen ankkuroimista ennestään olemassa olevaan tietoon. Tutkijat toteavat, että representaatiot tekevät mahdolliseksi sellaisille ihmisille, jotka eivät omaa tarpeeksi teoreettista ja metodologista tietämystä, ymmärtää muuten kaukaista ilmiötä. (Ibid. s.15–18)

Hybridivaikuttamisen nousi länsimaisten ihmisten tietoisuuteen vuonna 2014 Krimin miehityksen seurauksena, samoin kuten geenimuunneltu ruoka itävaltalaisien kuluttajien tietoon vuonna 1996; yhtäkkiä ja yllättäen. Siinä missä sodankäynti oli jo usean vuosikymmenen ajan ollut länsimaalaiselle kaukainen käsite, ilmaantui hybridivaikuttaminen yhtäkkiä kaikkien tietoisuuteen hämmentävänä ja uhkaavana ilmiönä, josta alettiin kirjoittaa lehdissä ja puhua politiikassa aina tasavallan presidenttiä myöten. Näin ollen voidaan olettaa, että käsitykset hybridivaikuttamisesta ovat parhaillaan vakiintumassa, aivan kuten Wagnerin ja Kronbergin tutkimuksen aikaan representaatio geenimuunnellusta ruoasta. Tutkimuksessa korostuu median rooli representaatioiden figuratiivisen ytimen rakentamisessa. Hybridivaikuttamisen kohdalla en tätä kirjoitettaessa ole havainnut mediassa systemaattisesti käytettävän joitain tiettyä symbolia tai kuvaa hybridivaikuttamisen yhteydessä. Representaation figuratiivisen ytimen muotoutuminen on valtaosin ihmisten omien mielikuvien varassa.

3.4.2. Ympäristö ja kulttuuri sosiaalisten representaatioiden muokkaajina

Fatma Cirhinliogly ja Zafer Cirhinliogly (2010) ovat tutkineet turkkilaisten sosiaalisia representaatioita H1N1 viruksesta, eli sikainfluenssasta. Tutkimus tehtiin vuonna 2009, jolloin Turkia uhkasi laaja H1N1 epidemia. Tutkimuksessa vertailtiin valtion aktiivisesti rakentamaa ”virallista” representaatiota tavallisten ihmisten muodostamiin representaatioihin ja pyrittiin selvittämään, mitkä asiat vaikuttivat tavallisten ihmisten käsityksiin sikainfluenssasta.

Turkin valtiollinen representaatio sikainfluenssasta rakentui pitkälti viranomaisten ja terveysviranomaisten toiminnan ja diskurssien ympärille. Esimerkiksi Turkin terveysministeriö antoi lausunnon, jonka mukaan tuhannet ihmiset olivat vaarassa kuolla epidemiaan, jos kaikki kansalaiset eivät käy ottamassa rokotetta. Viranomaiset kampanjoivat valtakunnallisissa ja paikallisissa medioissa rokotusten puolesta. Oppositio puolueen puhemies puolestaan vastusti kiivaasti hallituksen kantaa ja väitti että kyseessä ei ole todellinen uhka, ja että valtio on tuhlaannut suuren summan rahaa turhiin rokotteisiin ja vastatoimenpiteisiin. Tavalliset turkkilaiset joutuivat seuraamaan tätä kiistelyä useamman kuukauden ajan, ja poliittinen keskustelu muovasi tutkijoiden mukaan kansalaistenkin käsityksiä influenssasta kahteen eri suuntaan. Tutkijat painottavat median roolia sosiaalisten representaatioiden muodostamisessa. Ihmisten käsitykset perustuivat enemmän mediassa kuultuun, kuin esimerkiksi ympärillä tapahtuviin, konkreettisiin asioihin. (Cirhinliogly & Cirhinliogly, 2010, s. 286–287.)

Tutkimuksen perusteella ihmisten käsitykset sikainfluenssasta olivat osin ristiriitaisia. Osallistujat esimerkiksi uskoivat viruksen olevan tappavan vaarallinen, vaikka virukseen kuolleiden lukumäärä oli todellisuudessa varsin pieni. Ristiriidan päätellään johtuvan siitä, että ihmisten käsityksiin ovat vaikuttaneet esimerkiksi poliittiset ja kulttuuriset asiat, arvot, uskomukset, sekä media. Esimerkiksi turkkilainen terveysyhdistys antoi lausunnon siitä, että Turkissa suositun kulttuurifestivaalin aikana ei ole sikainfluenssan tartuntariskiä. Valtionhallinto puolestaan lausui, että rokotteet eivät missään nimessä sisällä mitään sikaperäistä, mikä on tärkeä asia islaminuskaisille. Taloudellinen näkökulma tuotiin esiin poliittisessa keskustelussa, jossa osa poliitikoista oli sitä mieltä, että sikainfluenssa on vain lääkeyhtiöiden tapa tehdä voittoa. Tällaisilla keskusteluilla

todettiin tutkimuksessa olevan psykologista vaikutusta kansalaisiin. (Cirhinliogly & Cirhinliogly, 2010, s. 285–288.)

Edellä kuvatussa tutkimuksessa ei käsitelty sosiaalisia representaatioita niiden rakenteen tai muodostumisprosessin ankkuroinnin ja objektivoinnin avulla, vaan sosiaalisia representaatioita käytettiin viitekehyksenä ihmisten arkikäsitysten muodostumisen tutkimiseen. Tutkimus on hyvä esimerkki siitä, miten suuri vaikutus medially, kulttuurisilla seikoilla sekä poliittisilla päättäjillä ja viranomaisilla on tavallisten ihmisten käsityksiin etenkin uusista ja uhkaavan oloisista aiheista. Hybridivaikuttamisen kontekstissa tilanne on hyvin samanlainen; ihmiset ovat suurilta osin mediatietojen varassa käsityksiä muodostaessaan. Poliittisen tason lausunnoilla ja julkisilla debateilla on näin ollen valtaa ohjata käsityksiä moniinkin suuntiin. Kulttuurisen kontekstin voi ajatella näkyvän Suomessa erityisen voimakkaasti; geopolitiittinen asemamme Venäjän naapurissa asettaa meidät länsimaissakin viitekehysessä erityiseen asemaan hybridiuhkia arvioitaessa.

3.4.3. Sosiaalisten representaatioiden tutkimus koulutuksen tukena

Suzanne Pawlowski ja Yoonhyuk Jung (2015) ovat hyödyntäneet sosiaalisten representaatioiden teoriaa tutkiessaan yhdysvaltalaisen opiskelijoiden käsityksiä kyberturvallisuudesta. Tarve tutkimukselle nousi kybermaailman nopeasti muuttuvasta luonteesta ja teknologian jatkuvasta kehittymisestä. Opiskelijoille haluttiin tarjota lisätietoa heille tuttuihin aiheisiin liittyen, mutta myös nostaa esiin niitä kyberturvallisuuden osa-alueita, joita ei vielä tunneta. Kyseisen tutkimuksen tarkoituksena oli tukea informaatiotieteen opintojen suunnittelua.

Tutkimus osoitti, että opiskelijoiden käsitykset olivat tarkempia henkilökohtaisiin kyberturvallisuusasioihin, kuten luottokorttien turvallisuuteen liittyen, kun taas etäisemmältä tuntuvat aiheet organisaatioiden kyberturvallisuuteen ja kriittisen infrastruktuurin kyberturvallisuuteen olivat heikommin tiedossa. Tutkijat esittävätkin, että tulosten perusteella tulisi jatkossa keskittyä opetuksessa kolmeen osa-alueeseen: henkilökohtaiseen kyberturvallisuustietoisuuden syventämiseen, organisaatioiden kyberturvallisuuteen ja riskeihin tutustumiseen, sekä ymmärryksen kasvattamiseen

kansalliseen turvallisuuteen ja kriittiseen infrastruktuuriin liittyvästä kyberturvallisuuden aspekteista. (Pawlowski & Jung, 2015, s. 289–290.)

Tutkimuksessa todetaan myös, että medialla on suuri vaikutus siihen, miten ihmiset ymmärtävät kyberturvallisuuden. Tämä ilmeni sosiaalisen representaation rakenteessa muun muassa Kiinan sijoittumisena perifeeristen elementtien joukkoon. Kiinan mukana olo liittyy tutkijoiden mukaan siihen, että Obaman hallinto toi näkyvästi esille amerikkalaisyleisölle Kiinan ja kiinalaiset yritykset kyberuhkana. Tutkijat nostavat esiin myös representaatioiden kulttuurisidonnaisuuden toteamalla, että tutkimustulokset olisivat luultavasti erilaiset, jos tutkimus tehtäisiin jossain muussa maassa. Sosiaalisten representaatioiden sisältöön vaikuttavat niin kulttuuriset kuin poliittiset erot, sekä eri medioiden tapa kehystää asioita. (Pawlowski & Jung, 2015, s. 288–291.)

Pawlowskin ja Jungin tutkimus on hyvä esimerkki siitä, miten sosiaalisten representaatioiden näkökulmaa voidaan hyödyntää jonkin ryhmän arkiymmärryksen hahmottamisessa, ja siten käyttää pohjana esimerkiksi koulutustarkoituksiin. Kun sosiaalinen representaatio tehdään näkyväksi, on myös mahdollista havaita sellaisia asioita, jotka ihmisten mielissä jäävät representaation ulkopuolelle, tai eivät liity aiheeseen. Esimerkiksi tämän hybridivaikuttamista koskevan tutkimuksen tuloksia on suunniteltu hyödynnettävän koulutustarkoituksessa valtionhallinnon sisällä, jolloin sosiaalisen representaation elementtejä voidaan käyttää pohjana koulutuksen suunnittelulle.

Edellä esitetyt tutkimukset ovat esimerkkejä siitä, miten erilaisista näkökulmista ja erilaisiin tarkoituksiin sosiaalisten representaatioiden tutkimusta voidaan tehdä. Wagnerin ja Kronbergin bioteknologiaan keskittyvä tutkimus toi esiin muun muassa sen, miten nopeasti ihmisten tietoisuuteen nousevasta ilmiöstä on tarve alkaa muodostaa yhteistä käsitystä, vaikka tietoa ilmiöstä ei kovin paljoa olisikaan. Tutkimuksessa todettiin myös, miten voimakas vaikutus julkisella debatilla on sosiaalisten representaatioiden muodostumiseen. Cirhinlioglyn ja Cirhinlioglyn sikainfluenssaa koskevassa tutkimuksessa korostui puolestaan kulttuurisen, poliittisen ja uskonnollisen kontekstin merkitys representaatioita muodostettaessa. Pawlowskin ja Jungin tutkimuksessa hyödynnettiin sosiaalisten representaatioiden lähestymistapaa kyberturvallisuuden koulutuksen suunnittelun pohjana.

Vaikka kaikki kolme yllä kuvattua tutkimusta ovat hyvin erilaisia, niin niissä on silti jotain yhteistä. Yhteisenä nimittäjänä tutkimuksista nousi esiin median merkitys sosiaalisten representaatioiden muodostamisessa ja jakamisessa. Median roolia tiedon välittäjänä ja todellisuuden rakentajana on nykypäivänä mahdoton sivuuttaa. Toisaalta, kuten Cirhinlioglyn ja Cirhinlioglyn tutkimuksessa huomattiin, ei tieteellinen tutkimustieto medialevityksestä huolimatta aina päädy osaksi ihmisten arkipäiväisiä käsityksiä. Diskussiossa pohdin tarkemmin sitä, mikä rooli medialla on ollut hybrdivaikuttamisen sosiaalisten representaatioiden muodostumisessa suomalaisessa kontekstissa.

Sosiaalisten representaatioiden lähestymistapa tarjoaa hyvän keinon ihmisten käsitysten kartoitukseen uuden ilmiön kohdalla. Sosiaalisten representaatioiden tutkiminen auttaa meitä ymmärtämään niitä lukuisia tekijöitä, jotka vaikuttavat arkiymmärryksemme muodostumiseen ja eri ryhmien ajattelutapojen ja maailmankäsitysten eroavuuksiin.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimuskysymykset, joihin tässä tutkielmassa pyrin vastaamaan.

4. Tutkimuskysymykset

Hybrdivaikuttamisessa on paljon elementtejä, joissa ei ole mitään uutta. Kuten professori Raitasalo (2017) totesi, ovat valtiot kautta historian pyrkineet vaikuttamaan toisiinsa mitä moninaisin keinoin. Hybrdivaikuttamisen ajankohtaisuus ei muodostukaan siitä, että se olisi ilmiönä täysin uusi ja tuntematon, vaan sen ajankohtaisuus perustuu ennemminkin tietoisuuden kasvamiseen sekä uudenlaisiin vaikuttamisen ulottuvuuksiin. Hybrdivaikuttaminen on viimeisen neljän vuoden aikana noussut yhä vahvemmin esiin niin turvallisuuspolitiikassa kuin mediassakin ja vaikuttamisen tiedostetaan kohdistuvan enenevässä määrin yhteiskunnan kaikille sektoreille, jolloin se koskettaa yhä suurempaa osaa yhteiskuntamme toimijoista. Toinen syy hybridin ajankohtaisuuteen on kyberulottuvuuden sekä sosiaalisen median mukana tuoma keskinäisriippuvuus, verkottuneisuus ja tiedon leviämisen ennennäkemätön nopeus. Nämä vaikuttamisen

uudet elementit tuovat hybridivaikuttamisen koskemaan koko yhteiskuntaa aina kansalaisista päättäjiin ja yhteiskunnan eri toimijoihin.

Hybridivaikuttamisen osalta on parhaillaan käynnissä murrosvaihe, jossa käydään kiivasta keskustelua ilmiön olemassaolosta, olemuksesta, määrittelystä ja asemasta niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Tällainen murrosvaihe on Moscovicin (1984) mukaan paras aika tutkia ilmiöitä ja tämän vuoksi hybridivaikuttamisen tutkiminen sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta on tällä hetkellä erityisen kiinnostavaa ja ajankohtaista. Tutkimusaiheen ajankohtaisuus ja hyöty näyttäytyvät myös siinä, että sen avulla on mahdollisuus tehdä näkyväksi yhden ryhmän tapa hahmottaa hybridivaikuttamista ja hyödyntää tietoa esimerkiksi koulutusten suunnittelussa.

Tutkimukseni ensimmäisenä tavoitteena on kartoittaa, minkälainen käsitys Suomen valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaatiolla on hybridivaikuttamisesta. Toisena tavoitteena on selvittää, onko käsitys siinä määrin yhteneväinen, että se täyttää Moscovicin (1984) sosiaalisen representaation määritelmän. Mikäli sosiaalinen representaatio löytyy, on tarkoituksena tutkia, mistä ydinelementeistä ja perifeerisistä elementeistä representaatio koostuu, ja mihin haastateltavat ankkuroivat ja objektivoidivat hybridivaikuttamisen. Pyrin tutkimuksessani vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaatiossa ymmärretään hybridivaikuttaminen?
2. Löytyykö haastatteluaineistosta sosiaalista representaatiota hybridivaikuttamisesta?
3. Jos sosiaalinen representaatio löytyy,
 - a. minkälainen rakenne hybridivaikuttamisen sosiaalisella representaatiolla on?
 - b. mihin hybridivaikuttamisen sosiaalinen representaatio ankkuroidaan ja objektivoidaan?

Tutkimuskysymyksiin ei liity hypoteeseja, ja niihin on välttämätöntä vastata numerojärjestyksessä. Kapein tulos joka tutkimuksen perusteella voidaan saada, on vastaus kahteen ensimmäiseen kysymykseen eli kuvaus siitä, miten haastateltavat ymmärtävät hybridivaikuttamisen ja vastaus siihen, ettei aineistosta löydy yhteistä

representaatiota. Mikäli haastatteluaineistosta löytyy sosiaalinen representaatio, voidaan siirtyä vastaamaan kolmanteen kysymykseen. Kolmannen kysymyksen perusteella on tarkoitus tutkia syvemmin sosiaalisen representaation rakennetta ja sitä, mihin haastateltavat hybridivaikuttamisen ankkuroivat ja objektivoivat. On myös mahdollista, ettei haastateltavien puheesta ole löydettävissä yhteistä käsitystä hybridivaikuttamisesta. Tällainen tulos olisi myös merkityksellinen, sekä mielenkiintoinen analysoitavaksi.

Seuraavassa luvussa kuvailen miten ja millä perustein tutkimuksen aineisto on kerätty, ja miten tutkimusaineisto on luokiteltu ja analysoitu.

5. Metodit

Sosiaalisten representaatioiden lähestymistavalle ei ole määritelty tiettyjä aineistonkeruuta tai analyysimenetelmiä, vaan Moscovici kannustaa tutkijoita olemaan luovia ja käyttämään erilaisia menetelmiä representaatioiden tutkimisessa (Sakki ym., 2014, s. 320). Koska tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisena haastateltavat näkevät hybridivaikuttamisen ja minkälaisia elementtejä sen ajatellaan sisältävän, oli luonnollista valita tutkimukseen Abricin (1993) rakenteellinen lähestymistapa. Pro gradu -tutkielman rajatun laajuuden vuoksi, päätin käyttää vain yhtä aineistonkeruumenetelmää. Rakennetta tutkittaessa on tyypillistä käyttää kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä, kuten sana-assosiaatiotehtävien kvantitatiivista analyysia (esim. Sakki ym. 2014, s. 321) tai laadullisen aineiston, kuten oppikirjojen kvantitatiivista sisältöanalyysia (esim. Sakki, 2010). Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tehdä näkyväksi representaatioiden syvempää tulkintaa, joten arvioin sana-assosiaatiomenetelmällä saatavan tiedon olevan liian pinnallista ja kapeaa tähän tarkoitukseen. Valitsin tutkimusaineiston keruumenetelmäksi haastattelut, sillä haastattelujen avulla oli mahdollista saada laajaa ja monipuolista aineistoa tutkimusta varten. Aineiston luokittelussa ja analyysissa päädyin käyttämään laadullista menetelmää, mikä on representaation rakenteen tutkimiselle varsin epätyypillistä. Avaan aineiston luokittelua tarkemmin luvussa 5.2. ja laadullisten menetelmien soveltuvuutta representaation rakenteen tutkimiseen luvussa 7.2.

5.1. Tutkimusryhmän valinta ja aineiston keruu

Sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa on ensisijaisena kiinnostuksen kohteena luonnollisten ryhmien tutkiminen. Luonnollisella ryhmällä tarkoitetaan sellaista ryhmää, jolle representaation kohde on jaetusti merkityksellinen (Sakki ym. 2014 s. 320). Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaation käsityksiä hybridivaikuttamisesta, joten valitsin tutkimusryhmäksi ministeriöiden valmiuspäälliköt ja valmiussihteerit, jotka edustavat poikkihallinnollista varautumista (vertaa luku 3.4). Valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaation hybridikäsitysten tutkiminen on merkityksellistä sen vuoksi, että foorumit ovat keskeisessä asemassa, kun hybridivaikuttamista tunnistetaan ja poikkihallinnollista tietoa analysoidaan. Hybridiuhkien monimuotoisen luonteen vuoksi on tärkeää, että havainnointiin ja analyysiin osallistuvilla tahoilla on yhteinen ymmärrys hybridivaikuttamisesta ja sen luonteesta.

Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla. Haastattelumenetelmässä on käytetty soveltuvien osin niin teemahaastattelun kuin puolistrukturoidun haastattelun piirteitä. Hirsjärvi ja Hurme kuvaavat tutkimushaastatteluja koskevassa teoksessaan (2009, s. 47) puolistrukturoidun haastattelun ominaispiirteenä olevan se, että *jokin haastattelun näkökohdista on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia*. Teemahaastattelulla puolestaan tarkoitetaan sitä, että haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa, mutta esimerkiksi tarkkoja, lukkoon lyötyjä kysymyksiä ei haastateltaville esitetä. Eskola ja Suoranta (1998, s. 88) kuvaavat teemahaastattelun etuna olevan sen avoimuus, joka mahdollistaa haastateltaville hyvin vapaamuotoisen puhumisen, mutta etukäteen päätetyt teemat takaavat sen, että kaikissa haastatteluissa puhutaan jokseenkin samoista aiheista. Hirsjärvi ja Hurme (2009, s. 48) painottavat myös sitä, että teemahaastattelussa haastateltavan asioille antamat merkitykset ja tulkinnat nousevat keskeiseen asemaan.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa haastateltavien hybridivaikuttamiseen liittyvistä ajatuksista, mielikuvista, arvoista ja käytännöistä, joten ei ollut tarkoituksenmukaista rakentaa liian tiukkaa kehikkoa haastatteluille. Toisaalta ilmiö on myös sen verran uusi, että koin järkevänä tarjota haastateltaville virikkeitä puheen syntymiselle. Päädyin muotoilemaan yhden avoimen kysymyksen sekä kahdeksan väittämää, jotka toimivat virikkeinä haastateltaville. Kysymys ja väittämät olivat kaikille samat, joten tässä mielessä haastattelussa oli puolistrukturoidun haastattelun piirteitä.

Toisaalta, väittämät mahdollistivat hyvin monenlaisen pohdinnan ja vapaan ajatuksen virran, eivätkä väittämät vaatineet tietynlaisia vastauksia. Tässä mielessä oli kyseessä eräänlainen teemahaastattelu, jossa teemat esiteltiin haastateltaville väittämien muodossa. Etenkin ensimmäinen kysymys antoi haastateltaville mahdollisuuden hyvin vapaaseen pohdintaan. Koska tarkoituksena oli saada tietoa valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaation hybridikäsityksistä, otin haastattelijana ensisijaisesti kuuntelijan roolin ja pyrin olemaan ohjailematta keskustelua mihinkään suuntaan. Annoin haastateltavien puhua vapaasti mieleen tulevista asioista, ja jätin myös tilaa miettimiselle ja hiljaisille hetkille, mikä Hirsjärven ja Hurmeen (2009, s. 124) mukaan on haastattelutilanteissa tärkeää.

Ennen haastatteluväittämien muotoilua tein yhden asiantuntijahaastattelun, jota käytin tukena väittämien muotoilussa. Haastattelu oli vapaamuotoinen, ja esitin sen aluksi pyynnön kertoa vapaasti hybridistä. Haastattelun jälkeen käytin laadullisen tutkimuksen jäsentämiseen usein käytettävää teemoittelua (Eskola & Suoranta, 1998, s. 175–176) aineiston jäsentämiseksi. Asiantuntijahaastattelussa nousivat esiin seuraavat teemat:

- Hybridivaikuttaminen uutena ja vanhana asiana
- Hybridivaikuttamisen keinovalikoima
- Hybridivaikuttaminen valtionhallinnon varautumisen kannalta
- Hybridivaikuttamisen tunnistaminen
- Hybridivaikuttamiseen vastaaminen
- Hybridivaikuttamisesta viestiminen kansalaisille
- Hybridivaikuttamisen kansainvälinen ulottuvuus.

Asiantuntijahaastattelun perusteella muotoilin yhden kysymyksen ja kymmenen väittämää, jotka toimivat pohjana haastatteluille. Tarkoituksena oli, että haastatteluun varatun tunnin aikana ehditään käymään läpi kysymys ja kaikki väittämät.

Ensimmäinen kysymys:

”Kuvitellaan tilanne, että teidän työpaikallenne tulee uusi työntekijä, joka ei tiedä hybridivaikuttamisesta mitään. Teidän tehtävänänne on nyt kertoa tälle työntekijälle, mitä hybridivaikuttaminen on. Mitä kertoisitte?”

Väittämät:

1. Suomi on jatkuvan hybrdivaikuttamisen kohteena
2. Hybrdivaikuttaminen ei juuri koske meidän hallinnonalaamme
3. Hybrdivaikuttamiseen ei ole mahdollista varautua millään tavalla
4. Mikäli Suomi joutuu hybrdivaikuttamisen kohteeksi, ei tästä missään nimessä tule viestiä kansalaisille
5. Hybrdivaikuttaminen on rinnastettavissa sodankäyntiin
6. (Hybrdivaikuttaminen herättää pelon tunteita)
7. Kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä hybrdivaikuttamisen saralla
8. Hybrdivaikuttaminen on tänä päivänä yhtä ajankohtaista kuin kymmenen vuotta sitten
9. Hybrdivaikuttamiseen tulisi vastata

Kuudes kysymys on sulkeissa, sillä esitin sen kolmessa ensimmäisessä haastattelussa ja totesin, että se aiheutti enemmän hämmennystä kuin aiheeseen liittyvää puhetta. Päätin jättää kysymyksen muista haastatteluista pois, enkä aineistoanalyysissa huomioi kysymystä kolmen ensimmäisenkään haastattelun kohdalla. Näin haastatteluaineisto pysyy yhdenmukaisena.

Tutkimushaastattelut tehtiin tammikuun 2018 ja toukokuun 2018 välisenä aikana. Haastattelut toteutettiin pääasiassa parihaastatteluina (11/13), mutta haastateltavien aikatauluhaasteista johtuen, tein myös kaksi yksilöhaastattelua. Vain yksi ministeriö jäi aikataulujen vuoksi kokonaan pois, joten haastatteluaineisto kattaa 13/14 haastateltavaksi suunnitellusta organisaatiosta: sisäministeriö, ulkoministeriö, puolustusministeriö, valtioneuvoston kanslia, maa- ja metsätalousministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, oikeusministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, ympäristöministeriö, pääesikunta, sekä Huoltovarmuuskeskus. Haastattelujen pituudet vaihtelevat 18 minuutin ja 56 minuutin välillä, keskimääräinen haastattelun kesto oli 39 minuuttia.

Ennen tutkimusta lähestyin haastateltavia sähköpostilla (liite 2), jonka otsikkona oli ”Pyyntö tutkimukseen osallistumisesta”. Sähköpostissa kerroin lyhyesti mitä tutkimusta olen tekemässä ja pyysin vastaanottajia olemaan yhteydessä ajan sopimista varten. Noin

puolet vastaanottajista reagoi heti, ja sovimme haastattelut heidän työpaikoilleen. Lähetin kohteliaan muistutusviestin noin kahden kuukauden kuluttua alkuperäisestä, ja vielä toisen muistutusviestin kolmen kuukauden kuluttua. Sain näin sovittua haastattelut kaikkien tarvittavien tahojen kanssa.

Haastattelutilanteen alussa kerroin haastateltaville, että olen tekemässä pro gradu tutkielmaa Helsingin yliopiston Valtiotieteellisessä tiedekunnassa sosiaalipsykologian tieteenalalla. Kerroin että tutkin valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaation käsityksiä hybrdivaikuttamisesta, ja että haastattelulla kerään aineistoa tutkimukseeni. Painotin, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja että haastattelun voi keskeyttää koska tahansa. Kerroin myös, että käsittelen haastatteluaineistoa luottamuksellisesti, ja millä tahoilla on oikeus nähdä alkuperäinen haastattelumateriaali. Toin esiin sen, että tutkielmani on julkinen, enkä siis tule kirjoittamaan työhöni salassa pidettävää tietoa, mikäli haastattelussa sellaista tulisi esiin.

Työn julkisuus herätti haastateltavissa eniten kysymyksiä. Tämä on luonnollista, sillä valtion varautumis- ja valmiusasiat eivät aina ole luonteeltaan julkisia. Samalla haastattelulla keräsin myös tietoa työnantajalleni valtionhallinnossa hybrdivaikuttamisen tunnistamiskoulutusta varten. Haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen (liite 3), jossa kertomani tiedot olivat kirjallisessa muodossa. Lomakkeesta yksi kappale jäi minulle ja toinen haastateltavalle. Ennen haastattelun alkua pyysin lupaa puheen nauhoittamiseen. Haastattelun alussa kerroin, että tulen esittämään yhden yleisen kysymyksen sekä useamman väitteen, joihin toivon haastateltavien vastaavan oman tietämyksensä perusteella, ja hallinnonalan silmälasien läpi. Esitin toiveen, että haastateltavat puhuisivat minulle, niin kuin en tietäisi aiheesta mitään. Esitin väittämät niin suullisessa kuin kirjallisessa muodossa. Väittämät oli kirjoitettuna A4 paperille, ja yksi väittämä kerrallaan oli esillä. Väittämän vaihtuessa luin seuraavan väittämän ääneen. Haastattelun aikana pyrin kommentoimaan mahdollisimman vähän, etten johdattelisi haastateltavia. Osassa haastatteluista esitin kuitenkin tarkentavia kysymyksiä.

5.2. Aineiston luokittelu ja analysointi

Haastattelujen jälkeen litteroin aineiston, eli purin ääninauhat tekstimuotoon Wordille. Käytin litteroinnissa Vesalan ja Rantasen (2007) esittämiä litterointiperiaatteita. Koska

tarkoituksena ei ollut tehdä diskurssianalyysia tai analysoida vuorovaikutusta, en merkinnyt litterointeihin intonaatioita tai päällekkäispuhumisia erikseen.

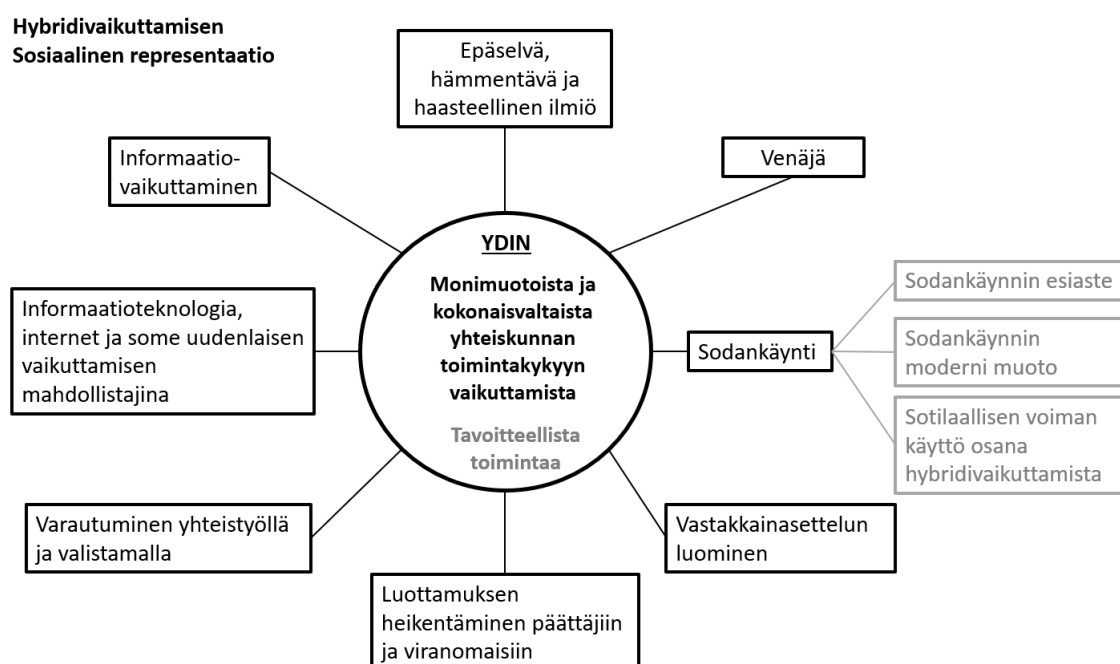
Litteroinnin jälkeen aloitin aineiston käsittelyn poimimalla teksteistä kaikki hybrdivaikuttamiseen liittyvät aiheet, kuvailut, mielipiteet ja huomiot, ja kirjasin ne ylös. Luokittelin aineistoa ensin teemoittelun (Eskola & Suoranta, 1998, s. 175–176) ja sisältöanalyysin (Tuomi & Sarajärvi, 2002) periaatteita, eli etsin aineistosta sellaisia piirteitä, jotka esiintyvät useamman haastateltavan puheessa ja tiivistin teemoja yhteisiksi kokonaisuuksiksi. Tein prosessin aikana useamman luokittelu- ja analyysikierroksen, jossa yhdistelin ryhmiä ja siirsin aiheita ryhmien välillä. Käsitys teemoista tarkentui jokaisella analyysikerralla. Kun olin saanut tiivistettyä aineistoa tarpeeksi, annoin kullekin ryhmälle sitä kuvaavan otsikon. Pysin alkuvaiheen luokittelussa kirjaamaan kaikki pienetkin huomiot, mikä helpotti loppuvaiheessa eri elementtien yhdistelemistä. Tein kaksi ensimmäistä luokittelukierrosta kirjaamalla haastattelukohtaisesti sisältöä Powerpointiin, ja viimeistä kierrosta varten tulostin otsikoidut sisällöt paperille ja yhdistelin saman sisältöisiä luokkia toisiinsa. Vielä analyysin tekemisen aikana yhdistin muutamia luokkia toisiinsa.

Eskola ja Suoranta toteavat laadullista tutkimusta käsittelevässä teoksessaan (1998, s. 176), että teemoittelu vaatii onnistuakseen vuorovaikutusta teorian ja empirian välillä. Tarkastelin siis koko luokitteluprosessin aikana aineistoa sosiaalisten representaatioiden silmälasien läpi, käyttäen teoreettisena viitekehyksenä representaation rakenteelle annettuja kriteerejä (mm. Abric 2001, s. 44; Sakki, 2010, s. 59–60). Käytännössä vertasin kokoamieni luokkien sisältöä ytimelle ja perifeerisille elementeille asetettuihin kriteereihin ja katsoin, löytyykö aineistosta luokkia tai sisältöä, jotka täyttävät nämä kriteerit. Sijoitin representaation ytimeen sellaiset asiat, joista puhuttiin selkeästi kaikissa haastatteluissa, jotka määrittelevät representaation olemuksen ja joiden kautta perifeeriset elementit saivat merkityksen. Perifeerisiin elementteihin sijoitin konkreettisemmat ja kontekstisidonnaisemmat aiheet, joita ei välttämättä esiintynyt kaikissa haastatteluissa, ja jotka eivät olleet representaation olemassa olon kannalta välttämättömiä.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni tulokset. Aloitan kuvalla, joka esittää hybrdivaikuttamisen sosiaalisen representaation rakenteen. Tämän jälkeen esittelen yksitellen aineistosta löytämäni ydinelementit sekä perifeeriset elementit, sekä ankkuroinnin ja objektivoinnin kohteet.

6. Tulokset

Tutkimuksen tuloksena saatu hybridivaikuttamisen sosiaalinen representaatio on esitettävissä kuvan (Kuva 1) muodossa. Kuva tekee näkyväksi hybridivaikuttamisen sosiaalisen representaation rakenteen, eli ytimen ja perifeeriset elementit. Perifeeriset elementit ovat sijoitettu ytimen ympärille visuaalisesti sopivalla tavalla, eli niiden sijoittelulla ei ole merkitystä representaation rakenteen kannalta.

Kuva 1: Hybridivaikuttamisen sosiaalinen representaatio

Keskellä oleva ympyrä kuvaa representaation ydintä. Representaation ydin koostuu kahdesta elementistä: ”monimuotoista ja kokonaisvaltaista yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttamista” sekä ”tavoitteellista toimintaa”. Kaikki ytimeen suoraan yhteydessä olevat, suorakulmioiden kehystämät sisällöt ovat representaation perifeerisiä elementtejä. Perifeerisiä elementtejä ovat ”luottamuksen heikentäminen päättäjiin ja viranomaisiin”, ”vastakkainasettelun luominen”, ”sodankäynti”, ”epäselvä, hämmentävä ja haasteellinen ilmiö”, ”varautuminen yhteistyöllä ja valistamalla”, ”Venäjä”, ”pienet vihreät miehet”, ”informaatiovaikuttaminen”, ”informaatioteknologia, sekä ”internet ja some uudenlaisen vaikuttamisen mahdollistajina”. Sodankäynnin elementin kohdalla on vaaleammalla merkitty näkyviksi elementin eri variaatiot, jotka linkittyvät ytimeen sodankäynnin käsitteen kautta: ”sodankäynnin esiaste”, ”sodankäynnin moderni muoto” ja ”sotilaallisen voiman käyttö osana hybridivaikuttamista”.

6.1. Ankkurointi ja objektivointi

Objektivoinnin kautta tuotetaan ilmiölle sen visuaalinen ydin, kun taas ankkuroinnilla tarkoitetaan merkityksen antamista ilmiölle luokittelun avulla. Tässä tutkimuksessa haastateltavien puheista ei löytynyt sellaisia objektivoinnin elementtejä, jotka olisivat esiintyneet kaikissa haastatteluissa. Vahvimpana objektivoinnin ilmentymänä olivat ”pienet vihreät miehet”, joista puhuttiin kymmenessä haastattelussa kolmestatoista. Hybridivaikuttaminen objektivoitiin myös Krimin valloitukseen sekä sodankäynnin klassikoihin Sunzihin ja Carl von Clausewitziin. Hybridivaikuttaminen ankkuroitiin kaikissa haastatteluissa sodankäynnin käsitteeseen, tosin tapoja tähän löytyi useampia. Toinen ankkuroinnin kohde oli informaatiovaikuttaminen, joka joissain haastattelussa oli hyvin merkittävässä roolissa kokonaisuutta.

Kuten luvussa 3.4. todetaan, on medially yleensä merkittävä rooli sosiaalisten representaatioiden ja visuaalisten mielikuvien rakentamisessa, mutta tätä tutkielmaa tehtäessä, mediassa ei toistaiseksi esiinny kovin vahvaa visuaalista materiaalia hybridivaikuttamiseen liittyen. Tämän voi ajatella johtuvan siitä, että ilmiö on melko uusi ja näin ollen yhteinen käsitys siitä ei vielä ole täysin vakiintunut. Toisaalta visualisoinnin niukkuus voi myös johtua ilmiön monimutkaisuudesta ja osittain abstraktin oloisesta luonteesta. Pintapuolisella tarkastelulla esimerkiksi kotimaisten lehtien verkkojulkaisuissa hybridivaikuttamiseen liittyvät artikkelit on kuvitettu yksittäisen vaikuttamiskeinon, kuten kyberin perusteella, tai haastateltavan asiantuntijan kuvalla. Monet jutut ovat kokonaan ilman kuvitusta. Hybridivaikuttamisen objektivointi ja figuratiivisen ulottuvuuden muodostaminen jäi siis tässä vaiheessa pitkälti haastateltavien omien mielikuvien perusteella muotoiltavaksi.

6.1.1. Ankkurointi

Haastateltavat ankkuroivat hybridivaikuttamisen selkeimmin sodankäyntiin ja informaatiovaikuttamiseen. Sodankäyntiin liittyvää puhetta avaan tarkemmin luvussa 6.3.2., jossa käsittelen representaation rakennetta. Avaan tässä kuitenkin pääpiirteet ankkuroinnin näkökulmasta.

Sodankäynti

Haastateltavat ankkuroivat hybridivaikuttamisen sodankäyntiin ainakin kahdella eri tavalla. Toiset pitivät hybridivaikuttamista sodankäyntiin sisältyvänä käsitteenä, kun taas toiset tekivät selvemmän rajan ”perinteisen” sodankäynnin ja hybridivaikuttamisen välille. Osa haastateltavista puhui hybridivaikuttamisesta sodankäynnin modernina muotona, jolloin hybridivaikuttaminen ankkuroitiin osaksi sodankäynnin käsitettä. Kyse ei tällöin ole uudesta ilmiöstä, vaan uudesta tavasta ymmärtää jo olemassa olevaa ilmiötä:

”Kysymys on ehkä käsitteestä, jolla määritetään tämän ajan ymmärrys sodankäynnistä. Jos olisin verrannut sitä aikaisempaan, on ollut liikesodankäyntiä, on ollut kulutussodankäyntiä, (termeillä) on kuvattu tavallaan suorituskykyjen käyttämistä tietyllä tavalla. Mä olisin liittänyt sen ehkä tähän päivään, jolloin nykyään puhutaan hybridisodankäynnistä.”
(H15)

Tämä on hyvä esimerkki dynaamisesta ankkurointiprosessista (Sakki, 2010), jossa olemassa olevaa sodankäynnin kategorialla ei pidetä jäykkänä ja muuttumattomana, vaan sen ajatellaan olevan joustava ja ajan mukana muuttuvan. Hybridivaikuttamisen tai hybridisodankäynnin käsitteiden ajatellaan kuvaavan tämän hetken ymmärrystä sodankäynnistä, jolloin uusi termi ankkuroidaan olemassa olevaan sodan representaatioon.

Toinen tapa ankkuroida hybridivaikuttaminen sodankäyntiin nousi esiin erityisen hyvin haastateltavien pohtiessa hybridivaikuttamisen ja sodankäynnin välistä suhdetta. Tällöin ilmiötä verrattiin toisiinsa, ja pohdittiin niiden yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, mikä on ankkurointiprosessille ominaista. Yhtenä selkeimmistä eroista hybridivaikuttamisen ja sodankäynnin välillä pidettiin asevoimien ja kineettisen voiman käyttöä, joiden ajateltiin olevan sodankäynnille ominaista, mutta niitä ei nähty osana hybridivaikuttamista:

”Ei käytetäkään niitä aseita, vaan käytetään vaikuttamista muuten. Ja yhteiskunnan lamaannuttamista muuten kuin aseilla, mutta sitähan on tosi monen eri tasoista, että sotahan on sitten jotenkin, että musta se on niinku selkeämpi rajaista.”(H10)

Hybridivaikuttamisessa nähtiin näin ollen osittain samoja elementtejä kuin sodankäynnissä, mutta käsitteiden ei kuitenkaan koettu olevan synonyymejä toisilleen.

Tämä viittaa siihen, että hybridivaikuttamisesta olisi ankkurointiprosessin tuloksena muotoutumassa itsenäinen, sodankäynnistä erillinen representaationsa.

Hybridivaikuttamisen ankkuroiminen sodankäyntiin vaikuttaa loogiselta, sillä sodankäynti on äärimmäisin muoto, jolla itsenäisen valtion suvereniteettiin voidaan pyrkiä vaikuttamaan. Hybridivaikuttamisen peilaaminen sodankäynnin käsitettä vasten on tapa selventää ja syventää ymmärrystä hybridivaikuttamisen vakavuudesta ja luonteesta.

Haastateltavin puheissa ilmeni myös ristiriitaisia käsityksiä perinteisen sodankäynnin ja hybridivaikuttamisen välisestä suhteesta. Osa haastateltavista, jotka pitivät hybridivaikuttamista sodankäynnin modernina muotona, olivat muissa yhteyksissä myös sitä mieltä, että asevoimien käyttö, kuten ”ohjusten ampuminen” tai ”tankkien ajaminen rajalle” ovat perinteiseen sodankäyntiin, mutta eivät hybridivaikuttamiseen kuuluvia asioita. Haastateltavat eivät kuitenkaan vaikuttaneet itse huomaavan näitä ristiriitoja, vaan esittivät kummatkin näkemykset yhtä vahvoina.

Yksi selitys tälle voisi olla, että sodankäynti on asia, joka liittyy suomalaisten kansalliseen identiteettiin, mikä taas teemana ei korostu modernista hybridivaikuttamisen ilmiöstä puhuttaessa. Sakki ja Cottier (2012) toteavat kansakuntiin liittyvässä tutkimuksessaan, että suomalainen kansa -metafora on vahvasti ankkuroitu tunneperäiseen menneisyyteen, kuten suomalaisten solidaarisuuteen ja rohkeuteen sodassa, sekä sotaveteraanien kunnioittamiseen. Suomalaisuuden ytimeen kuuluu tutkijoiden mukaan myös vahva myytti suomalaisuudesta, joka pohjautuu muun muassa maailmansotien kokemuksiin. (Ibid., s. 374.) Sodankäynnillä on siis suomalaisesta näkökulmasta katsottuna vahva, historiaan ja tunteeseen pohjautuva merkitys, jossa hybridivaikuttamisen kaltaiselle ”uudelle”, kansainväliselle ilmiölle ei ole tilaa. Tällaiset merkitykset voivat olla syvällä ihmisten mielissä, eikä niiden olemassaoloa välttämättä edes tiedosteta. Kun haastattelutilanteessa puhuttiin hybridivaikuttamisesta, sanottiin ääneen luultavasti sellaisia asioita, jotka kuuluvat moderniin tapaan hahmottaa maailmaa. Tietoisien puheen ulkopuolelle jäivät todennäköisesti esimerkiksi tunteisiin ja kansallisidentiteettiin pohjautuvat ajatukset sodasta. Viitteitä sodankäynnin syvemmästä, kansakunnan historiaan pohjautuvista tulkinnasta oli kuitenkin havaittavissa sellaisissa yhteyksissä, joissa ei suoraan puhuttu hybridivaikuttamisesta, vaan esimerkiksi sodankäynnistä yleisemmässä muodossa. Näin ollen voidaan ajatella, että haastateltavat pitävät

hybridivaikuttamista pohjimmiltaan modernina ilmiönä, joka vain etäisesti on ankkuroitavissa perinteisen sodankäynnin käsitteeseen. Tämä tukee myös aiemmin esittämäni ajatusta siitä, että hybridivaikuttamisesta on ainakin suomalaisessa valtionhallinnon varautumiskontekstissa muodostunut itsenäinen, sodankäynnistä erillinen representaationsa.

Informaatiovaikuttaminen

Toinen tyypillinen ankkurointi oli informaatioympäristössä tapahtuvat vaikuttamiskeinot ja informaatiovaikuttaminen. Kyberturvallisuuden sanastossa (Sanastokeskus, 2018, s. 29) informaatiovaikuttamisen määritellään olevan toimintaa, *”jossa informaatiota tuottamalla, muokkaamalla tai sen saatavuutta rajoittamalla muutetaan kohteen käsityksiä tai toimintaa informaatio- ja mielipideympäristön kautta”*. Myös informaatiovaikuttamiseen ankkuroimisessa oli nähtävissä merkkejä niin dynaamisista kuin staattisista ankkurointiprosesseista.

Monet haastateltavista käyttivät internetissä ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa vaikuttamista esimerkkeinä hybridivaikuttamisesta. Muutokset suomalaisten mielipide- ja asenneilmastossa oli asia, johon informaatiovaikuttamisella ajateltiin ensisijaisesti tähdättävän:

”Se (hybridivaikuttaminen) voi olla mitä tahansa, se voi olla Twitteriviestiä tai se voi olla järjestelmiin tunkeutumista tai se voi olla mediaa, lehdistöä, uutisointia, sopivasti kaikkea oikeaan aikaan oikealla tavalla. Pitkäänkin voidaan pohjustaa jotain mielipidettä johonkin suuntaan ja sitten päästään sitä kautta vaikuttamaan.” (H12)

Edellä kuvatussa sitaatissa haastateltava toteaa hybridivaikuttamisen olevan *”mitä tahansa”*, mutta luetellut keinot painottuvat kuitenkin voimakkaasti median ja sosiaalisen median puoleen. Tämä on hyvä esimerkki staattisesta ankkurointiprosessista, jossa hybridivaikuttaminen ikään kuin sulautuu osaksi jo olemassa olevaa informaatiovaikuttamisen ilmiötä. Informaatiovaikuttamisesta ja hybridivaikuttamisesta puhuttiin välillä jopa synonyymeinä toisilleen.

Dynaamista ankkurointiprosessia edustavat puolestaan pohdinnat siitä, miten hybridivaikuttaminen ja informaatiovaikuttaminen suhteutuvat toisiinsa, ja mitä

yhtäläisyyksiä ja eroja niissä on. Hybridivaikuttamista pidettiin muun muassa informaatiovaikuttamista laajempänä ja vakavampana vaikuttamiskeinona ja yhtenä hybridivaikuttamisen työvälineenä.

Yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia etsittäessä on mahdollista huomata, onko kyseessä uusi versio vanhasta representaatiosta, vai täysin uusi representaationsa. Hyvänä esimerkkinä voidaan pitää tietokoneiden tuloa markkinoille, jolloin niitä verrattiin esimerkiksi kirjoituskoneisiin. Kun tietokoneet eivät mahtuneet minkään jo olemassa olevaan kategoriaan, syntyi lopulta itsenäinen representaatio kuvaamaan tietokonetta. (mm. Flick, 1995.)

Informaatiovaikuttamisen yhteydessä puhuttiin paljon siitä, miten tämän kaltainen vaikuttamistoiminta ei kuulu Suomen tai demokraattisten valtioiden tapaan toimia. Haastateltavat pitivät selvänä, että Suomen lehdistö ei esitä valheita, eivätkä Suomen viranomaiset saa valehdella. Tällaista toimintaa pidettiin arvomaailmamme vastaisena:

”Jos puhutaan vaikka informaatiosta, niin totta kai me korjataan väärät väittämät, mutta me ei saada esittää valheellisia tietoja samalla tavalla kuin vastapuoli. Suomen lehdistö ei esitä valheita, tai ei pyri hybridimielessä esittämään valheita mustamaalatakseen jotain, vaan he esittävät totuuden. Siinä on se ongelma, että tietyt valtiot masinoi lehdistön tuottamaan valheellista tietoa ja Suomessa suurin osa lehdistöstä pyrkii esittämään asiat objektiivisesti, niin silloin toi tuo sen ongelman, että et ei ole kysymys siitä, tulisiko vastata, vaan ei voida vastata. Yhteiskuntarakenne ei tuota sitä vastinetta, tai sitä ei voi maksaa pottuja pottuina.” (H23)

Hybridivaikuttaminen ankkuroitiin informaatiovaikuttamisen kautta näin ollen myös moraaliseen ulottuvuuteen, jossa valehtelua ja kieroä toimintaa pidettiin erityisen vääränä ja tuomittavana tapana toimia. Hybridivaikuttamisen kuvailtiin muun muassa olevan ”kaikkien tunnustamien arvojen vastaista toimintaa”(H2).

Informaatiovaikuttamisesta puhuttaessa, korostui oikeusvaltion periaatteet ja vastuut, sekä moraalinen ulottuvuus, jossa jopa sodankäynnillä on omat sääntönsä, joita hybridivaikuttaja ei kuitenkaan kunnioita. Hybridivaikuttaja esitettiin Suomen ja suomalaisten vastakohtana: epärehellisenä ja moraalittomana toimijana, jonka toimintatapoihin kuuluvat katalat keinot. Hybridivaikuttamisen ankkurointi informaatiovaikuttamisen kautta syvempiin oikeusvaltioperiaatteisiin ja

moraalikäsityksiin heijastaa näin ollen myös haastateltavien näkemyksiä suomalaisen yhteiskunnan rehellisyydestä ja korkeasta moraalista.

Kummassakin ankkuroinneissa oli piirteitä niin staattisesta kuin dynaamisesta ankkurointiprosessista. Haastattelujen muodostaman kokonaisuuden perusteella vaikuttaa kuitenkin vahvasti siltä, että hybrdivaikuttaminen on vakiintumassa omaksi sosiaaliseksi representaatiokseen.

6.1.2. Objektivointi

Ukrainan ja Krimin tapahtumat

Kymmenessä haastattelussa kolmestatoista mainittiin Ukraina tai Krim. Krimin valloitusta pidettiin tyypiesimerkkinä hybrdivaikuttamisesta, jossa Venäjä käytti laajaa keinovalikoimaa hyödykseen vallatessaan Ukrainalta Krimin niemimaan vuonna 2014:

”Kyllä mä ottaisin ne käytännön esimerkit, mä ottaisin tuon Krimin (...) Ukrainan sodan aikana tapahtuneet, jopa todennettavissa olevat operaatiot miten on tällaista eri keinovalikoimaa käytetty tiettyjen päämäärien puoleen.” (H14)

Edellä olevan sitaatin kaltaiset kuvailut esiintyivät usein jo haastattelun alussa, ensimmäisen kysymyksen kohdalla, jossa haastateltava kertoi omin sanoin miten opettaisi uudelle työntekijälle, mitä hybrdivaikuttaminen on. Ukrainan ja Krimin tapahtumien voidaan siis ajatella kuuluvan haastateltavien päällimmäisten hybrdivaikuttamiseen liittyvien mielikuvien joukkoon. Tämä tukee näkemykseni mukaan ajatusta siitä, että haastateltavat objektivovat hybrdivaikuttamisen vahvasti Krimin tapahtumiin.

Suurin osa haastateltavista puhui Ukrainasta ja Krimin tapahtumista avaamatta niitä sen enempää, jolloin oletuksena oli, että kaikki tietävät jo valmiiksi mistä on kyse:

”Ajatellaan esimerkiksi Ukrainaa, missä mun käsittääkseni puhuttiin, että se oli tällainen esimerkki koko (hybrdivaikuttamisen) spektristä.” (H1)

Krimin valloitusta hybrdivaikuttamisen ”malliesimerkkinä” pidettiin itsestään selvänä, jolloin tapahtuman voidaan ajatella edustavan hybrdivaikuttamisen symbolista ulottuvuutta, joka tekee Moscovicin (2000, s. 49) sanoin ”näkymättömän näkyväksi”.

Vaikka itse tapahtuma ei suoraan pidä sisällään visuaalisia elementtejä, voidaan sen symbolisen merkityksen pohjalta ajatella olevan objektivoinnin kohde. Wagner ja Kroberg (2001) toteavat objektivoinnin tapahtuvan aina tietyssä sosiaalisessa ja ajallisessa kontekstissa. Tähän tutkimukseen osallistuneet haastateltavat katsovat luonnollisesti hybridivaikuttamista valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaation näkökulmasta, ja haastateltavien käsitykset heijastavat sitä ajankohtaa, jolloin haastattelut on tehty. Ukrainan ja Krimin tapahtumat ovat haastatteluhetkellä merkittävä osa hybridivaikuttamisen mielikuvaa, mutta tulevaisuudessa voi olla, että jokin muu tapahtuma nousee symboloimaan hybridivaikuttamista.

Pienet vihreät miehet objektivointina ja figuratiivisena ytimenä

”Pienet vihreät miehet” tai tunnuksettomat sotilaat ovat selkein haastatteluista ilmenevä hybridivaikuttamiseen liitetty visuaalinen elementti. Kymmenessä haastattelussa kolmestatoista mainittiin pienet vihreät miehet jollain tapaa. Vihreillä miehillä viitataan Venäjän Krimin valtauksessa käyttämiin tunnuksettomiin sotilasjoukkoihin, jotka herättivät hämmennystä ja näkyivät vahvasti katukuvassa 2014 operaation aikana:

”Jos ajatellaan Ukrainan kriisiä, nii sotilaallinen voimankäyttö on tehty tällaisten vihreiden miesten toimesta siellä, niin hybridikokonaisuushan siinä on, siinäähän tehtiin kaikki valejutut ja kaikki.”(H12)

Haastateltavat puhuivat vihreistä miehistä ikään kuin kuka tahansa tietäisi, mitä ”ne pienet vihreät miehet” tai ”tällaiset vihreät miehet” ovat. Tällainen puhetyyli kertoo osin siitä, että vihreiden miesten ajatellaan olevan hybridivaikuttamisen kontekstissa niin selkeä käsite, ettei termiä tarvitse sen enempää kuulijalle avata. Pienten vihreiden miesten voidaan osittain ajatella muuttuneen vakiintuneeksi osaksi todellisuutta, josta puhuvat niin tasavallan presidentti (mm. Koskinen, 2016) kuin lainsäätäjätkin:

”Meilläähän ihan aluevalvontalaissa tuli tänä talvena voimaan säännös, että jos niitä pieniä vihreitä miehiä ilman sotilastunnuksia tulisi Suomen rajoille, niin voidaan toimia niin kuin sotilaiden kanssa.”(H17)

Jo ilmaisu ”pienet vihreät miehet” itsessään viittaa siihen, että kyseessä on käsite, joka on vakiintunut puheeseen ja todellisuuteen symboloimaan Krimin valloitusta ja hybridivaikuttamista. Vihreistä miehistä puhuminen hybridivaikuttamisen yhteydessä

liittää Krimin tapahtumat vahvasti osaksi hybridivaikuttamisen sosiaalista representaatiota. Tapahtumasta puhutaan eräänlaisena hybridivaikuttamisen symbolina, jolloin siihen liitetyt figuratiiviset elementit, kuten vihreät miehet, laajennetaan kuvaamaan koko hybridivaikuttamisen ilmiötä. Representaation figuratiivisen ytimen, eli representaatiota symboloivan visuaalisen elementin, ajatellaan syntyvän objektivointiprosessin yhteydessä (Sakki, 2010, s. 54). Pieniä vihreitä miehiä voidaan haastatteluaineiston perusteella pitää hybridivaikuttamisen representaation figuratiivisena ytimenä.

Siinä missä pienet vihreät miehet ovat visuaalinen asia, johon hybridivaikuttaminen objektivoidaan, on Krimin miehitys puolestaan tapahtuma, jonka voidaan ajatella symboloivan hybridivaikuttamista, mutta myös tapahtuma, johon hybridivaikuttaminen on mahdollista ankkuroida. Hybridivaikuttaminen sijoitetaan puheissa ”Krimin valloitus” kategoriaan, mikä osaltaan tarkoittaa sen ankkuroimista Krimin tapahtumiin. Tämä ilmentää hyvin Hakokönkään ja Sakin (2016) ajatusta siitä, että ankkurointi ja objektivointi kietoutuvat osin yhteen, eikä prosesseja aina ole mahdollista täysin erottaa toisistaan.

Kuuluisat sotateoreetikot Sunzi ja Clausewitz

Kuudessa haastatteluissa viitattiin myös kahden sotateoreetikon; Sunzin ja Karl von Clausewitzin oppeihin. Sunzi oli kertomusten mukaan 300–500 ennen ajanlaskun alkua elänyt kiinalainen kenraali, jonka uskotaan kirjoittaneen sodankäynnin strategiaa ja filosofiaa käsittelevän teoksen ”Sodankäynnin taito”. Sunzin oppien mukaan, vihollinen pitää pyrkiä kukistamaan ilman taistelua, hyödyntäen erilaisia harhauttamisen keinoja, kuten petosta, propagandaa ja mielikuvien muokkaamista. (Sunzi, 2017/140 eaa.) Clausewitz puolestaan oli 1700–1800 luvun taitteessa elänyt preussilainen kenraali, joka kuuluisessa kirjassaan ”Vom Kriege” pohtii sotilasstrategiaa. Clausewitzin (2005/1832) mukaan sota on muun muassa politiikan jatkamista toisin keinoin, sekä luonteeltaan kameleonttimainen ja jatkuvasti muuttuva ilmiö.

(H 16) *”Kun luet Sunzin ja Clausewitzin tuohon työhösi, niin huomaat ettei tämä ihan uusi asia ole. Kyllä nämä samat lainalaisuudet ovat pätenneet jo silloin siellä, niillä ei vaan ollut samoja välineitä, mutta sielläkin todetaan, että paras tapa voittaa taistelu on se, että taistelua ei käydä, ja saada se*

vastustaja uskomaan, että se on toivottomassa tilassa. Samoja juttuja tuossa (hybridivaikuttamisessa) haetaan. Silloin puhuttiin sodankäynnistä, nyt puhutaan hybridistä.”

Sotateoreetikoihin viittaamalla pyrittiin kuvaamaan ennen kaikkea sitä, että hybridivaikuttamisen ajatus ei ole uusi, vaan harhauttaminen, hämmäntäminen ja psykologisten keinojen käyttäminen ovat aina kuuluneet valtioiden tapaan vaikuttaa toisiinsa. Hybridivaikuttaminen ankkuroidaan näin ollen eräänlaiseen sodankäynnin ja vaikuttamisen historialliseen jatkumoon, jossa se nähdään modernina osana tätä jatkumoa. Hybridivaikuttamisen syvimmän olemuksen liittäminen henkilöihin, on toisaalta myös mielikuvallisten symbolien rakentamista, eli objektivointia. Kuuluisiin sotateoreetikoihin viittaaminen liittää hybridivaikuttamiseen myös tietynlaisen legendojen metaforan, mikä myös on tapa objektivoida ilmiötä (vrt. luku 3.1.2).

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan hybridivaikuttamisen sosiaalisen representaation rakennetta tarkemmin ytimen ja perifeeristen elementtien näkökulmasta.

6.2. Ydin

Tässä tutkielmassa havaitsin hybridivaikuttamisen representaation ytimen muodostuvan kahdesta ydinelementistä, joista kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä. Hybridivaikuttaminen nähtiin monimuotoisena ja kokonaisvaltaisena yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttamisena ja tavoitteellisena toimintana.

Nämä elementit täyttävät tulkintani mukaan Abricin (1996, s. 79; 2001, s. 45–46) asettamat kriteerit representaation ytimelle: Se on vakaa ja muuttumaton, siitä on konsensus ryhmän sisällä, ja sillä on symbolista, assosiatiivista ja ekspressiivistä arvoa.

Ryhmän sisällä oli konsensus siitä, että hybridivaikuttaminen on monimuotoista ja kokonaisvaltaista yhteiskuntaan vaikuttamista, sekä tavoitteellista toimintaa. Tämä näkemys nousi esiin kaikissa haastatteluissa. Ytimen ekspressiivinen arvo puolestaan ilmenee siinä, että haastateltavat toivat puheessaan toistuvasti esiin vaikuttamisen monimuotoisuutta ja kokonaisvaltaisuutta, erilaisia keinoja joilla yhteiskunnan toimintakykyyn voidaan vaikuttaa, sekä sen, että hybridivaikuttamisen taustalla on aina jokin tavoite.

Ytimen assosiatiivinen arvo näkyy parhaiten representaation rakennetta kuvaavaa kuvaa (Kuva 1) katsottaessa, jossa jokainen perifeerinen elementti linkittyy ytimeen. Assosiaatiokriteeri tosin perustuu alun perin kvantitatiivisiin menetelmin tehdyn tutkimusaineiston analysointiin, mutta näkemykseni mukaan tämä toimii myös hyvin kvalitatiivisessa analyysissä. Pohdin aihetta tarkemmin tutkielman diskussiossa.

Ytimen symbolinen arvo on näkemykseni mukaan haasteellisempi hahmottaa. Esimerkiksi Pawlowski ja Jung (2015) toteavat tutkimuksessaan, ettei tuoreen ilmiön kohdalla ole edes mahdollista osoittaa sen symbolista arvoa, koska käsitys ei ole vielä tarpeeksi vakiintunut. Lo Monaco, Piermatteo, Rateau ja Tavanni (2017) puolestaan tulkitsevat symbolisen arvon tarkoittavan ytimen merkityksen pysyvyyttä, mikä taas on helpompi todeta. Mikäli symbolista arvoa ajatellaan Lo Monacon ym. tavoin, on haastatteluaineistoon nojaten perusteltua todeta, että hybridivaikuttamisen pysyvyys perustuu nimenomaan *monimuotoiseen ja kokonaisvaltaiseen yhteiskuntaan vaikuttamiseen*. Monet haastateltavat luovat vertauksuvia hybridivaikuttamisen ja ”perinteisen” vaikuttamisen välille. Näistä vertauksista voi huomata, että monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus ovat asioita, jotka liitetään nimenomaan hybridivaikuttamiseen perinteisen vaikuttamisen sijaan:

”Hybridivaikuttamisen konsteja (...) on tuotu taistelukentälle uutena välineenä niputettuna niinkun sillä tavalla, että se on välineenä kokonaisvaltaisempi se vaikuttamiskirjo millä lähdetään, ja se mahdollistaa varioimisen ihan eri tavalla kuin se, että mietitään että mennäänkö panssarit edellä vai lentokoneet edellä.” (H16)

Yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen on myös teema, joka seuraa kaikkien haastattelujen läpi punaisena lankana. Koko yhteiskunnan kattava, laaja vaikuttaminen näyttää kuuluvan haastateltavien mielestä hybridivaikuttamisen olemukseen:

”Hybridivaikuttamisena katsotaan semmoisia asioita, että on useita eri keinoja, väyliä ja kanavia, joiden kautta voidaan vaikuttaa haitallisesti yhteiskunnan toimintaan” (H 19)

Yllä olevien esimerkkien perusteella on mielestäni perusteltua sanoa, että monimuotoinen ja kokonaisvaltainen yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen on laajasti jaettu ja pysyvä osa hybridivaikuttamisen representaatiota, ja täyttää näin ollen Abricin (2001, s. 45–46) kriteerin representaation ytimen symbolisesta arvosta.

Seuraavaksi esittelen representaation ytimen rakenteen kolmessa osassa:

1. Monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus
2. Yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen
3. Tavoitteellista toimintaa.

Haastateltavien puheissa kaikki osat limittyvät toisiinsa melko tiiviisti, mutta olen jakanut ydinelementin helpottaakseni laajan kokonaisuuden tarkastelua.

6.2.1. Monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus

Haastatteluiden perusteella vahvimmin hybrdivaikuttamista määrittävät tekijät olivat vaikuttamiseen käytettävä laaja ja monimuotoinen keinovalikoima, monenlaiset vaikuttamisen kanavat sekä kokonaisvaltaisuus niin vaikutuskeinojen kuin vaikuttavuuspyrkimysten osalta.

Haastateltavat erittelivät monenlaisia vaikuttamiskeinoja, joilla hybrdivaikuttamista ajatellaan tehtävän. Monet esittivät keinovalikoiman luettelomuotoisena, ja usea haastateltava käytti jaottelussa muun muassa sotatieteistä tuttua DIME- jaottelua, jonka avulla voidaan tarkastella ilmiötä tai vaikuttamista moniulotteisesti diplomaattisen-, informaatio-, sotilaallisen- ja taloudellisen ulottuvuuden kautta. Keinovalikoiman laajuus ja vaikuttamisen kohteiden monimuotoisuus ilmeni myös pitkin haastattelua kerrotuissa esimerkeissä. Etenkin niin kutsuttuja pehmeitä, ei-aseellisia keinoja painotettiin paljon:

”Se voi monesti lähteä siitä, että pyritään vaikuttamaan ikään kuin tällaiseen kriisinsietokykyyn ja esimerkiksi maanpuolustustahtoon ja tällaisiin asioihin. Pelottelemalla, tai voihan siinä olla jotain porkkanaakin, että jos joku valtiotoimija lupailisi jotain kymmenen hyvää ja kahdeksan kaunista tyyppisesti, niin sekin vois olla tavallaan fiksu tapa hybrdivaikuttamiseen. Sitten pehmeät kohteet voi sitten ikään kuin siinä kriisin syvetessä olla myös esimerkiksi jotain vaikka lääketukkuja, niitten toiminnanohjausjärjestelmä ei toimi enää, kohde voi olla esimerkiksi sähkön tai energian jakeluun liittyvä, että energian saanti ei toimi, sitten digitaalinen yhteiskunta, logistiikka ja osittain siihen digitaaliseen yhteiskuntaan kuuluu varmaan joku finanssijärjestelmä, että raha ei liiku.”
(H9)

Edellä olevassa sitaatissa haastateltava kuvailee laajasti etenkin hybrdivaikuttamisen kohteita, kuten kriisinsietokyky, maanpuolustustahto, sähkönjakelu ja finanssijärjestelmä. Mahdollisista vaikuttamiskeinoista mainitaan yleisellä tasolla pelottelu ja toisaalta myös palkitseminen. Monessa haastattelussa monimuotoisuuden kuvaaminen painottuikin joko vaikuttamiskohteiden tai vaikuttamiskeinojen kuvaamiseen, ja pohdinta monimuotoisten vaikutuskeinojen käyttämisestä vaikutusten aikaansaamiseksi jäi vähemmälle. Käsitys keinojen ja päämäärien välisestä yhteydestä on asia, jota voidaan syventää erilaisilla foorumeilla käytävien keskusteluiden avulla. Juuri vuorovaikutus yksilöiden ja ryhmän välillä on Moscovicin (1984) mukaan sosiaalisen representaation muodostumisen kannalta välttämätön asia.

Tarkemmalla tarkastelulla voi myös huomata, että haastateltava pohtii ääneen, mitkä voisivat olla *”fiksuja tapoja”* hybrdivaikuttamiseen. Vastaavaa pohdintaa esiintyi monissa haastatteluissa, joissa puheen lomassa välkehti ajatuksia siitä, että vaikuttajaa pidetään tavallista älykkäämpänä, kekseliäämpänä ja ovelampana. Tällaisten ajatusten voidaan ajatella kumpuavan alitajunnasta, ja vaikuttavan esimerkiksi siihen, miten uhkaavana hybrdivaikuttaminen koetaan.

Erilaisten vaikuttamiskeinojen ja -kanavien pohdinnan lisäksi, ilmaistiin hybrdivaikuttamisen monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus myös yleisluontoisella kuvauksella. Etenkin ensimmäisen haastattelukysymyksen kohdalla, jossa pyydettiin kertomaan kuvitteelliselle uudelle työntekijälle hybrdivaikuttamisesta, esiintyi paljon tällaista kuvailua:

”Hybrdivaikuttaja pyrkii mahdollisimman laajasti käyttämään kaikkia käytettävissä olevia konsteja ja vaikutuskanavia mitä sillä on, jos se katsoo sen tarpeelliseksi. (H 16)

Tässä lainauksessa näkyy myös toinen huomion arvoinen asia, jonka heijastui haastateltavien puheista läpi usean haastattelun; hybrdivaikuttamisen ajatellaan olevan vaikuttajan vallassa olevaa toimintaa, jossa vaikuttaja käyttää kaikkia mahdollisia keinoja ja kanavia jotka se näkee tarpeelliseksi tavoitteensa saavuttamiseksi. Monissa haastatteluissa tuotiin myös esiin, että hybrdivaikuttamisen kohteen on äärimmäisen vaikea ennakoida mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Tämä lisää osaltaan tunnetta ilmiön kokonaisvaltaisuudesta ja monimuotoisuudesta, mutta myös arvaamattomuudesta.

Hybridivaikuttamisen arvaamattomuus oli asia, joka selvästi herätti huolta haastateltavien keskuudessa. Kyky ennakoida on oleellinen osa uhkiin varautumista, joten ennakkoinnin vaikeus aiheuttaa epävarmuutta siitä, miten Suomi pärjää yllättävien tilanteiden edessä. Hybridivaikuttamisen monimuotoisuuteen liittyvän puheen voidaan näin ollen tulkita heijastavan myös jonkinasteisia epävarmuuden ja pelon tunteita, joita ei kuitenkaan ilmaista ääneen.

Hybridivaikuttamisen monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus ilmeni myös haastateltavien puheissa erilaisten vaikuttamiskeinojen käyttämisestä joko yhtäaikaaisesti tai jollain tapaa koordinoidusti:

”Varsinkin kun ne on koordinoituja, se on hybridivaikuttamista, koordinoituja erilaisia keinoja, että siinä saattaa sitten olla vaikkapa informaatiovaikuttamista sosiaalisessa mediassa ja sitten samalla ulostulo joltain julkisuudessa näkyvältä hahmolta joka sanoo että kyllä tämä asia pitää saada kuntoon ja sitten samalla tehdään vaikkapa jotain talouspoliittisia päätöksiä.” (H11)

Yllä oleva sitaatti ilmentää hyvin myös hybridivaikuttamisen keinovalikoiman kokonaisvaltaisuutta ja sitä, miten hybridivaikuttajan ajatellaan hyödyntävän monenlaisia keinoja päämääränsä saavuttamiseksi.

Hybridivaikuttamisen monimuotoisuutta ja kokonaisvaltaisuutta pohdittiin kaikissa haastatteluissa monilla eri tasoilla läpi haastattelujen. Teema tuotiin esiin suurimmassa osassa haastatteluista heti ensimmäisen kysymyksen alussa. Hybridivaikuttamista kuvailtiin muun muassa ”monialaiseksi, yhtäaikaiseksi vaikuttamiseksi”, joukoksi ”erilaisia vaikutuskeinoja, joita käytetään koordinoidusti” sekä ”useampaa hallinnonalaa koskevana päällekkäisenä tapahtumana”. Mikäli tulkinnessa hyödynnetään sosiaalisten representaatioiden tutkimukselle tyypillisen sana-assosiaatiomenetelmän logiikkaa (mm. Sakki ym. 2014, s. 321–322), jossa aiheesta ensin mieleen tulleet asiat sijoittuvat osaksi representaation ydinelementtiä, on ilmeistä, että monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus kuuluvat osaksi representaation ydintä.

6.2.2. Yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen

Kaikissa haastatteluissa tuotiin vahvasti esiin, että hybridivaikuttamisella pyritään vaikuttamaan koko yhteiskuntaan ja sen toimintakykyyn. Vaikuttamisen ajateltiin

kohdistuvan esimerkiksi kansalaisiin, poliitikkoihin ja virkamiehiin. Myös erilaisia instituutioita, organisaatioita sekä lehdistöä pidettiin potentiaalisina hybrdivaikuttamisen kohteina. Yhteiskunnan toimivuuden kannalta merkittävänä vaikuttamiskohteina mainittiin muun muassa energianjakelu, kriittinen infrastruktuuri, logistiikka sekä finanssijärjestelmät. Niin ikään yhteiskunnan palvelut, kuten sosiaali- ja terveyspalvelut, nähtiin mahdollisina vaikuttamisen kohteina. Hybrdivaikuttamisen vaikutusten ajateltiin heijastuvan laajasti muun muassa kansalaisten maanpuolustustahtoon, viranomaisia kohtaan tunnettuun luottamukseen, yleiseen kriisinsietokykyyn, päätöksentekoon, sekä kansalliseen turvallisuuteen. Osa haastateltavista puhui suoraan yhteiskuntaan ja sen toimintoihin vaikuttamisesta, kun taas toiset kertoivat esimerkkien kautta tai luetellen mihin kaikkiin yhteiskunnan osiin voidaan pyrkiä vaikuttamaan:

”Informaatiovaikuttaminen ja sitten infraan vaikuttaminen ja yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen ja sitten esimerkiksi luottamuksen alentaminen tämmöistä virkamieskoneistoa tai tiettyä instituutiota kohtaan.” (H 18)

Useimmat haastateltavat luettelivat erilaisia vaikuttamiskeinoja hyvin spontaanisti, edellä olevan sitaatin tapaan. Tämä kertoo osin siitä, että valmiuspäälliköt ja valmiussihteerit ovat tottuneet pohtimaan yhteiskunnan kriittisiä toimintoja ja niiden haavoittuvuuksia. Toisaalta se, että vaikuttamiskohteet tulivat helposti mieleen, kertoo myös siitä, että hybrdivaikuttamisen ajatellaan voivan kohdistua lähes mihin tahansa yhteiskunnan toimintoon, jolloin hyvin moni mieleen tuleva asia voi olla hybrdivaikuttamisen kohteena. Helposti mieleen tuleva ja usein mainittu asia sijoittuu sana-assosiaatiomenetelmän (mm. Sakki ym. 2014, s. 321–322) mukaan osaksi representaation ydinelementtiä. Vaikka tässä tutkimuksessa käytetäänkin kvalitatiivista lähestymistapaa, on aineistosta silti melko helppo huomata, mitä teemoja haastateltavien puheissa esiintyy eniten ja mistä asioita on luonnollista puhua osana hybrdivaikuttamista.

Hybrdivaikuttamisen kuvattiin myös olevan poikkihallinnollista vaikuttamista, joka pyritään kohdistamaan verkostomaisen yhteiskunnan jokaiseen osaan. Monessa haastattelussa painotettiin, että vaikuttaminen voi kohdistua mille yhteiskunnan sektorille tahansa:

”Hybrdivaikuttaminenhan on juurikin siitä hankalaa, että se ei välttämättä kohdistu yhteen hallinnonalaan, vaan sitä pystytään ja halutaankin saada

poikkihallinnollista vaikutusta, sillä tavalla, että yhdessä suunnassa kohdistetaan yhdenlaista ja toisessa suunnassa toisenlaista ja kokonaisvaikutuksena on sitten se poikkihallinnollisuuden kannalta haluttu vaikutus.” (H 16)

Vastauksista huomaa, että haastateltavat ovat virkamiehiä, sillä puheessa käytetään usein esimerkiksi *hallinnonalan* tai *poikkihallinnollisuuden* käsitteitä. Tämä kuvaa mielestäni hyvin Moscovicin (1961/2007) esiin tuomaa ajatusta siitä, miten jokainen ryhmä näkee tietyn ilmiön omassa kontekstissaan, ja peilaa sitä jo tuntemaansa maailmankuvaan ja tuttuihin käsitteisiin. Valtionhallinnon käsitteistöön ja yhteistyökulttuuriin tottuneet virkamiehet tarkastelevat luultavasti hybridivaikuttamista aika eri näkökulmasta, kuin esimerkiksi ryhmä yrittäjiä tai opiskelijoita.

Haastatteluaineistossa on paljon yleisen tason puhetta, jossa hybridivaikuttamisen todetaan kohdistuvan myös tavallisten kansalaisten jokapäiväiseen toimintaan. Haastateltavat puhuvat silti hybridivaikuttamisesta pääasiassa yhteiskunnan järjestelmien näkökulmasta. Haastateltavat lähestyvät siis aihetta ensisijaisesti virkamiehinä, eivätkä kansalaisina. Tämän voi tulkita johtuvan siitä, että haastattelutilanne tapahtuu haastateltavien työpaikalla, jolloin haastattelu annetaan virkamiehen roolissa. On mielenkiintoista pohtia, olisiko haastatteluissa ilmennyt erilaisia näkökulmia, jos ne oltaisiin tehty esimerkiksi virka-ajan ulkopuolella esimerkiksi kirjastossa tai kahvilassa.

6.2.3. Tavoitteellista toimintaa

Hybridivaikuttaminen tavoitteellisena toimintana on elementti, joka voidaan helposti nähdä osana ”monimuotoista ja kokonaisvaltaista yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttamista”, etenkin jos ajatellaan, että vaikuttaminen jo itsessään pitää sisällään tavoitteellisuuden ajatuksen. Haastateltavat ilmaisivat puheessaan kuitenkin niin selkeästi hybridivaikuttamisen tavoitteellisuuden, että päätin käsitellä tavoitteellisuutta omana kohtanaan, osana ydinelementtiä. Hybridivaikuttamisen tavoitteellisuus ilmaistiin haastatteluista niin implisiittisesti kuin eksplisiittisesti. Jokaisessa haastattelussa lueteltiin erilaisia päämääriä, joihin hybridivaikuttamisella voitaisiin pyrkiä. Haastateltavat käyttivät myös ilmaisuja, kuten ”*päämäärähakuinen*”, ”*pyrkimys saavuttaa tiettyjä tavoitteita*” tai ”*tarkoituksenmukaista toimintaa*”. Haastatteluaineistosta ilmenee selvästi, että haastateltavat ovat yhtä mieltä siitä, että tavoitteellisuus on oleellinen osa hybridivaikuttamista:

”Mä miellän hybridin niin, että sulla on aina joku tavoite ja sitten tavallaan se hybridioperaatio, jos niin ajatellaan, niin sä tavallaan rakennat ensin sitä maaperää sille, tavallaan koitat niitä vaikutuksia saada aikaiseksi. Se maali tai se tavoitehan siinä on se oleellinen.” (H4)

Korostamalla hybridivaikuttamisen tavoitteellisuutta, haastateltavat myös sulkevat pois sen, että vaikuttaminen voisi olla sattumanvaraista, tai suunnittelematonta. Hybridivaikuttamisen nähdään siis olevan suunnitelmallista toimintaa, jonka tarkoituksena on saavuttaa ennalta määriteltyjä tavoitteita, kuten hämmennyksen ja sekasorron aiheuttamista yhteiskunnassa.

Hybridivaikuttamisen kuvailtiin olevan tavoitteeltaan lyhytjänteistä tai pitkäjänteistä. Vaikuttamista saatetaan pohjustaa useamman vuoden tai jopa vuosikymmenen ajan, tai sitten tehdä hyvinkin nopeita, heti näkyviä vaikuttamistoimia. Tavoitteellisuuteen liittyi myös ajatus siitä, että jossain vaiheessa on mahdollista hahmottaa meihin kohdistuneen hybridivaikuttamisen perimmäiset tavoitteet yhdistelemällä yksittäisiä tapahtumia suuremmaksi kuvaksi:

”Hybridivaikuttaminen on vaan niinkun niiden keinojen summa, minkä takana onkin sitten tietty päämäärä, mistä pystytään jossain vaiheessa johtamana langat yhteen pisteeseen tai yhteen päämäärään.” (H11)

Haastateltavat eivät pitäneet vaikuttamiskeinoja yksittäisinä tai irrallisina tapahtumina, vaan oletuksena oli, että kaiken takana on jonkinlainen operatiosuunnitelma. Haasteltavien puheista ilmeni myös selvästi, että hybridivaikuttajan tavoitteita ei ole helppo havaita yksittäisten vaikuttamistoimien perusteella. Haastateltavien voidaan siis tulkita olettavan, että hybridivaikuttamista harjoittava taho on ovela ja useimmiten askeleen meitä edellä. Tällaiset oletuksen voivat myös kertoa jonkinlaisesta epävarmuuden tunteesta, jota hybridivaikuttaminen haastateltavissa herättää; vaikka Suomi on varautunut, onko vaikuttaja sittenkin meitä ovelampi?

Hybridivaikuttamisen tavoitteellisuus näkyi myös puheena siitä, millä eri keinoilla pyritään vaikuttamaan yhteiskunnan toimintakykyyn. Näen kuitenkin, että puhe vaikuttamisen keinoista eivät kuulu representaation ydinelementteihin, sillä tavat vaikuttaa ”monimuotoisesti ja kokonaisvaltaisesti yhteiskunnan toimintakykyyn” voivat muuttua ajan saatossa, vaikka itse vaikuttaminen ilmiönä olisikin pysyvä. Tämän vuoksi

olen sijoittanut vaikuttamisen tapoja kuvaavat elementit representaation perifeerisiin elementteihin, joita esittelen seuraavassa kappaleessa.

6.3. Perifeeriset elementit

Perifeerisille elementeille on Abricin (2001, s. 44) mukaan ominaista, että ne ankkuroivat ytimen konkretiaan, sopeuttavat sen muutokseen, suojaavat ydintä sekä mahdollistavat yksilöllisten tulkintojen liittämisen yhteiseen representaatioon. Perifeeriset elementit eivät ole representaation olemassaolon kannalta välttämättömiä, sillä representaation merkitys pysyy samana ilman niitäkin.

Löysin haastatteluaineistosta kahdeksan perifeeristä elementtiä, jotka tulkintani mukaan täyttävät Abricin asettamat kriteerit. Ilmiön epäselvyyteen (6.3.1.), sodankäyntiin (6.3.2.), Venäjään (6.3.3.), ja informaatioteknologiaan (6.3.4.) liittyvät elementit esiintyivät kaikissa haastatteluissa jossain muodossa. Loput elementit (6.3.5.–6.3.8.) esiintyivät vähintään kahdeksassa haastattelussa kolmestatoista. Ristiriitaisia näkemyksiä esiintyi sen osalta, onko kyseessä vanha vai uusi ilmiö ja missä määrin hybridivaikuttaminen on rinnastettavissa sodankäyntiin. Samassa haastattelussa saattoi esiintyä kumpaakin näkemystä sodankäyntiin liittyen.

6.3.1. Epäselvä, hämmentävä ja haasteellinen ilmiö

Hybridivaikuttamisen epäselvyys, haasteellisuus ja käsitteen ympärillä vellova hämmennys olivat hyvin vahvasti esillä haastatteluissa. Haastateltavat pitivät itse ilmiötä ja sen luonnetta hämmentävänä, ja esimerkiksi hybridivaikuttamisen tunnistamista haasteellisena. Esiin nousi muun muassa seuraavanlaisia kysymyksiä: Mitä hybridivaikuttaminen ylipäätään tarkoittaa? Onko kyseessä uusi vai vanha ilmiö? Miksi edes puhumme hybridivaikuttamisesta? Kuka omistaa hybridin? Hämmennykseen liittyvää puhetta esiintyi kaikissa haastatteluissa:

”Nyt tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että en mä tiedä, että pystytäänkö me julistamaan joku hybridi keissi. Kuka sen tekee ja millä kriteereillä se tehdään? Kuka on se, joka sanoo, että tässä on hybridi? Ja sitten joku sanoo, että ei mun mielestä ole ja sitten toinen et ajaa no mun mielestä on. (...) Kenellä on oikeus, kuka niinku omistaa sen hybridin ja kuka tavallaan voi sanoa toiselle, että tässä on nyt tällainen kuvio? Ja sitten kun siinä

pitäisi mennä vielä taaksepäin, että mikä se iso kuva siellä on, (...) mikä sen tavoite on, (...) jos siellä oli iso juttu takana vai oliko tämä vain ihan zäggää että tää on tämmöinen kuvio? (...) Ja kuka niinku missä kokouksessa, missä foorumissa toteaa, että nyt olemme hybrdivaikuttamisen kohteena? Mä en tunnista nyt semmoista mekanismia tässä kohtaa.”(H3)

Yllä olevasta sitaatista ilmenee hyvin, että hybrdivaikuttamisen tiedostetaan olevan epäselvä ja ristiriitaisia näkemyksiä herättävä ilmiö. Haastateltava kuvailee myös osuvasti, miten hybrdivaikuttamisen toteaminen on tällä hetkellä pitkälti näkemyskysymys ”joku sanoo, että ei mun mielestä ole, ja sitten toinen et ajjaa, no mun mielestä on”. Vastauksesta ilmenee myös, että valtionhallinnossa ei haastattelun aikaan ole olemassa tahoja, joka yksiselitteisesti pystyisi määrittelemään hybrdivaikuttamisen, tai toteamaan, että olemme hybrdivaikuttamisen kohteena. Tämä kertoo osin ilmiön haasteellisuudesta ja epäselvyydestä, mutta myös siitä, että se koetaan ainakin jollain tapaa uutena uhkana, joka vaatii määrittelyä ja yhteisen ymmärryksen rakentamista.

Hybrdivaikuttamisen haasteellisuus ilmaistaan monessa haastattelussa olevan etenkin sitä, että kokonaisuutta on vaikea hahmottaa, ja hybrdivaikuttamista on vaikea tunnistaa. Osa pohti, että on hyvin todennäköistä, että hybridioperaation pystyy tunnistamaan vasta jälkikäteen. Keskustelua herätti myös se, onko kyseessä uusi vai vanha ilmiö, ja aiheesta esiintyi vastakkaisia näkemyksiä. Osa haastateltavista piti hybrdivaikuttamista kokonaan uutena ilmiönä, mutta suurin osa oli sitä mieltä, että hybrdivaikuttaminen ei itsessään ole uusi ilmiö, vaan uudenlainen toimintaympäristö on mahdollistanut uusia elementtejä vaikuttamiselle:

”Sitä on vaikea ehkä hahmottaa, että koko ajan sitä tapahtuu, mutta ehkä me sorrutaan herkästi ajattelemaan, että se on joku tällainen uusi ilmiö, joka on nyt keksitty, mutta se vaan tässä digi ympäristössä antaa uusia mahdollisuuksia.” (H20)

Hybrdivaikuttamista kohtaan tunnettu hämmennys ja epäselvyys voisi selittyä osittain sillä, että ilmiöstä on vasta muutaman viime vuoden aikana alettu puhua niin turvallisuuspolitiikassa kuin julkisuudessa ja valtionhallinnossa. Mikäli hämmennys ajan myötä häviää siinä määrin, ettei sitä enää voida pitää osana representaatiota, ei tämä välttämättä kuitenkaan vaikuta representaation. Perifeerisen elementin ominaisuuksiin kuuluukin, että representaation sisältö ei oleellisesti muutu, vaikka perifeerinen elementti

poistettaisiin tai se muuttuisi. Hybridivaikuttaminen siis pysyisi ”monimuotoisena ja kokonaisvaltaisena yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttamisena” sekä ”tavoitteellisena toimintana,” vaikka sen ei enää koettaisikaan olevan hämmentävä ilmiö.

Hämmennyksestä avoimesti puhuminen voidaan tulkita kertovan siitä, että haastateltavat eivät osallistuneet haastatteluun pelkästään virkamiehen roolissa (vrt. luku 6.2.2), vaan eläytyivät haastattelun teemaan myös yksilön näkökulmasta. Siinä missä virkamies H1 puhui hybridivaikuttamisesta teoreettisella tasolla, kertoi kansalainen H1 kokevansa hybridivaikuttamisen hämmentävänä ja uhkaavana asiana. Haastatteluissa on näin ollen hahmotettavissa kaksi eri puheen tasoa, jotka vuorottelevat tai kulkevat limittäin läpi haastatteluiden.

6.3.2. Hybridi ja sodankäynti

Kuten luvusta 6.1.1. ilmeni, oli sodankäynti yksi selkeimmistä asioista, johon hybridivaikuttaminen ankkuroitiin. Haastatteluissa pohdittiin hybridivaikuttamisen ja sodankäynnin välistä suhdetta monesta eri näkökulmasta. Sodankäyntiin liittyvät elementit ovat hyvä esimerkki perifeeristen elementtien luonteesta, jossa ne ovat joustavia ja mahdollistavat yksilöllisyyden, kuitenkin representaation ydinmerkitystä rikkomatta. Haastatteluista oli selvästi erotettavissa kolme selkeärajaista, sodankäyntiin liittyvää perifeeristä elementtiä:

- a) Sodankäynnin moderni muoto
- b) Sodankäynnin esiasie
- c) Sotilaallisen voiman käyttö osana hybridivaikuttamista

a) Sodankäynnin moderni muoto

Hybridivaikuttamisen ja sodankäynnin välisestä suhteesta puhuttaessa, korostui ero ”perinteisen” ja ”nykyaikaisen” sodankäynnin välillä. Osa piti hybridivaikuttamista modernina sodankäynnin muotona, joka ei välttämättä pidä sisällään esimerkiksi aseellisen voiman käyttöä, mutta tätäkään ei suljettu kokonaan pois. Toiset taas kuvailivat hybridivaikuttamista suhteessa perinteiseen sodankäyntiin, jossa perinteiseen sodankäyntiin liitettiin muun muassa asevoimien väliset taistelut, hallitusten kaataminen ja alueiden valtaus. Hybridivaikuttamisen puolestaan ajateltiin olevan enemmän

”pehmeiden” keinojen käyttämistä. Monet puhuivat myös sodan ja rauhan välisen rajan hämärtymisestä sekä sodankäynnin uudelleen määrittelystä hybrdivaikuttamisen myötä:

”Sota sillee niinku alkaa ja päättyy, mutta onko se (hybrdivaikuttaminen) sitten rinnastettavissa sodankäyntiin, niin joo, et siinä käytetään samanlaisia välineitä ja käydään niinku samoissa sfääreissä niitä taisteluja kuin sodassa käytäisiin, et sotakaan ei pelkkää pommien laukomista ole, et kyllä sitten jossain määrin on rinnastettavissa. Et ehkä se on sitten hämärtänyt sitä rajaa siinä määrin että mikä on sodankäyntiä ja mikä on sitten vain hybrdivaikuttamista” (H11)

Edellä olevassa sitaatissa ilmenee myös se, että perinteinen sodankäynti mielletään selkeärajaisemmaksi, jossa sillä on alku ja loppu, kun taas hybrdivaikuttamisen ajatellaan olevan paljon epämääräisempää ja hämärärajaisempaa. Niin tutkimuskirjallisuus kuin erilaiset hybrdivaikuttamisen määritelmät tukevat tätä ajatusta. Esimerkiksi Naton (2018) sekä Eurooppalaisen Hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen (Helsingin kaupunki, 2018) määritelmissä todetaan, että hybrdivaikuttamisessa hyödynnetään sodan ja rauhan välisen rajan hämärtymistä. On mielenkiintoista pohtia, mikä rooli virallisilla määritelmillä on sosiaalisen representaation muodostumisessa; toisaalta määritelmät kumpuavat niiden kirjoittajille muodostuneesta ymmärryksestä, ja toisaalta taas määritelmät osallistuvat osaltaan yhteisen ymmärryksen rakentamiseen.

b) Sodankäynnin esiaste

Osa haastateltavista ajatteli, että moderni sodankäynti ikään kuin alkaa pehmeimmillä ”hybridikeinoilla”, kuten taloudellisella painostuksella, informaatiovaikuttamisella, tai ääriyhmien lietsomisella, mutta eskaloituu sitten pikkuhiljaa niin, että sotilaallinen voimankäyttö tulee osaksi vaikuttamista. Toiset puolestaan pitivät hybrdivaikuttamista eräänlaisena sodankäynnin esiasteena, joka ei vielä olisi yhtä vakavaa kuin sodankäynti, mutta joka hyvinkin voi johtaa sodankäyntiin. Sotilaallisen voiman käyttö oli monille se asia, jonka jälkeen hybrdivaikuttamisesta voitaisiin puhua sodankäyntinä:

”Sitten että onko valmiuslaki voimassa ja pystytäänkö sotatilalaki ottamaan käyttöön hybrdivaikuttamisella, että mä luulen, että siitä joku vois vähän niin kuin jarrutella, että ”hold your horses”, että ei ihan ehkä vielä olla

sodassa kuitenkin. Että yleinen liikekannallepano kyllä tavallaan niin kuin liittyisi perinteiseen sodankäyntiin.” (H5)

Edellisestä sitaatista näyttäytyy jälleen muun muassa Sakin (2010) kuvailema sosiaalisten representaatioiden luonne tietyn ryhmän jakamana käsityksenä jostain aiheesta, johon liitetään itselleen tuttuja asioita ja ilmaisuja. Haastateltava peilaa hybridivaikuttamisen ja sodankäynnin välistä eroa sotatilalain käyttöönnotolla, mikä kertoo melko osuvasti siitä, että kyseessä on valmiusorganisaation edustaja, jonka arkiymmärrykseen liittyy muun muassa valmiuslainsäädännön tuntemus.

c) Sotilaallisen voiman käyttö osana hybridivaikuttamista

Osa haastateltavista ajatteli, että sotilaallisen voiman käyttö voi olla osa hybridivaikuttamista, tai hybridivaikuttaminen osa sotilasoperaatiota. Monissa haastatteluissa esitettiin kumpaakin näkemystä aiheesta:

”Niin no jos me nyt mietitään Ukrainaa ja Krimiä, niin olihan siellä aseistautuneita ihmisiä, jotka näyttivät sotilailta. Oliko kyseessä sotatoimi ja oliko kyseessä hybridisotatoimi? No ehkä siinä oli, koska siinä pyrittiin hämäämään ja harhauttamaan, kiistämään, suuntaamaan asioita toisaalle siitä faktasta, että siellä oli sotilaita, jotka ottivat sen alueen haltuun. Sen jälkeen sen rinnalla kulki vahva informaatiokampanja jossa todetaan, että täällä on äänestetty ja nää ihmiset halus että näin tapahtuu Niin kyllä se sotilaallisenkin voiman käyttö on osa hybridiä ja hybridi on osa sotilaallisen voiman käyttöä” (H16)

Hybridivaikuttamisen ja ”perinteisen sodankäynnin” sekä sotilaallisen voiman käytön yhteyksiä pohdittiin haastatteluissa paljon. Yksikään haastateltavista ei ollut sitä mieltä, että hybridivaikuttamisen voisi suoraan rinnastaa sodankäyntiin, mutta kukaan ei myöskään nähnyt hybridivaikuttamista ja sodankäyntiä täysin erillisinä, toisiinsa kuulumattomina asioina. Se, näkeekö haastateltava hybridivaikuttamisen sodan esiasteena, sodankäynnin modernina muotona tai osana sodankäyntiä, ei kuitenkaan vaikuta hybridivaikuttamisen ydinelementtiin, eli ”monimuotoista ja kokonaisvaltaista yhteiskuntaan vaikuttamista”. Sodankäyntiin liittyvät perifeeriset elementit ajavat näin

asiansa joustavina, ydintä suojaavina, yksilöllisyyden mahdollistavina elementteinä (vrt. luku 3.2.2).

6.3.3. Venäjä

Puhe toimijoista hybrdivaikuttamisen takana, jäi haastatteluissa melko vähäiseksi. Jokaisessa haastattelussa kuitenkin mainittiin Venäjä tai itänaapuri jossain yhteydessä. Muutama haastateltava toi esiin, että vaikuttamista voi tapahtua monesta eri suunnasta ja yksi haastateltava mainitsi myös Kiinan potentiaalisena hybrdivaikuttajana. Terroristijärjestö hybrdivaikuttajana tuotiin esiin kahdessa haastattelussa ja fraasi ”*valtiollinen tai ei valtiollinen taho*” muutaman kerran. Osa toi myös esille, että vaikuttajana voi olla ”*sisäinen toimija*”. Muuten puhe toimijoista keskittyi itänaapuriin. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että Suomeen ja suomalaisiin pyritään vaikuttamaan Venäjän taholta lähes koko ajan, kun toiset taas ajattelivat, että vaikuttamista tapahtuu aika ajoin, mutta silloin kun sitä tapahtuu, niin vaikuttajana on Venäjä. Vaikuttamisen ajateltiin kohdistuvan esimerkiksi Suomen päätöksentekoon, kansalaismielipiteisiin, elinkeinoelämään ja ulkopolitiikkaan:

”Venäjä pyrkii vaikuttamaan Suomen hallituksen, elinkeinoelämän ja kansalaisten mielipiteisiin ja päätöksentekoon koko ajan, mutta mä en nyt näkisi, että siitä olisi kysymys esimerkiksi tällä hetkellä. Mutta jos tällä hetkellä Suomea kohtaan joku hybrdivaikuttaa, niin sitten se lähinnä on se Venäjä.” (H9)

Haastateltavien puheet keskittyivät edellä kuvattuun tapaan siihen, miten Venäjä pyrkii meihin vaikuttamaan, mutta siihen ei juuri otettu kantaa, minkälainen vaikutus suomalaiseen yhteiskuntaan näillä pyrkimyksillä ajateltiin olevan. Tästä voisi ymmärtää, että vaikka Suomeen katsottiin kohdistuvan vaikuttamispyrkimyksiä, ei niiden vaikutusta yhteiskuntamme toimivuuteen kuitenkaan pidetty kovin suurina.

Venäjän ajateltiin myös vaikuttavan omien kansalaistensa mielipiteisiin länsimaista ja Suomesta. Tällöin vaikuttamisen tarkoituksena nähtiin olevan venäläisten mielipiteen muokkaaminen suomalaisia ja länsimaalaisia kohtaan kielteisemmäksi:

”Jos katsoo vaikka Venäjää, niin Venäjän viranomaiset pyrkii vaikuttamaan omiin kansalaisiin minkälaista ilmapiiiriä ne luo, vaikka lännen suuntaan, että minkälaista kuvaa ne antaa siitä että suuri vihollinen

on tuossa ihan rajojen takana. Sillähän luodaan tiettyä maaperää tietylle tavalla toimia.” (H20)

Haastateltavat eivät kuitenkaan ottaneet kantaa siihen, mitä mielipiteen muokkaamisella olisi mahdollista saavuttaa, tai mitä hyötyä siitä Venäjän näkökulmasta olisi. Yllä olevassa sitaatissa aihetta tosin on mietitty askeleen pidemmälle, sillä haastateltava toteaa, että mielipiteen muokkaus ei olisi itse vaikuttamisen päämäärä, vaan sillä pyrittäisiin luomaan ”tiettyä maaperää tietylle tavalle toimia”. Tässäkään ei kuitenkaan lopullista tavoitetta pohdita tarkemmin. Eriasteisten ”keskeneräisten” ajatusketjujen joukko osana hybridivaikuttamisen elementtejä vahvistaa ajatusta siitä, että hybridivaikuttamisen sosiaalinen representaatio ei vielä ole täysin vakiintunut.

Venäjästä puhuttiin myös vahvana toimijana, jolla on ”tahto ja kyky” vaikuttaa, jos se niin haluaa. Monet viittasivat Ukrainan ja Krimin tapahtumiin, joiden kuvailtiin tulleen yllätyksenä länsimaille, mutta joiden jälkeen ei ole epäselvää, etteikö Venäjä olisi valmis vastaaviin toimiin muuallakin. Alla olevassa esimerkissä haastateltava viittasi 8.8.2008 alkaneeseen Georgian sotaan esimerkkinä Venäjän tahtotilasta ja kyvyistä. Georgian sodan seurauksena maasta irtautui Venäjän tukemana kaksi aluetta, joita kansainvälinen yhteisö ei ole tunnistanut itsenäisiksi:

”Sen jälkeen oli ilmeistä, että kun siihen astihan oli se, että Venäjällä on kyky mutta ei tahtoa, ja 08 08 08 jälkeen oli kyllä ihan selkeää, että sillä on edelleen kyky mutta sitten sillä on myöskin tahto, joka mun mielestä kyllä heijastuu tähän hybridivaikuttamispuoleenkin, että ei se sen jälkeen se kiinnostuneisuus ja kyvykkyys ole laantunut, vaan kyllä se on siitä sitten kasvanut.” (H13)

Yllä olevasta esimerkistä ilmenee myös, miten uudesta ilmiöstä puhuttaessa siihen liitetään entuudestaan tuttuja elementtejä. Georgian sodan tai Krimin miehityksen liittäminen hybridivaikuttamiseen ovat tapoja ankkuroida uudehko ilmiö johonkin tuttuun, yhteisesti ymmärrettävään asiaan (vrt. luku 3.1.1). Hybridivaikuttamisen ankkuroimisessa Venäjän tekemiin aluevaltauksiin on toisaalta myös ristiriitaisia piirteitä. Haastateltavat tuovat esiin, että Suomeen kohdistuu hybridivaikuttamista, ja että vaikuttaminen tulee pääasiassa Venäjän suunnalta. Hybridivaikuttamiseen liitetään Venäjän tekemät aluevaltaukset, mutta yksikään haastateltava ei tuo esiin, että Suomeen voisi kohdistua uhka Venäjän tekemästä aluevaltauksesta. Tämän ristiriidan voisi tulkita

merkitsevän sitä, että haastateltavat liittävät Krimin valtauksen hybridivaikuttamisen perusmääritelmään, mutta sen ei silti koeta kuuluvan Suomeen kohdistuvan hybridivaikuttamisen representaatioon.

Haastatteluissa ilmeni myös paljon sellaista puhetta, jossa ei suoraan sanottu Venäjän olevan vaikuttamisen takana, mutta viitattiin joihinkin menneisiin tapahtumiin, kuten julkisuudessa olleisiin lastensuojelukiistoihin tai Rosatom-energiayhtiöön, jotka selvästi liittyivät Venäjään. Haastatteluissa tuotiin myös esiin, että Venäjän vaikuttaminen on asia, josta Suomessa ei ole tapana puhua ääneen, mutta jonka kaikki kuitenkin tietävät:

”Sehän on erikoista, että Suomi ei puhu ääneen kovinkaan paljon (...), mutta on se siellä pinnan alla ilman muuta. Kyllä me nyt kaikki se tiedetään, ei vaan saada siitä puhua kovin julkisesti.” (H23)

Edellä oleva sitaatti on ainoa, jossa ilmaistaan suoraan, että Venäjän vaikuttamispyrkimyksistä ei sovi puhua ääneen, ainakaan virkamiesten keskuudessa. Koska tämä tutkielma perustuu haastateltavien puheeseen, on aivan mahdotonta arvioida, mitä asioita haastateltavat mahdollisesti jättivät haastattelutilanteessa sanomatta. Tässä yhteydessä on mielenkiintoista pohtia, näyttäisikö hybridivaikuttamisen sosiaalinen representaatio erilaiselta, jos siihen voitaisiin liittää myös niitä asioita, joista ei sovi ääneen puhua. Pohdin aihetta tarkemmin tämän tutkielman diskussiossa.

Sosiaalisten representaatioiden konteksti- ja kulttuurisidonnaisuus korostuu erityisesti, kun puhutaan toimijoista ja siitä, mikä tahon Suomeen koetaan vaikuttavan hybridikeinoin. Maantieteellinen sijaintimme ja pitkä historia Venäjän kanssa vaikuttavat luonnollisesti ajatusmaailmaamme siitä, mistä Suomeen kohdistuvan uhkan ajatellaan ensisijaisesti tulevan. Hybridivaikuttamisen sosiaalinen representaatio voisi olla hyvinkin erilainen, jos tutkittaisiin esimerkiksi venäläisten virkamiesten käsityksiä asiasta. Venäläinen ajatustapahan on, että hybridivaikuttaminen on nimenomaan länsimaiden Venäjään kohdistamaa vaikuttamista (Puistola, 2018).

6.3.4. Informaatioteknologia, internet ja some uudenlaisen vaikuttamisen mahdollistajina

Kaikissa haastatteluissa nostettiin esiin informaatioteknologian sekä internetin ja sosiaalisen median merkitys hybrdivaikuttamisessa. Nykypäivän mahdollisuutta nopeaan tiedonsiirtoon sekä tiedon nopeaan levittämiseen pidettiin yhtenä uudenlaisen vaikuttamisen mahdollistajana. Teknologian kehitys, tiedon valtava määrä ja yhteiskuntien verkottuneisuus olivat asioita, joita hybrdivaikuttajan arveltiin hyödyntävän. Internet ja sosiaalinen media nousivat puheeseen etenkin silloin, kun verrattiin nykypäivän vaikuttamista ennen tapahtuneeseen vaikuttamiseen. Monet toivat esiin, että aina on pyritty vaikuttamaan, mutta internet ja sosiaalinen media ovat tehneet nykypäivänä vaikuttamisesta tehokkaampaa ja nopeampaa. Moni haastateltavista niputti internetin, somen ja teknologisen kehityksen yhteen, uudenlaisista vaikuttamismahdollisuuksista puhuttaessa:

”Kun puhutaan hybrdivaikuttamisesta ja tuon tyylisestä vaikuttamisesta, sitä on ollut iän kaiken itse asiassa, mutta keinot ovat vain kehittyneet. Nykypäivänä se on paljon vikkelmämpiä luonteeltaan, pystytään hyödyntämään pitkälti tietokoneisiin perustuvia tekniikoita ja viestintä on tullut nopeatempoiseksi. Hyvin helposti pystyy syöttämään vaikka mitä nykyiseen viestintä informaatiokenttään, kukaan ei kerkeä edes huomaamaan mitä kaikkia uutisia menee milloinkin.” (H22)

Kuten edellisestä sitaatista ilmenee, ajateltiin toisaalta, että hybrdivaikuttamista on tapahtunut aina, kun taas toisaalta internet ja sosiaalinen media nähtiin uudenlaisen vaikuttamisen mahdollistajina. Tietynlainen ristiriita aiemman ja nykyaikaisen vaikuttamisen välillä kulkee läpi useiden haastatteluiden, ilman että aihetta suoraan nimetään ristiriidaksi. Pohdinta siitä, onko kyseessä vanha asia, uusi asia, vai vanha asia uusilla piirteillä kuuluu myös sosiaalisten representaatioiden vuorovaikutuksessa muotoutuvaan luonteeseen.

Sosiaalisen median verkostomaista olemusta pidettiin monenlaisen vaikuttamisen mahdollistajana. Tiedon nopean leviämisen lisäksi, sosiaalisen median ajateltiin olevan tehokas paikka muun muassa ääriajattelijoiden yhteen tuomiseksi ja ”kumouksellisten ihmisten” liikkeelle saamiseksi:

”Nyt sä olet siellä saman tien ”online”, mantereelta toiselle, niin sehän luo aivan järjettömän vaikutusmahdollisuuden tähän. Sitten se mahdollistaa sellaisten ryhmien kokoontumisen ja yhteen kerääntymisen mikä ennen fyysisten etäisyyksien takia on ollut mahdotonta, mikä luo sinne semmoisia ryhmittymiä, joita ei ennen ole voinut kuvitellakaan näkevänsä. Ja nyt ne kaikki tapahtuu (sormien napsutusta) näin.” (H16)

Edellä oleva lainaus kuvaa hyvin sitä, miten yhteiskunnan verkottuneisuus ja internetin nopeus mahdollistavat sellaisen vaikuttamisen, mikä ei aiemmin ole ollut mahdollista. Internetin käyttäminen hybrdivaikuttamisen väylänä nostetaan niin ikään esiin useimmissa hybridimääritelmässä (vrt. luku 2). Lainauksesta ilmentyy myös hyvin hybrdivaikuttamisen ennakoimattomuus ja arvaamattomuus, joka heijastuu useamman haastateltavan puheista vahvasti (vrt. luku 6.2.1).

Useissa tutkimuksissa (mm. Downing, 2000; Hafez & Mullins, 2015) todetaan myös, että internet ja sosiaalinen media tarjoavat alustan erilaisten ääriliikkeiden syntymiselle ja vihamielisten aatteiden leviämiselle. Tämä näkökulma on huomioitu muun muassa Ulkopoliittisen instituutin hybridimääritelmässä (Mikkola ym. 2018), jossa poliittisia ääriliikkeitä ajatellaan hyödynnettävän hybridihäirinnän välineenä, tavoitteena valtion päättäväisyyden heikentäminen.

Puhetta kybervaiikuttamisesta ja kybertoimintaympäristöstä taas esiintyi haastatteluissa melko vähän. Kyber tosin on käsitteenä niin laaja, että sen piiriin voidaan osin laskea informaatioteknologiaan ja internetiinkin liittyvät sisällöt, joista taas puhuttiin paljon. Kyberturvallisuuden sanastossa (Sanastokeskus, 2018, s. 21) kyberin määritellään liittyvän *”digitaalisessa muodossa olevan informaation käsittelyyn: tietotekniikkaan, digitaaliseen viestintään (tietoverkkoihin), tietojärjestelmiin tai tietokonejärjestelmiin.”* Jotkut haastateltavat toivat esiin, että nimenomaan kyberulottuvuus on tehnyt hybrdivaiikuttamisesta uuden ilmiön, ja yhdessä haastattelussa puhuttiin kybersodankäynnistä osana hybrdivaiikuttamisen keinovalikoimaa. Ensisijaisesti kyberulottuvuuden ajateltiin kuitenkin tekevän vaikuttamisesta helpompaa:

”Ehkä tavallaan se keinovalikoima, ehkä kyberpuolen juttu on nyt lisännyt sitä, että tällä hetkellä ollaan enemmän tietosia siitä. Ei panna sabotöörejä liikkeelle hajottamaan rautatie sähkölaitteita tai piuhoja katkaisemaan jostain, vaan pystytään tietoverkoissa operoimaan.” H3

Vaikuttamisen helppouden nähdään piilevän siinä, että fyysisen maailman sijaan, vaikuttaminen voi tapahtua kybermaailmassa, jossa tietokoneiden avulla pystytään vaikuttamaan kohteena olevan yhteiskunnan toimintoihin mistä tahansa päin maailmaa. Aihe liittyy myös muun muassa EU:n hybridimääritelmässä (European Union External Action, 2018) esiintyvään attribuutio-ongelmaan, jolla tarkoitetaan, että hybrdivaikuttamisen takana olevaa tahoaa on usein hyvin vaikeaa tunnistaa. Kybermaailmassa tapahtuva vaikuttaminen on malliesimerkki siitä, miten vaikuttamistoiminta on mahdollista peitellä siten, ettei tekijää pystytä jäljittämään.

Kyberulottuvuus, sosiaalinen media sekä informaatioteknologia ovat oleellinen osa nyky-yhteiskuntien toimintaa. On siis luonnollista, että ne myös haastatteluissa nostetaan esiin asioina, jotka liittyvät tiiviisti hybrdivaikuttamisen sosiaaliseen representaatioon. Ilman näitä elementtejä, olisi *monimuotoinen ja kokonaisvaltainen yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen* 2000-luvun digitalisoituneessa, verkottuneessa yhteiskunnassa melko haasteellista, mutta ehkä ei kuitenkaan täysin mahdotonta. Tässä elementissä korostuu erityisesti Abricin (1993 & 2001) kuvailema perifeeristen elementtien luonne joustavina, muutokseen sopeuttavina puskureina representaation ytimen ja ajankohtaisen kontekstin välillä (vrt. luku 3.2.2). Teknologia ja yhteiskuntien verkottuneisuus ovat oleellinen osa 2000-luvun toimintaympäristöä Suomessa ja muissa länsimaissa, mutta ei ole sanottua, että informaatioteknologialla ja sosiaalisella medialla on yhtä suuri rooli hybrdivaikuttamisessa esimerkiksi sadan vuoden kuluttua. Perifeeriset elementit eivät sido representaation ydintä tiettyyn hetkeen, vaan mahdollistavat niiden sopeutumisen muuttuvaan ympäristöön ja aikaan.

Kyberulottuvuuteen ja informaatioteknologiaan liittyvästä puheesta on myös tulkittavissa hämmennystä ja huolta, jotka vaikuttaisivat kumpuavan kyberympäristön hallitsemattomasta luonteesta. Tämä on hyvä esimerkki myös siitä, miten representaation perifeeristen elementtienkin välillä voi olla yhteyksiä. Informaatioteknologiaan liittyvä elementti linkittyy selvästi ilmiön epäselvyyttä ja hämmentävää luonnetta kuvaavaan elementtiin (6.3.1). Tämän kaltaisia yhteyksiä olisi mahdollista tutkia tarkemmin määrällisten menetelmien avulla.

6.3.5. Informaatiovaikuttaminen

Informaatiovaikuttaminen linkittyy tiiviisti edellä esiteltyyn elementtiin. Internet ja sosiaalinen media nähdään uudenlaisen vaikuttamisen mahdollistajina, ja tämä

vaikuttaminen on nimenomaan informaation kautta vaikuttamista. Informaatiovaikuttamista pidettiin monessa haastattelussa yhtenä hybrdivaikuttamisen keskeisistä vaikuttamiskeinoista, parissa haastattelussa hybrdivaikuttamisen ajateltiin olevan lähes pelkästään informaatiovaikuttamista. Suurin osa haastateltavista katsoi kuitenkin informaatiovaikuttamisen olevan yksi monista hybrdivaikuttamiseen käytettävistä välineistä. Informaatiovaikuttaminen mainittiin monissa haastatteluissa hybridikeinovalikoimaa lueteltaessa, mutta haastateltavat kuvailivat myös kokonaisvaltaisemmin, mitä informaatiovaikuttaminen voisi olla, ja mitä vaikuttaja sillä voisi pyrkiä saavuttamaan:

”Vaikutuksen kohteena voi olla vaikka ruokahuoltoketju, sillä tavalla, että luodaan epävarmuutta ja pelkoa siihen, että voiko S-marketista ostaa paketin kahvia, kun pistetään juttu liikkeelle, että niihin on tungettu tavaraa sisään. Laitetaan jostain feikkiuutisia ja kuvia siitä, kuinka joku kouristelee juotuaan sitä kahvia.” (H16)

Sitaatissa mainitun kaltaisen valheellisen tiedon levittäminen nähtiin yhtenä tapana herättää epäluottamusta niin viranomaisia kuin päättäjiä ja erilaisia yhteiskunnan toimintoja kohtaan. Informaatiovaikuttamisen ei siis ajateltu olevan itse tarkoitus, vaan sitä pidettiin yhtenä keinona saavuttaa jokin tavoite, kuten hämmennyksen ja epävarmuuden herättäminen tai kansalaisten luottamuksen heikkeneminen. Informaatiovaikuttamisen elementti linkittyy siis hyvin tiiviisti representaation ydinelementtiin, *monimuotoiseen ja kokonaisvaltaiseen yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttamiseen.*

Informaatiovaikuttamisen kontekstissa puhuttiin toisaalta myös siitä, että suomalaisiin ei niin helposti ”uppoa” valeuutiset ja vääristellyt totuudet. Moni haastateltava toi esiin, että Suomessa koulutustaso ja medialukutaito ovat huippuluokkaa, jolloin informaatiovaikuttaminen ei suomalaisessa yhteiskunnassa ole kovin tehokasta. Tällainen puhe voidaan myös tulkita sisältävän vertailua Suomen ja muiden hybrdivaikuttamisen kohteeksi joutuvien maiden välillä. Se, että suomalaiset ovat koulutettuja, eivätkä usko valeuutisia, implikoi sitä, että joissain muissa maissa oltaisiin vähemmän koulutettuja ja hyväuskoisempia. Haastateltavien voidaan siis ajatella näkevän suomalaiset kansainvälisesti katsottuna hyvässä asemassa sietämään ja torjumaan hybrdivaikuttamisyrityksiä.

Aiemmin esitellyissä tutkimuksissa (Cirhinliogly & Cirhinliogly, 2010; Pawlowski & Jung, 2015; Wagner & Kronberg, 2001) todettiin, että medially on valtava rooli ihmisten mielikuvien ja käsitysten synnyttäjänä ja muokkaajana. On siis myös ilmeistä, että mediaa tänä päivänä käytetään välineenä, kun pyritään vaikuttamaan ihmisten mielikuviin ja asenteisiin. Voidaan ajatella, että informaatioympäristössä tapahtuvalla vaikuttamisella on informaatioteknologian, internetin ja sosiaalisen median lailla, tällä hetkellä erittäin keskeinen rooli hybridivaikuttamisen sosiaalisessa representaatioissa vaikka se ei haastatteluiden perusteella kuitenkaan kuulu representaation ydinelementteihin. Monimuotoista ja kokonaisvaltaista yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttamista on periaatteessa mahdollista tehdä ilman informaatioympäristössä tapahtuvaa vaikuttamista, vaikka se tänä päivänä voisi olla melko haasteellista.

6.3.6. Vastakkainasettelun luominen

Eripuran ja vastakkainasettelun luomista eri yhteiskuntaryhmien, etnisten ryhmien ja uskontoryhmien välille pidettiin yhtenä hybridivaikuttamisen tavoitteena. Esimerkiksi vihapuheen lietsomisen ajateltiin olevan vaikuttamiskeino, joka vahvistaa eri ryhmien välistä vastakkainasettelua. Sosiaalisen median kanavia pidettiin otollisina alustoina vihapuheen levittämiseen ja vastakkainasettelun kärjistämiseen.

”Tavoitteet on kuitenkin siellä taustalla, että aiheutetaan tällaisia hämmennystä ja sekasortoa johonkin toiseen maahan tai mikä nyt sitten kohde onkin. (...) Voidaan luoda tarkoituksellisesti entistä vahvempaa vastakkainasettelua uskontojen väliseen yhteistyöhön, erityisesti luoda sitä epäsopua.” (H1)

Edellä mainitussa sitaatissa pidetään hämmennyksen ja sekasorron syntymistä vastakkainasettelun lietsomisen tarkoituksena. Toinen haastateltava pohti, että vastakkainasettelun luomisen tarkoituksena olisi vaikuttaa kohdemaan poliittiseen kannanmuodostukseen tai lamauttaa kohdemaan päätöksentekojärjestelmä. Suurin osa haastateltavista kuitenkin puhui vastakkainasettelun aikaan saamisesta hybridivaikuttamisen päämääränä, ottamatta kantaa siihen, voisiko kyseessä olla keino jonkin muun päämäärän saavuttamiseksi. Tältä osin pohdinta jäi ikään kuin puolitiehen, verrattuna esimerkiksi ilmiön monimuotoisuuden ja kokonaisvaltaisuuden pohdintaan, jossa ajatusta erilaisista vaikutusketjuista vietiin paljon pidemmälle. Pidemmälle vietyjen

pohdintaketjujen voisi arvella yleistyvän, kun ymmärrys ilmiön luonteesta lisääntyy, ja sosiaalinen representaatio saa vakiintuneemman muodon.

Osa huomioi myös suuremman mittakaavan, jossa vaikuttajan pyrkimyksenä on luoda epäsovua ja vastakkainasettelua läntisten demokratioiden välille, tai esimerkiksi EU:n sisällä:

”Sehän olisi niille aarre, jos joku haluaisi vaikuttaa, jos me oltaisiin erimielisiä siitä mitä toimenpiteitä pitää tehdä. Me riideltäisiin, silloin ei voi tehdä mitään tai me tehtäisiin väärin, veikataan väärää hevosta. Joku varmaan kokisi sen mielekkäänä asiana. Tai saada eripuraa tai () ajatellaan vaikka EU:ta tai länttä, niin saadaan se porukka riitelemään keskenään niin ei synny mitään” (H20)

Hybridivaikuttamisen kansainväliseen yhteistyöhön liittyvä puhe jäi haastatteluissa melko vähäiseksi. Tietojen vaihto tilanneymmärryksen ja varautumisen parantamiseksi koettiin hyödyllisenä ja jopa välttämättömänä, mutta hybridivaikuttamisen nähtiin silti vahvasti kansallisenä asiana. Esimerkiksi Euroopan unionista ei vaikuttamisen kohteena puhuttu juuri lainkaan.

”Vastakkainasettelun luominen” sopii hyvin hybridivaikuttamisen representaation perifeeriseksi elementiksi, sillä sitä voi tulkita usealla eri tavalla, ilman, että representaation ydinmerkitys muuttuu (vrt. luku 3.2.2). Vastakkainasettelun luomista voidaan pitää vaikuttamisen päämääränä tai välineenä jonkin muun päämäärän saavuttamiselle. Vastakkainasettelun voidaan ajatella kohdistuvan tietyn valtion sisäisiin ryhmiin, tai suuremmassa kontekstissa usean eri valtion välille. Tulkinnasta riippumatta, representaation ydin pysyy monimuotoisena ja kokonaisvaltaisena yhteiskunnan (tai yhteiskuntien) toimintakykyyn vaikuttamisena, sekä tavoitteellisenä toimintana.

6.3.7. Luottamuksen heikentäminen päättäjiin ja viranomaisiin

Luottamuksen heikentäminen viranomaisiin, päättäjiin ja erilaisiin palveluihin nähtiin niin ikään hybridivaikuttamisen yhtenä päämääränä. Keinovalikoima päämäärän saavuttamiseksi koostui pääasiassa jo aiemmin mainituista elementeistä; informaatiovaikuttaminen, ääripäiden lietsominen ja vastakkainasetteluiden aikaan saaminen:

”Kyllä siihen varmaan kuuluu sekin, että saadaan poliittiseen järjestelmään semmoista vastakkainasettelua ja lietsotaan niitä ääripäitä, ja sillä saadaan sekaannusta yhteiskuntaan ja juuri sitä luottamuspulaa yhteiskunnan järjestelmän toimivuuteen.” (H18)

”Informaatiovaikuttaminen ihmisten mieleen, tietoisuuteen ja maailmankuvaan, sillä tavalla, että annetaan virheellistä tietoa tai muunneltua tietoa sillä tavalla, että on hyvin vaikea löytää tai havaita että onko se oikeaa vai väärää, jolloin murennetaan uskoa hallintokoneistoon ja järjestelmien toimivuuteen.” (H19)

Kuten edellä olevista sitaateista näkyy, pidettiin luottamuksen heikentämistä päättäjiin ja yhteiskunnan toimintoihin yhtenä hybrdivaikuttamisen tavoitteena. Selvää jatkopohdintaa siihen liittyen, miten luottamuksen heikentäminen hyödyttäisi vaikuttajaa, tai miten heikentynyttä luottamusta voitaisiin käyttää jonkin muun päämäärän saavuttamiseksi ei kuitenkaan ollut. Luottamukseen liittyvän elementin kuvailussa on nähtävissä samankaltaisia ”keskeneräisiä” pohdintaketjuja kuin Venäjään liittyvässä puheessa (vrt. luku 6.3.3). Tämä vahvistaa ajatusta siitä, ettei hybrdivaikuttamisen sosiaalisen representaation perifeeriset elementit ole vielä täysin vakiintuneet.

Jälkimmäisessä sitaatissa (H19) on myös nähtävissä metatason puhetta, jossa haastateltava kuvailee informaatiovaikuttamisen pyrkivän vaikuttamaan *”ihmisten mieleen, tietoisuuteen ja maailmankuvaan”* sillä tavalla, että vaikuttamista on hyvin vaikeaa havaita. Puheen voisi tulkita siten, että haastateltava ei itse katso kuuluvansa näihin ihmisiin joista puhuu. Haastatteluaineistosta löytyy muitakin viitteitä siitä, että virkamiesten ajatellaan olevan paremmin tietoisia tai taitavampia havaitsemaan heihin kohdistuvia vaikuttamisyrityksiä. Tällaisen johtopäätöksen vahvistaminen vaatisi kuitenkin jatkotutkimuksen tekemistä.

6.3.8. Varautuminen yhteistyöllä ja valistamalla

Kaikissa haastatteluissa tuotiin esiin yhteistyön tärkeys hybridiuhkiin varautumisessa. Valtionhallinnon näkökulmasta korostettiin poikkihallinnollisen yhteistyön merkitystä, jossa yhteistyö nähtiin etenkin yhteisen tilannetiedon ja jaetun tilanneymmärryksen kannalta tärkeänä asiana. Monet uskoivat, että yhteinen tilannekuva parantaa mahdollisuuksia ymmärtää, onko käynnissä *”hybridihyökkäys, vai joku muu tilanne”*.

Useassa puheenvuorossa korostui myös ymmärryksen lisääntyminen siitä, että vaikuttamista voi tapahtua kaikilla yhteiskunnan sektoreilla, eikä pelkästään perinteisten turvallisuustoimijoiden toimialoilla:

”Nimenomaan se yhteinen tilannekuva ja siihen panostaminen on (tärkeää), että miten on mahdollista vielä paremmin varautua. Se, että me poikkihallinnollisesti tehdään yhteistyötä ja toisaalta myös niin kuin otetaan huomioon ne heikot signaalit sieltä niin sanotusti vähemmän tärkeiltä toimialoilta, mitkä nyt sitten ovat kuitenkin tärkeitä. Mutta se, että me ymmärrettäisiin kaikilla toimialoilla kuulla ja kyseenalaistaa ja yhteensovittaa se tilannekuva. Mä luulen, että se on se yks heikko linkki, että ymmärretään että turvallisuus on jotakin tietynlaista, eikä huomata, että se on oikeastaan koko yhteiskunta, kaikki meidän toimialat yhdessä” (H10)

Edellä oleva lainaus on hyvä esimerkki siitä, miten valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaation jäsen tukeutuu tuttuihin aiheisiin, kuten poikkihallinnollinen yhteistyö ja tilannekuvan yhteensovittaminen, sanoittaessaan varautumista uudelleenlaiseen uhkaan. Tämä ilmentää hyvin sitä, kuinka sosiaaliset representaatiot ovat tietyn ryhmän yhteisiä käsityksiä, jotka rakennetaan ryhmälle tuttujen arkisten asioiden ja ilmaisujen pohjalta. Haastatteluissa ilmenee selvästi muun muassa luvussa 3.2.2 esitellyn Jodeletin (1991) mielisairautta koskevan tutkimuksen löydös, jossa pienen kylän ihmiset rinnastivat mielisairauden happanevaan maitoon arkikokemustensa perusteella; kukin ryhmä käyttää itselleen tuttuja käsitteitä uuden ilmiön ymmärtämiseksi ja sanoittamiseksi.

Useat haastateltavat puhuivat myös kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallista, jota pidettiin hyvänä, koko yhteiskunnan kattavana varautumisen ja yhteistyön mallina. Kokonaisturvallisuuden mallilla tarkoitetaan suomalaista varautumisen konseptia, jossa varautuminen hoidetaan yhteistyössä viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten kesken (Valtioneuvosto, 2017b):

”Tässä nyt ehkä ajassa korostuu nimenomaan se, että aikaisemmin on voitu enemmän mennä niin että hallinnonala on huolehtinut itsestään, ja nyt on korostunut se juuri, että hallinnonalan pitää huolehtia itsestään mutta myös sen pitää olla riittävän verkottunut muihin hallinnonaloihin, jotta tämä vaikuttaminen saadaan vähennettyä ja tässä nimenomaan korostuu nyt

meidän tämä kokonaisturvallisuuden mallin idea ja ideologia siinä taustalla, että se on varmasti hyvä niin kun vastaus tähän haasteeseen”
(H15)

Edellisessä sitaatissa, kuten suuressa osassa haastatteluja, korostettiin pitkät perinteet omaavaa valtionhallinnon siilomaista kulttuuria, jossa tiedon on totuttu liikkuvan eri hallinnonalojen muodostamissa siiloissa, mutta jossa tiedonvaihto hallinnonalojen välillä on ollut vähemmän sujuvaa.

Haastateltavat pitivät myös viranomaisten ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä tärkeänä hybridivaikuttamiseen varautumisessa. Niin ikään kansainvälinen yhteistyö nähtiin hyödyllisenä osana hybridivaikuttamiseen varautumista, etenkin tietojen vaihdon ja tietoisuuden lisäämisen näkökulmasta. Niin virkamiehille kuin kansalaisille suunnattua koulutusta ja tietoisuuden lisäämistä pidettiin tärkeinä hybridivaikuttamiseen varauduttaessa:

”Kouluttamalla, opastamalla ohjeistamalla (on mahdollista varautua). Tällöisessä maassa, jossa ihmiset on varsin sivistyneitä, lukutaitoisia, ehkä jopa vähän kyynisiäkin ja osaavat suhtautua epäillen asioihin. Vaikka me ollaan maailman sinisilmäisin kansa tietyllä tavalla, mutta kun tämän kansan saa hereille siitä, (...) ei pelottelemisella, vaan puhumisella ja kertomalla mitä asioita kannattaa tarkkailla, missä hälytyskellojen pitää soida.” (H16)

Edellä oleva lainaus on hyvä esimerkki monessa haastattelussa esiin tuodusta näkökulmasta, jossa ihmisiä valistetaan hybridivaikuttamisesta ja opetetaan parempaa medialukutaitoa. Tässä näkökulmassa korostuu ajatusmaailma valtion vastuusta niin kansalaisten kuin yhteiskunnan varautumisesta. Sillä, miten valtionhallinnon edustajat ja päättäjät näkevät hybridivaikuttamisen, voidaan ajatella olevan vaikutusta myös kansalaisten näkemyksiin. Esimerkiksi Cirhinliogly ja Cirhinliogly (2010) totesivat tutkimuksessaan, että julkisuudessa esiin nousseilla virkamiesten ja poliitikkojen lausunnoilla oli ollut vaikutusta kansalaisten sikainfluenssaa koskeviin representaatioihin. Valtion johdolla on näin ollen valtaa, mutta myös suuri vastuu siitä, miten tavalliset ihmiset käsittävät esimerkiksi hybridivaikuttamisen kaltaisen ajankohtaisen uhkan ja siihen varautumisen.

Varautumiseen liittyvässä puheessa vuorotteli toisaalta tyytyväisyys hyvien, olemassa olevien yhteistyöperinteiden toimivuuteen, sekä sen korostaminen, että hybridivaikuttaminen on ilmiö, joka vaatii uudenlaista lähestymistapaa niin poikkihallinnollisen yhteistyön kuin varautumisen osalta. Vastauksista välittyi voimakas viesti tarpeesta valtionhallinnon yhteisen hybridiymmärryksen luomiseen. Tätä ajatusta on hyvä peilata Wagnerin ja Kronbergin (2001) kuvaukseen sosiaalisten representaatioiden synnystä, jonka mukaan kohdatessaan uusia ja outoja asioita, ihmisillä on tarve ryhtyä ottamaan niistä selvää, ja muodostamaan niistä yhteistä ymmärrystä. Valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaation näkökulmasta hybridivaikuttaminen näyttäytyy asiana, jonka sisällöstä ja merkityksestä on välttämätöntä muodostaa yhteinen ymmärrys.

Varautumisen teemoja käsiteltäessä on syytä huomioda, että haastateltavat ovat tässä asiassa ”tavallisten ihmisten” sijaan varautumisen ammattilaisia. Moscovicin (1984) periaate siitä, että sosiaalisten representaatioiden tutkimuskohteena olisi ensisijaisesti tavalliset ihmiset (vrt. luku 3.3), ei siis varautumisnäkökulmasta puhuttaessa täysin täyty. Kokonaisuuden ja hybridivaikuttamisen kannalta tosin tilanne on erilainen, sillä kukaan haastateltavista ei haastatteluja tehtäessä ollut hybridivaikuttamisen asiantuntija. Virkamiesasiantuntijuus kuitenkin nousi selvästi esille varautumiskysymyksistä, kun puhuttiin esimerkiksi *kovan turvallisuuden toimijoista* sekä *hallinnonalojen siiloista*, jotka kuuluvat selvästi ammattilaisen tapaan ymmärtää yhteiskuntaamme varautumista ja sen haasteita.

Kaikkiin edellä esiteltyihin perifeerisiin elementteihin liittyen on huomioitava, että olen poiminut aineistosta sellaisia teemoja, joita esiintyy useammassa kuin yhdessä haastattelussa. Haastattelujen perusteella kuvatun sosiaalisen representaation rakenne ei siis sisällä kaikkia esiin tuotuja aiheita, vaan yleisimpiä ja useamman haastateltavan jakamia aiheita ja näkemyksiä. Representaation rakenteesta jää näin kuvaamatta joukko yksilöllisiä tulkintoja, jotka myös voivat kuulua representaation perifeerisiin elementteihin; perifeeristen elementtien yksi funktiohan on Moscovicin (1984) mukaan mahdollistaa myös representaatioon liittyvät yksilölliset tulkinnat. Representaation kuvauksen ulkopuolelle jäi esimerkiksi ajatus siitä, että hybridivaikuttamista voisi harrastaa jopa oma työkaveri, ja että Ilkka Remeksen kirjallisuus voisi olla osa Suomen puolustusvoimien Nato-myönteistä hybridivaikuttamista.

7. Diskussio

Tämän tutkielman ensimmäisenä tavoitteena oli kartoittaa, minkälainen käsitys Suomen valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaatiolla on hybrdivaikuttamisesta. Toisena tavoitteena oli tutkia, onko haastatteluaineiston perusteella löydettävissä valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaation jakamaa sosiaalista representaatiota hybrdivaikuttamisesta. Kolmantena tavoitteena oli tutkia mahdollisen sosiaalisen representaation rakennetta, sekä sitä, mihin haastateltavat ankkuroivat ja objektivivat hybrdivaikuttamisen. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että haastatteluaineistosta on löydettävissä valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaation jakama hybrdivaikuttamisen sosiaalinen representaatio, joka ei kaikilta osin ole vielä täysin vakiintunut. Representaation rakennetta kuvailemalla selviää samalla, mistä haastateltavien hybrdivaikuttamiseen liittyvät käsitteet koostuvat.

Haastateltavat näkivät hybrdivaikuttamisen monimuotoisena ja kokonaisvaltaisena yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttamisena, sekä suunnitelmallisena toimintana. Tämä on samalla hybrdivaikuttamisen sosiaalisen representaation kiinteä ja muuttumaton ydin, jonka ympärille joustavammat, konteksti- ja yksilösidonnaiset perifeeriset elementit sijoittuvat. Monimuotoisuus näyttäytyi haastateltavien puheessa niin keinovalikoiman laajuutena kuin erilaisten vaikuttamisväylien käyttämisenä. Vaikuttamisessa todettiin hyödynnettävän muun muassa diplomaattisia, informaatioon liittyviä, sotilaallisia sekä taloudellisia vaikutuskeinoja ja vaikuttamisen kanavia. Hybrdivaikuttamisen ajateltiin myös kohdistuvan laajasti yhteiskunnan eri sektoreille, aina kansalaisten asenteista energianjakeluun ja valtion päätöksentekoon. Yhtenä hybrdivaikuttamisen ominaispiirteenä pidettiin toiminnan taustalla olevaa tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta.

Perifeerisiä elementtejä löytyi haastatteluaineistosta kahdeksan. Neljä ensimmäistä esiintyivät kaikissa haastatteluissa jollain tavalla ja loput neljä vähintään kahdeksassa haastattelussa kolmestatoista:

1. Hybrdivaikuttamista pidettiin monella tapaa epäselvänä, hämmentävänä ja haasteellisena ilmiönä. Niin käsitteen merkitystä kuin sen suhdetta olemassa

oleviin käsitteisiin, kuten sodankäyntiin, pidettiin epäselvänä. Käsitteen ympärillä vellovista ristiriidoista ja monenlaisista näkemyksistä oltiin hyvin tietoisia.

2. Hybridivaikuttaminen liitettiin kaikissa haastatteluissa jollain tavalla sodankäynnin käsitteeseen. Osa piti sitä sodankäynnin modernina muotona, osa taas sodankäynnin esiasteena ja jotkut pitivät sotilaallisen voiman käyttöä yhtenä hybridivaikuttamisen keinona.
3. Venäjää oli keskeinen hybridivaikuttamiseen liitetty toimija, vaikka puhe toimijoista jäi haastatteluissa melko vähäiseksi. Venäjällä nähtiin muun muassa olevan kyky ja tahto käyttää hybridivaikuttamisen keinoja niin Suomea kuin muita länsimaita kohtaan. Venäjän toimet Ukrainassa ja Krimillä nostettiin esiin hybridivaikuttamisen malliesimerkkeinä.
4. Informaatioteknologiaa ja sosiaalista mediaa pidettiin uudenlaisen hybridivaikuttamisen mahdollistajana. Yhteiskunnan verkottuneisuuden ja tiedon nopean liikkuvuuden nähtiin toimivan helppoina alustoina muun muassa informaatiovaikuttamiselle ja erilaisten ääriliikkeiden syntymiselle.
5. Informaatiovaikuttaminen nostettiin vahvasti esiin yhtenä hybridivaikuttamiselle tyypillisenä vaikuttamiskeinona. Informaatiovaikuttamisen tavoitteena nähtiin olevan muun muassa hämmennyksen ja epävarmuuden herättäminen kansalaisten keskuudessa.
6. Vastakkainasettelun luominen eri yhteiskuntaryhmien välille ajateltiin olevan yksi hybridivaikuttajan päämääristä. Esimerkiksi vihapuheen lietsomista pidettiin keinona saada aikaan yhteiskunnan jakautumista. Vastakkainasettelun luomisen tarkoituksena ajateltiin olevan muun muassa kohdemaan päätöksenteon tai poliittiseen kannanmuodostukseen vaikuttaminen.
7. Luottamuksen heikentämistä viranomaisiin ja päättäjiin pidettiin niin ikään yhtenä hybridivaikuttamisen tavoitteena. Pohdintaa siitä, mihin luottamusta heikentämällä pyritään, ei juuri esiintynyt.
8. Poikkihallinnollista yhteistyötä sekä viranomaisten, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan välistä yhteistyötä pidettiin tärkeänä osana hybridiuhkiin varautumista. Yhteistyöstä katsottiin olevan eniten hyötyä tilanneymmärryksen muodostamisessa ja ilmiön ymmärtämisessä. Kolutusta ja valistusta pidettiin hyvinä keinoina parantaa yhteiskunnan varautumista.

Haastateltavat ankkuroivat hybrdivaikuttamisen sekä informaatiovaikuttamiseen että sodankäyntiin. Informaatiovaikuttamista pidettiin osittain jopa synonyymina hybrdivaikuttamiselle, mutta toisaalta hybrdivaikuttamista pidettiin informaatiovaikuttamista laajempänä käsitteenä. Sodankäynnin osalta jotkut tekivät selvän rajan perinteisen sodankäynnin ja hybrdivaikuttamisen välille, kun taas toiset ajattelivat hybrdivaikuttamisen sisältyvän sodankäynnin käsitteeseen.

Objektivoinnin kohteina olivat pienet vihreät miehet, Krimin ja Ukrainan (2014) tapahtumat, sekä Sunzi ja Clausewitz. Pienet vihreät miehet tai tunnuksettomat sotilaat olivat selkein visuaalinen elementti, johon hybrdivaikuttaminen objektivoitiin. Vihreistä miehistä puhuttiin yhdeksässä haastattelussa kolmestatoista. Pienet vihreät miehet muodostavat myös representaation figuratiivisen ytimen, eli hybrdivaikuttamista vahvimmin symboloivan visuaalisen elementin. Ukrainan tapahtumia ja Krimin valloitusta puolestaan pidettiin hybrdivaikuttamisen malliesimerkkinä, ja eräänlaisena symbolisena tapahtumana hybrdivaikuttamisen näkökulmasta. Osa haastateltavista liitti myös kuuluisat sotateoreetikot Sunzin ja Clausewitzin osaksi hybrdivaikuttamisen olemusta, jolloin hybrdivaikuttamisen voidaan ajatella objektivoitavan henkilöiden lisäksi eräänlaiseen legendojen metaforaan.

Tutkimusaineistoa tulkittaessa nousi esiin myös hybrdivaikuttamiseen liittyviä syvempiä merkityksiä, jotka ilmenivät haastatteluissa implisiittisesti. Sodankäynnistä puhuttaessa heijastui haastateltavien puheista vahvasti suomalaiseen historiaan ja kansallistunteeseen pohjautuvia ajatuksia, joissa modernilla hybrdivaikuttamisella ei ollut sodankäynnin representaatioissa sijaa. Hybrdivaikuttaminen näyttäytyi lisäksi perinteiseen sodankäyntiin verrattuna erityisen tuomittavana, sekä hybrdivaikuttaja moraalittomana, arvaamattomana ja ennakoimattomana toimijana. Haastateltavien puheista oli myös tulkittavissa hybrdivaikuttamisen herättämiä epävarmuuden ja huolen tunteita.

7.1. Päätelmät

Tämän tutkielman tulokset suhteutuvat luontevalla tavalla hybridivaikuttamisesta tehtyyn aiempaan tutkimukseen sekä hybridivaikuttamisen määritelmiin. Kokonaisuutena voidaan todeta, että kaikki tämän tutkimuksen perusteella muodostetun sosiaalisen representaation elementeistä, sekä ankkuroinnin ja objektivoinnin kohteista edustavat teemoja, joita käsitellään laajasti myös tutkimuskirjallisuudessa.

Haastatteluissa Krimin valloitus vuonna 2014 nostettiin nykyaikaisen hybridivaikuttamisen alkamispisteeksi, kun taas hybridivaikuttamisen historiaan perehtyvässä tutkimuskirjallisuudessa (mm. Azani, 2013; Hoffman, 2010) viitataan jo 1980-luvulla alkaneeseen Hizbollahin toimintaan esimerkkinä modernista hybridivaikuttamisesta. Suurimmassa osassa vuoden 2014 jälkeen julkaistuista tutkimuksista ja artikkeleista (mm. Puistola & Lalu, 2015; Mikkola ym., 2018; Erol & Oguz, 2015) pidetään Krimin valloitusta kuitenkin eräänlaisena modernin hybridivaikuttamisen alkamispisteenä ja malliesimerkkinä. Krimin valtauksen myötä hybridivaikuttaminen nousi median kautta myös suuren yleisön tietoisuuteen, ja siitä lähtien hybridivaikuttaminen on ollut enenevässä määrin niin median kuin poliitikkojen puheenaiheena. Muun muassa Wagner ja Kronberg (2011) toteavat tutkimuksessaan, että medially on nykyisin merkittävä rooli yhteisten käsitysten ja sosiaalisten representaatioiden muodostumisessa. Näin ollen voidaan myös ajatella, että haastateltavien hybridivaikuttamiseen liittyvät käsitykset perustuvat ainakin osin julkisuudessa ja mediassa käytävään keskusteluun, jossa Krimin tapahtumilla on keskeinen rooli hybridivaikuttamisesta ja sen juurista puhuttaessa.

Krimin valtauksen osallistuneet pienet vihreät miehet nousivat tutkimuksessa vahvimmin hybridivaikuttamista symboloiviksi visuaalisiksi elementeiksi. Vihreät miehet ovat myös hyvin esillä alan tutkimuskirjallisuudessa, jossa näiden tunnuksettomien venäläisten erikoisjoukkomiesten rooli vuoden 2014 tapahtumissa todetaan merkittäväksi. Muun muassa Dayspring (2015, s. 137) kuvailee tutkimuksessaan Krimin tapahtumien kulkua, jossa vihreät miehet ilmestyivät krimiläisten katukuvaan herättämään hämmennystä niin ukrainalaisten kuin kansainvälisen yhteisön keskuudessa. Vaikka erikoisjoukkojen tehtävänä oli alueen hallintorakennusten ja muiden kriittisten kohteiden valtaaminen, oli tarkoituksena myös herättää hämmennystä ja epätietoisuutta

siitä, mitä Krimillä oikeastaan oli käynnissä. Vihreiden miesten voidaan siis ajatella symboloivan niin hybridivaikuttamista, kuin sen hämmentävää ulottuvuutta. Hybridivaikuttamisen hämmentävyys ja epäselvyys olivat myös vahvasti esillä haastatteluissa, ja kuuluvat myös yhteen hybridivaikuttamisen sosiaalisen representaation perifeerisistä elementeistä.

Pienten vihreiden miesten nouseminen hybridivaikuttamisen sosiaalisen representaation figuratiiviseksi ytimeksi ei ole kovin yllättävä tutkimustulos, sillä pienet vihreät miehet ovat jo vuodesta 2014 lähtien liitetty julkisuudessa Krimin valtauksen ja hybridivaikuttamiseen. Jo valtauksen aikana lähetettiin uutiskuvia vihreistä miehistä partioimassa Krimin kaduilla, ja sosiaalisessa mediassa levisi lukuisia kuvia, joissa tavalliset ukrainalaiset poseerasivat yhdessä tunnuksettomien sotilaiden kanssa. Myös suomalaiset päättäjät ja tutkijat ovat julkisesti puhuneet pienistä vihreistä miehistä valtiollisen varautumisen kontekstissa jo useamman vuoden ajan. Esimerkiksi puolustusministeri Jussi Niinistö on todennut, että *”Täällä eivät pienet vihreät miehet käyskentele vapaasti”* (Uusisuomi, 2017), ja presidentti Sauli Niinistö on antanut lausunnon siitä, että ei usko *”pienten vihreiden miesten onnistuvan yllättämään ahvenanmaalaisia”* (Koskinen, 2016). Myös sotilasprofessori Raitasalo on julkisesti todennut, että *”vihreät miehet eivät ole uhka Suomelle”* (Järvenkylä, 2017). Mediassa pienet vihreät miehet on kytketty hybridisodan käsitteeseen suoraan. Esimerkiksi Verkkouutiset otsikoi hybridivaikuttamiseen liittyvän uutisensa seuraavasti: *”Näin Suomi torjuu hybridi-iskuja, pienten vihreiden miesten vaikeampi käyttää hyväksi”* (Rydman, 2017).

Haastateltavien käsitykset pienistä vihreistä miehistä hybridivaikuttamisen symboleina heijastelevat osuvasti julkisuudessa jo pitkään käytyä keskustelua hybridivaikuttamisesta. Median lisäksi julkisella keskustelulla ja poliittisten päätöksentekijöiden lausunnoilla on aiemmin esiteltyjen tutkimusten (mm. Cirhinlioglyn & Cirhinlioglyn, 2010; Wagner & Kronberg, 2001) mukaan suuri vaikutus tavallisten ihmisten sosiaalisten representaatioiden muodostumiseen. Kun tähän liittyy Moscovicin (1984) ajatuksen sosiaalisten representaatioiden dynaamisesta ja vuorovaikutuksessa muuttuvasta luonteesta, voidaan todeta, että pienten vihreiden miesten rooli osana hybridivaikuttamisen mielikuvaa on rakentunut ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, median ja poliittisten päättäjien näkemysten tukemana.

Niin tutkimuskirjallisuus kuin valtaosa haastateltavista tukivat ajatusta siitä, että hybrdivaikuttaminen ei ole ilmiönä ainakaan täysin uusi. Tutkijat (mm. Wither, 2016; Raitasalo, 2017; Renz, 2016; Mikkola ym., 2018) pitivät hybridisodankäynnin käsitettä lähinnä uutena terminä vanhoille toimintatavoille, kun taas haastateltavien keskuudessa esiintyi erilaisia tulkintoja siitä, onko hybrdivaikuttaminen nykyaikainen sodankäynnin muoto, uusi ja hämmäntävä ilmiö, vai jotain siltä väliltä. Vaikka monimuotoinen ja kokonaisvaltainen vaikuttaminen ei itsessään olisikaan uutta, ovat nykypäivän digitaalinen toimintaympäristö ja sosiaalisen median mukana tuoma verkottuneisuus mahdollistaneet aivan uudenlaisia vaikuttamisen tapoja. Haastateltavat puhuivat muun muassa siitä, että internet ja sosiaalinen media helpottavat ääriliikkeiden syntymistä sekä väärän tiedon levittämistä. Tutkimuskirjallisuudessa (mm. Bachmann & Gunneriusson, 2015) puolestaan tuotiin esiin sodankäynnin muutos, jossa aseellisten voimakeinojen sijaan painotetaan pehmeämpiä keinoja, kuten informaatiovaikuttamista ja kybervaikeuttamista. Informaatioteknologian kehitystä pidetään jopa merkittävämpänä muutoksena tämän päivän hybridisodankäynnissä (Wither, 2016).

Uudenlainen toimintaympäristö mahdollistaa myös äärimmäisen tehokkaan informaatiovaikuttamisen. Informaatiovaikuttaminen oli vahvasti esillä haastatteluissa, mutta ei niinkään esitellyssä tutkimuskirjallisuudessa. Tulkitsen tämän johtuvan osittain siitä, että tutkijat ovat tehneet selkeän eron hybrdivaikuttamisen tai hybridisodankäynnin ja informaatiovaikuttamisen välille, ja informaatiovaikuttamista tutkitaan pääasiassa omana tutkimusaiheenaan. Haastatteluissa informaatiovaikuttamisesta puhuttiin välillä jopa hybrdivaikuttamisen synonyymina, mutta enimmäkseen oltiin sitä mieltä, että informaatiovaikuttaminen on yksi hybrdivaikuttamisen vaikuttamiskeinoista. Pro gradu -tutkielman rajatun laajuuden vuoksi, en kuitenkaan sisällyttänyt aiemman tutkimuksen esittelyyn informaatiovaikuttamisen tutkimusta.

Tutkimuskirjallisuudessa (mm. Dayspring, 2015; Mikkola ym. 2018; Uusipaavalniemi & Puistola, 2016) hyvinvointiyhteiskuntaa ja demokraattisia arvoja pidetään eräänlaisina hybrdivaikuttamisen mahdollistajina. Tutkijat pitävät yhteiskuntien avoimuutta, sananvapautta ja yksilöiden oikeuksia liberaalien demokratioiden piirteinä, joita myös on helppo hyödyntää monenlaiseseen vihamieliseen vaikuttamiseen. Myös haastatteluissa puhuttiin demokraattisten yhteiskuntien arvoista osana hybrdivaikuttamista.

Haastateltavat nostivat esiin muun muassa luottamuksen heikentämisen viranomaisia ja yhteiskunnan palveluita kohtaan yhtenä hybridivaikuttamisen päämäärinä. Ero haastateltavien ja tutkimuskirjallisuuden näkökulmienvälillä on se, että tutkijoiden mukaan demokraattisten yhteiskuntien avoimuutta ja yksilön vapauksia on mahdollista hyödyntää muiden päämäärien, kuten yhteiskunnan toimintakyvyn lamauttamisen saavuttamiseksi. Demokraattisten arvojen nähtiin myös suojaavan vaikuttajaa valvonnalta ja puuttumiselta. Haastateltavien puheessa puolestaan luottamuksen horjuttamista ei ensisijaisesti nähty vaikuttamisen mahdollistajana, vaan itse vaikuttamisen päämääränä, johon päästään esimerkiksi informaatiovaikuttamisen tai yhteiskunnan ääripäiden lietsomisen avulla. Tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen näkemysten voidaan ajatella olevan haastateltavien näkemyksiin verrattuna astetta pidemmälle vietyjä. Tämä voi johtua siitä, että tutkimusmaailma on ehtinyt syventyä ja keskustella hybridivaikuttamisesta ja sen olemuksesta jo pidemmän aikaa, kun taas haastateltavat ovat vasta muodostamassa yhteistä ymmärrystä hybridistä. Toisaalta voidaan myös pohtia, onko tavallisten ihmisten käsityksen ylipäättään tarkoitus olla yhteneväinen tieteellisen tiedon kanssa. Sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta tieteellistä tietoa ja keskustelua pidetään vain eräänlaisena pohjana, jota tavalliset ihmiset voivat soveltaa omaan käsityksmaailmaansa sopivaksi (Moscovici, 1984). Tästä näkökulmasta katsottuna voidaan ajatella, että haastateltavien näkemys on aivan yhtä pätevä kuin tutkijoiden näkemys, ja kyseessä on vain kaksi näkökulmaa samaan asiaan.

Suomalaisen demokratian arvot, kuten sananvapaus ja yksilön oikeudet ovat syksyllä 2018 olleet kiivaan julkisen keskustelun kohteena, kun oikeudessa käsiteltiin toimittaja Jessikka Aroon kohdistunutta häirintää (mm. Reinboth, 2018). Aro on vuodesta 2016 kirjoittanut Venäjän toimintaan ja muun muassa venäläisiin trollitehtaisiin liittyviä artikkeleita, jonka seurauksena hän on joutunut äärimmäisen häirinnän ja uhkailun kohteeksi. Trollitehtaat yhdistetään Venäjän valtion vihamieliseen vaikuttamiseen, ja trollaamisen voidaan katsoa kuuluvan osaksi Venäjän hybridivaikuttamista (EPP, 2016). Toimittajien uhkailu liittyy toimittajien vapauden kaventamiseen, jossa uhkailemalla pyritään siihen, etteivät toimittajat uskaltaisi kirjoittaa tietyistä aiheista. Tämä on hyvä esimerkki Mikkolan ym. (2018) tutkimuksen havainnosta, jonka mukaan sanavapauden turvin on pyritty vaikuttamaan toimittajien vapauteen, ja näin ollen myös rajoittamaan sitä, mitä tietoa suomalaisen yleisön on mahdollista saada meihin kohdistuvasta Venäjän vaikuttamistoiminnasta.

Jessikka Aroon kohdistuva toiminta on myös ollut malliesimerkki vihapuheen lietsomisesta. Vihapuhe nousi puheenaiheeksi myös haastatteluissa, kun puhuttiin vastakkainasettelun luomisesta yhteiskunnan eri ryhmien välille. Vihapuhetta pidettiin yhtenä hybridivaikuttamisen tapana, jonka pyrkimyksenä on aiheuttaa eripuraa ja ristiriitoja kohteena olevassa yhteiskunnassa. Myös Mikkola ym. (2018, s. 31–35; 114) nostavat tutkimuksessaan esiin hybridivaikuttajan pyrkimyksen vahvistaa kohdemaan sisäisiä erimielisyyksiä. Olemassa olevan vastakkainasettelun vahvistaminen tai uuden vastakkainasettelun luominen tähtää tutkijoiden mukaan kohdemaan elintärkeiden toimintojen lamauttamiseen. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa elintärkeiksi toiminnoiksi on määritelty johtaminen, kansainvälinen ja EU-toiminta, puolustuskyky, sisäinen turvallisuus, talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus, väestön toimintakyky ja palvelut sekä henkinen kriisinkestävyys (Valtioneuvosto, 2017b).

Kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamalli, jonka avulla pyritään suojaamaan juuri yhteiskunnan elintärkeät toiminnot yhdessä valtion, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan voimin, nousi haastateltavien puheisiin varautumisnäkökulmasta keskusteltaessa. Myös suomalaisen tutkimuksen kontekstissa käsitellään hybridiuhkiin varautumista yhteiskunnan kriisinkestokyvyn näkökulmasta. Muun muassa Uusipaavalniemi ja Puistola (2016) toteavat, että vaikka kokonaisturvallisuuden varautumisen malli on hyvä, ei silti suomalaistenkaan kriisinkestokyky hybridivaikuttamista vastaan ole huipussaan. Hybridivaikuttamisen kuvaillaan iskevän erityisesti kansalaisten kriisinkestokykyyn esimerkiksi informaatiovaikuttamisen tai hyvinvointiyhteiskunnan kautta. (Ibid.). Toisessa luvussa esitellyn aiemman tutkimuksen joukossa ei juuri ollut varautumiseen tai resilienssiin liittyvää tutkimusta, vaikka aiheet liittyvätkin oleellisesti hybridivaikuttamiseen. Resilienssi on informaatiovaikuttamisen tavoin oma tutkimusaiheensa, joka liittyy hybridivaikuttamiseen, mutta jota en pro gradu -tutkielman rajallisen laajuuden vuoksi ole tutkielmaan sisällyttänyt.

Venäjä nostettiin hybridivaikuttajana ensisijaiseksi toimijaksi niin haastatteluiden kuin tutkimuskirjallisuuden perusteella, mikä lienee luonnollista, kun koko käsitteen ajatellaan nousseen ihmisten tietoisuuteen juuri Venäjän toimien seurauksena. On mielenkiintoista pohtia, olisiko tämänhetkinen hybridivaikuttamisen käsite ylipäättään olemassa ilman Venäjää ja vuoden 2014 tapahtumia Krimillä, jotka aivan selvästi laukaisivat niin

suomalaisen kuin kansainvälisen keskustelun hybrdivaikuttamisesta. Tässä tutkielmassa hybrdivaikuttamiseksi nimetyn ilmiön sosiaalisen representaation ytimeen kuuluu selvästi *suunnitelmallinen, monimuotoinen ja kokonaisvaltainen yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen*, joka ei kuitenkaan ole sidoksissa tiettyyn toimijaan. Venäjä on kuitenkin vaikuttanut vahvasti nykyaikaisen hybrdivaikuttamisen käsitteen syntyyn, joten onko vähättelyä sijoittaa Venäjä osaksi representaation perifeerisiä elementtejä, vaikka se myös on merkittävä osa koko representaation olemassaoloa ja muodostumisprosessia? Toisaalta, Venäjän sijoittaminen representaation ytimeen tekisi hybrdivaikuttamisesta vain venäläisten harjoittamaa toimintaa, mikä puolestaan ei sopisi haastattelijoiden esiin tuomia ajatuksia siitä, että toimijana voisi mahdollisesti olla myös joku muu. Venäjän voitaisiin myös tulkita olevan objektivoinnin kohde, jonka avulla abstrakti hybrdivaikuttamisen käsite tehdään näkyväksi.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat myös samassa linjassa luvussa kaksi esiteltujen kansallisten ja kansainvälisten hybridimääritelmien kanssa. Haastateltavien puheissa ja kaikissa esitellyissä määritelmissä oli yhteistä ydinajatus siitä, että hybrdivaikuttaminen on useiden keinojen synkronoitua tai samanaikaista käyttöä. Tutkimuksen perusteella rakennetun representaation ytimessä oleva monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus pitävät sisällään useita määritelmissä esiintyviä elementtejä, kuten erilaiset vaikutuskeinot ja vaikuttamisen kohteet jotka määritelmissä luetellaan, sekä niiden samanaikaisen tai synkronoidun käytön. Muodostetun representaation ytimessä oleva yhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttaminen esiintyy niin ikään eri tavoin sanoitettuna tai pienempinä palasina määritelmissä. Esimerkiksi EU:n (European Union External Action, 2018) määritelmässä todetaan hybridiuhkien kohdistuvan *kriittisiin haavoittuvuuksiin pyrkimyksenä aiheuttaa hämmennystä ja estää tehokas päätöksenteko*. Suomen valtionhallinnon määritelmät eivät tarkasti ota kantaa hybrdivaikuttamisen perimmäiseen päämäärään, sillä niissä todetaan vaikuttamisen pyrkimyksenä olevan vaikuttajan *omien tavoitteiden saavuttaminen*. Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen määritelmässä puolestaan todetaan, että vaikuttajan tavoitteena on *vaikuttaa paikallis-/alue-, valtio-, tai institutionaalisen tason päätöksentekoon, pyrkimyksenä hankkia hyökkääjälle hyötyjä ja/tai toteuttaa sen päämääriä, samalla vahingoittaen ja/tai heikentäen kohdetta* (Helsingin kaupunki, 2018, s. 5). Ulkopoliittinen instituutti (Mikkola ym., 2018, s. 25–26) määrittelee hybrdivaikuttamisen tavoitteeksi *kohdeyleisön sisäisten jakolinjojen ja yleisen epävakauden vahvistamisen*.

Jälkimmäisissä määritelmissä korostuu hybridivaikuttamisen tavoitteellisuus, joka myös sijoittuu haastateltavien muodostaman representaation ydinelementtiin.

Representaation perifeerisiin elementteihin sijoitetut informaatioteknologiaan, luottamuksen heikentämiseen ja vastakkainasettelun luomiseen liittyvät aiheet näkyvät määritelmiin sisältyvissä esimerkkiluetteloissa. Sodankäyntiin liittyen määritelmissä otettiin kantaa muun muassa aseellisten keinojen käyttämiseen osana hybridivaikuttamista, ja esimerkiksi Naton ja Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskuksen määritelmissä huomioidaan hybridikeinojen pyrkimys hämärtää sodan ja rauhan välistä rajaa. Ilmiön hämmentävyys on kirjoitettu osaksi Ulkopoliittisen instituutin määritelmää, jossa todetaan, että hybridihäirinnän tavoitteena on, *ettei kohdevaltio välttämättä edes ymmärrä olevansa vaikutuksen kohteena* (Mikkola ym., 2018, s. 25–26). Representaation perifeerisiin elementteihin sijoitettu Venäjä ei luonnollisestikaan näy määritelmissä, joissa toimijaan viitataan lähinnä valtiollisena tai ei-valtiollisena tahona. Varautumisnäkökulmakaan ei näy määritelmissä, mutta on oleellinen osa hybridivaikuttamisen representaatiota.

Mikäli hybridivaikuttamisen sosiaalista representaatiota halutaan tutkia syvällisemmin, olisi määritelmien tarkempi tarkastelu suhteessa haastateltavien käsityksiin osuva lähtökohta. Moscovici onkin kannustanut yhdistämään tutkimuksissa erilaisia aineistoja, mikä antaisi paremman mahdollisuuden muun muassa sosiaalisen kontekstin huomioimisen osana representaation tarkastelua (Sakki ym. 2014, s.320). Tässä tutkielmassa esiteltyjen määritelmien ja tutkimustulosten synteessin perusteella näyttäisi siltä, että hybridivaikuttamisen sosiaalisen representaation ydinelementtiin sisältyisi ainakin useiden eri vaikuttamiskeinojen synkronoitu tai samanaikainen käyttö. Representaation rakenteen yksityiskohtaisempi määrittely vaatisi kuitenkin laajempaa aineistoa ja perusteellisempaa tutkimusta.

7.2. Tutkimustulosten ja menetelmien arviointi

Se, että tämän tutkimuksen tulokset ovat linjassa hybridiä käsittelevän tutkimuskirjallisuuden sekä hybridivaikuttamisen määritelmien kanssa, tukee tutkimustulosten loogisuutta ja uskottavuutta. Tutkimuksen voidaan ajatella olevan

loogisesti validi, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen kokonaisvaltaisen ja kriittisen tarkastelun jälkeen tutkimuksen tulos näyttää oikealta (Hiltunen, 2009). Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy perinteisesti myös se, onko tutkimus toistettavissa siten, että siitä saadaan samanlaisia tuloksia uudestaan. Muun muassa Hirsjärvi ja Hurme (2008) toteavat tämän olevan laadullisessa tutkimuksessa haasteellista, sillä sosiaalisella kontekstilla ja haastattelun vuorovaikutustilanteellakin on vaikutusta tutkimustuloksiin. Etenkin sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta on haastavaa pyrkiä täysin identtisiin tuloksiin uudestaan, sillä sosiaaliset representaatiot ovat alati vuorovaikutuksessa muuttuvia. Jos sanoja valmiuspäälliköitä ja valmiussihteereitä haastateltaisiin uudestaan, voisivat heidän käsityksensä hybridivaikuttamisesta olla jossain määrin erilaiset kuin haastatteluhetkellä.

Eskola ja Suoranta (1998, s. 211) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää myös huomioida, että täysin objektiivisten tulkintojen tekeminen ei ole mahdollista. Tutkija on osa tutkimusprosessia aina haastatteluväittämien muotoilua, haastattelutilannetta ja tulosten tulkintaa myöten. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että toisen tutkijan tulkinnat voisivat erota tässä tutkimuksessa esitetyistä tulkinnoista, vaikka aineisto olisi sama. Joissain laadullisissa tutkimuksissa (mm. Pirttilä-Backman, Menarda, Verma & Kassea, 2017) tehdäänkin tulkintoja useamman tutkijan voimin, jolloin tulkintojen subjektiivisuus vähenee. Laadullista tutkimusta tekevällä tutkijalla on kuitenkin mahdollista parantaa tutkimuksen luotettavuutta muun muassa kuvailemalla mahdollisimman kattavasti, miten tutkimus on tehty ja mihin siinä esitetyt tulkinnat perustuvat. Olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt tekemään näkyväksi sen, miten tulosten tulkinta kietoutuu valittuun teoreettiseen lähestymistapaan, sekä esittämään tulkintani niin selkokielellisesti, että lukija pystyy hahmottamaan analyysin perustuvan aineiston ja teorian synteysiin. Olen myös pyrkinyt kuvailemaan tutkimuksessa käytetyt aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät niin tarkasti, että tutkimuksen pystyisi sen mekaanisilta osilta toistamaan joko samalle tai uudelle tutkimusryhmälle. Edellä kuvattuihin perusteluihin nojaten pidän tutkimuksen luotettavuutta hyvänä.

Aineiston riittävyys ja edustavuus (Eskola ja Suoranta, 1998, s. 216) ovat tässä tutkielmassa näkemykseni mukaan melko hyviä. Tutkimukseen osallistui 13/14 valtionhallinnon valmiuspäällikkö- ja valmiussihteerikokoonpanoon kuuluvista organisaatioista, joten tutkimusaineisto kattaa tutkittavan ryhmän lähes täydellisesti.

Toisaalta on syytä pohtia, missä määrin valmiuspäälliköiden ja valmiussihteerien voidaan ajatella edustavan koko valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaatiota. Varautumis- ja valmiustyöhön osallistuu eri hallinnonaloilta valtava määrä ihmisiä, jos lasketaan mukaan niin ministeriöiden kuin virastojen ja muiden organisaatioiden henkilöstö. Tässä mielessä haastateltavat ovat vain pieni osa kokonaisuutta, eikä tutkimuksen tulosten voida ajatella edustavan kattavasti kaikkien käsitystä. Toisaalta, haastateltavia oli lähes jokaiselta hallinnonalalta, joten heidän näkemystensä voidaan ainakin jossain määrin ajatella heijastavan oman hallinnonalan näkemyksiä. Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimustulokset kuvaavat hyvin valmiuspäälliköiden ja valmiussihteerien hybridikäsityksiä, mutta vain osittain koko valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaation hybridikäsityksiä.

Tutkimusta arvioitaessa voidaan pohtia myös sitä, onko haastattelutilanteella ollut vaikutusta tutkimustuloksiin. Ensimmäinen asia, johon tämän tutkimuksen yhteydessä tulee kiinnittää huomiota, on se, että kaikki haastattelut tehtiin haastateltavien työpaikalla. Töissä jokainen meistä on jo valmiiksi asiantuntijaroolissa, joten on vaikea arvioida, onko tällä ollut vaikutusta haastateltavien puheisiin. Toinen huomion arvoinen seikka on se, että itselläni oli tutkimustilanteessa kaksi roolia; toisaalta olin graduhaastattelua tekevä opiskelija ja toisaalta virkamies. On tosin mahdoton arvioida, onko virkamiesroolillani ollut vaikutusta haastateltavien puheisiin.

Tutkimuksen arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota myös siinä käytettyihin tutkimusmenetelmiin. Aineiston kerääminen melko vapaamuotoisilla haastatteluilla sopii hyvin sosiaalisten representaatioiden tutkimiseen, sillä haastattelut mahdollistavat aiheen syvemmän pohdinnan ja ajatuksen virran, josta oli mahdollista löytää valtava määrä hybridivaikuttamiseen liittyviä ajatuksia, mielikuvia ja teemoja. Aineiston analyysiin on tutkielmassa käytetty laadullista analyysimenetelmää, vaikka sosiaalisen representaation rakennetta yleensä tutkitaan määrällisin menetelmin. Kvantitatiivinen tutkimus mahdollistaa representaation rakenteen, sekä eri elementtien välisten yhteyksien tarkemman tutkimisen, mikä kvalitatiivisin menetelmin ei ole mahdollista. Tästä huolimatta pidän kvalitatiivista lähestymistapaa varsin soveltuvana sosiaalisten representaatioiden rakenteen tutkimukselle. Haastatteluaineiston luokittelu sosiaalisten teoreettiseen viitekehykseen peilaten, oli sujuva ja looginen tapa luokitella aineistoa. Kvalitatiivinen luokittelu mahdollisti myös sellaisten merkitysten ja yhteyksien

löytämisen, jota kvantitatiivisen analyysin avulla ei välttämättä olisi ollut mahdollista havaita. Tutkimustuloksena saatu sosiaalisen representaation rakenne on toki yksinkertaistetumpi kuin kvantitatiivisin menetelmin saatu rakenne. Esimerkiksi eri elementtien esiintymistiheyttä tai elementtien välisiä linkkejä ja niiden vahvuuksia ei kvalitatiivisin menetelmin ole mahdollista kuvata. Olisikin mielenkiintoista tutkia, miten kvantitatiivisin menetelmin saadun sosiaalisen representaation rakenne vastaisi tämän tutkimuksen laadullisin menetelmin saatua tulosta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkielmassa käytetyt aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät soveltuivat hyvin hybridi vaikuttamisen sosiaalisten representaatioiden tutkimiseen. Tutkimuksen sisäistä validiteettia, eli sitä, miten hyvin tutkimusstrategia sopii tutkittavaan kohteeseen (Hiltunen, 2009), voidaan siis tässä tutkielmassa pitää varsin hyvänä.

7.3. Eettiset näkökohdat ja tutkimuksen rajoitukset

Tätä tutkielmaa tehtäessä on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) ohjeistusta hyvästä tieteellisestä käytännöstä, kuten ”*rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä, sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa*” (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6–7). Tutkimussuunnitelma on laadittu loppuvuodesta 2017 ja sitä on noudatettu läpi tutkimusprosessin. Tutkielman hyväksymisen jälkeen siitä tullaan myös lähettämään kopiot tutkimushaastatteluihin osallistuneille henkilöille. Yksi tärkeimmistä tutkimusetiikkaan liittyvistä asioista on tässä tutkielmassa ollut haastatteluaineiston asianmukainen säilyttäminen, sillä haastatteluaineiston käyttöön on annettu lupa vain tutkijan lisäksi muutamalle muulle, eikä aineisto saa päätyä ulkopuolisten käsiin. Haastattelujen äänitallenteita ja tutkimusprosessin aikana käytettyjä tulosteita on säilytetty lukollisessa laatikossa, ja ne hävitetään asianmukaisesti tutkielman hyväksymisen jälkeen. Haastatteluista tehty litteraatiot sekä litteroinneista jalostettu muu kirjallinen materiaali on tallennettuna tutkijan tietokoneelle, joka on suojattu salasanalla.

Ennen haastattelua haastateltavat allekirjoittivat huolella laaditun suostumuslomakkeen (liite 3), jossa kerrotaan mihin tarkoitukseen tutkimusta tehdään ja kuka

haastatteluaineistoa tulee käsittelemään. Tutkija sitoutuu lomakkeessa tutkimuseettisten periaatteiden ja salassapitovelvollisuuden noudattamiseen ja haastateltavat suostuvat tutkimukseen osallistumiseen. Jokaisen haastattelun alussa niin haastateltavat kuin tutkija allekirjoittivat lomakkeet, ja kummankin osapuolen haltuun jäi yksi lomake. Näin haastateltavalla on mahdollisuus jälkeinpäin tarkistaa, mitä haastatteluun liittyen on sovittu. Lomakkeeseen oli myös merkitty haastattelijan yhteystiedot, joten haastateltavilla oli mahdollisuus olla yhteydessä tutkijaan tarvittaessa.

Tutkielmassa on käsitelty muiden tutkijoiden töitä kunnioittaen, ja käytetty asianmukaisia lähdeviittauksia alkuperäisiin teksteihin. Tutkimuksessa on myös pyritty huomioimaan tasapuolisesti tutkimuksen kannalta relevanttia aineistoa ja esittämään aineistojen sisältöjä niille sopivissa konteksteissa, alkuperäisen aineiston sanomaa muuttamatta.

Litteroinneissa puhujien henkilöllisyyteen viittaavat yksityiskohdat on häivytetty ja haastateltaviin viitataan pelkästään numerolla. Aineistosta poimittuja lainauksia on käytetty tekstissä niin, ettei puhujaa ole lainauksen perusteella mahdollista tunnistaa.

Koska haastattelussa kerättiin tietoa myös valtionhallinnon koulutustarkoituksiin, on huolehdittu erityisen tarkasti siitä, että tutkielmaan kirjoitettu tieto on luonteeltaan julkisesti jaettavaa. Tiedon julkisuus on varmistettu substanssista vastaavalta ohjaajalta. Tutkimusväittämiä muotoiltaessa oli pyrkimyksenä se, että väittämiin on mahdollista vastata julkiseen tietoon perustuen. Haastatteluaineistossa esiintyi vain muutama salassa pidettävä yksityiskohta, joiden pois jättäminen ei ole vaikuttanut tutkimuksen tuloksiin.

Tässä tutkielmassa on myös joitain rajoitteita, jotka tulee huomioida tutkielmaa luettaessa. Sosiaalisten representaatioiden teorian näkökulmasta on toivottavaa käyttää tutkimuksessa useampaa kuin yhtä menetelmää. Tässä tutkielmassa on sen laajuuden asettamin rajoitteiden vuoksi käytetty aineistona pelkkiä haastatteluja. Esimerkiksi valtionhallinnon virallisten asiakirjojen tai mediassa esiintyvän hybridivaikuttamiseen liittyvän materiaalin sisällyttäminen tutkimukseen antaisi mahdollisuuden syventää tutkimuksen näkökulmaa. Myös toisen menetelmän, kuten sana-assosiaatiokokeen teettäminen haastateltavilla voisi tarkentaa tutkimusryhmän käsityksiä hybridivaikuttamisesta, etenkin representaation rakenteelliseen näkökulmaan liittyen.

Toinen huomioitava seikka on oma ammattitaustani. Olen vuodesta 2016 ollut työni puolesta tekemisissä hybridivaikuttamisen kanssa, jolloin oma asiantuntemukseni on

saattanut vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten haastateltavien puhetta ja tutkimustuloksia tulkitsen. Olen kuitenkin aktiivisesti koko tutkimusprosessin ajan pyrkinyt välttämään omaan ammatilliseen osaamiseen liittyvien näkemysten tuomista osaksi tutkimusta. Asia on silti hyvä tuoda lukijoiden tietoon, tutkimusetiikkaan kuuluvien rehellisyyden ja avoimuuden periaatteen nimissä.

Tutkielmaa luettaessa on myös hyvä tiedostaa, että esitetty hybrdivaikuttamiseen ja hybridisodankäyntiin liittyvä aiempi tutkimus ja lähdekirjallisuus on pääasiassa länsimaisesta näkökulmasta kirjoitettua. Toisaalta on myös todettava, että hybrdivaikuttamisen käsitettä pidetään hyvin länsimaisena, mikä myös tarkoittaa, että ilmiötä on kyseisellä nimikkeellä tutkittu eniten länsimaisesta näkökulmasta. Tutkielman lähdekirjallisuudessa on käytetty yhtä poikkeusta lukuun ottamatta sellaista tutkimusta, jossa käytetään sanaa *hybrdivaikuttaminen* tai *hybridisodankäynti*. Näin ollen esimerkiksi venäläisille tyypillistä epälineaariseen sodankäyntiin liittyvää kirjallisuutta tai kiinalaisten neljännen sukupolven sotaa käsittelevää kirjallisuutta ei ole tutkielmaan sisällytetty. Mahdollisuus siihen, että jokin toinen termi olisi sisällöltään identtinen hybrdivaikuttamisen kanssa, jää siis tässä työssä tarkastelun ulkopuolelle. Myöskään informaatiovaikuttamiseen, resilienssiin tai kybervaiikuttamiseen liittyvää tutkimusta ei ole tutkielmassa sen rajauksen vuoksi käsitelty, vaikka ne liittyvät tiiviisti hybrdivaikuttamisen representaatioon.

Tuloksia luettaessa on syytä myös huomioida, että yksi tutkimushaastatteluissa käytetty väittämä liittyy sodankäyntiin ja toinen varautumiseen. Kun haastatteluiden perusteella sosiaalisen representaation perifeerisiin elementteihin nousivat niin varautuminen kuin sodankäynti voidaan pohtia, missä määrin haastatteluväittämät ovat ohjanneet haastateltavien puhetta tiettyjen teemojen pariin. Toisaalta puhetta kummastakin aiheesta esiintyi haastatteluissa myös ennen väittämien esittämistä, joten elementtien voidaan ajatella kuuluvan osaksi haastateltavien hybridikäsitystä joka tapauksessa.

7.4. Tutkimuksen merkitys, hyödyntäminen ja jatkotutkimus

Tämä on ensimmäinen tutkimus, jossa tutkitaan suomalaisten käsityksiä hybrdivaikuttamisesta. On siis perusteltua todeta, että tutkimus lisää tietoa ja ymmärrystä siitä, miten hybrdivaikuttamisen olemus ymmärretään, ja minkälaisia aiheita, toimijoita, toimintatapoja ja tavoitteita siihen liitetään. Sosiaalisten representaatioiden tutkimuksen näkökulmasta tutkimus on osoittanut, että kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä on mahdollista tutkia representaation rakennetta ja saada luotettavia tuloksia. Tämä on myös ensimmäinen tutkimus, jossa sosiaalisten representaatioiden näkökulmaa käytetään hybrdivaikuttamisen tutkimukseen. Tutkimus on osoittanut sosiaalisten representaatioiden käyttökelpoisuuden myös sotatieteiden ja turvallisuustutkimuksen saralla.

Koska tutkimus on ensimmäinen laatuaan, on sen tuloksia mahdollista syventää monella tavalla. Esimerkiksi virallisten asiakirjojen liittäminen osaksi tarkastelua antaisi laajemman näkökulman valtionhallinnon hybridikäsityksiin. Olisi myös mielenkiintoista verrata, missä määrin tässä tutkimuksessa esitellyt käsitykset ja valtionhallinnon viralliset käsitykset vastaavat toisiaan. Haastattelemalla laajempaa tutkimusryhmää, olisi mahdollista saada paremmin yleistettävissä olevia tutkimustuloksia. Jatkotutkimuksessa voitaisiin esimerkiksi verrata, poikkeavatko valmiuspäälliköiden ja valmiussihteerien hybridikäsitykset ”tavallisten kansalaisten” hybridikäsityksistä. Kansalaisten hybridikäsitysten tutkiminen tuottaisi hyödyllistä tietoa siitä, koetaanko suomalaisiin kohdistuvan vihamielistä vaikuttamista, ja missä määrin hybrdivaikuttamisen ajatellaan liittyvän yksittäisten kansalaisten arkeen. Tällaista tietoa olisi mahdollista hyödyntää muun muassa kansalaisille suunnattujen tietoisuuden herättämiskampanjoiden suunnittelussa. Koska medially on tutkimusten mukaan merkittävä rooli sosiaalisten representaatioiden rakentumisessa, olisi mielenkiintoista tutkia, minkälaista hybrdivaikuttamisen representaatiota media ihmisille tarjoaa. Vertaamalla median ja eri ryhmien hybridirepresentaatioita, olisi mahdollista selvittää, mitkä kansanryhmät ovat alttiimpia median tarjoaminen käsitysten vaikutukselle.

Sosiaalisten representaatioiden rakennetta tutkittaessa on myös mielenkiintoista pohtia, onko rakennetta kuvailtaessa mahdollista ilmentää siihen liittyviä implisiittisiä sisältöjä. Haastateltavat kokivat Venäjän muodostaman uhkan aiheena, josta ei etenkään

valtionhallinnossa ole soveliaista puhua ääneen. Tällöin puheen perusteella ei myöskään ole mahdollista todentaa, missä määrin Venäjä kuuluu osaksi haastateltavien hybridivaikuttamisen representaatiota. Esimerkiksi kuvia tutkimalla voisi olla mahdollista päästä lähemmäksi sellaisia sisältöjä, joita ei sanallisesti ilmaista. Parhaillaan muodostumassa olevan representaation kohdalla tämä voi tosin olla haasteellista, sillä kuvamateriaalia ei välttämättä ole ehtinyt uuteen ilmiöön liittyen syntyä. Onkin mielenkiintoista pohtia, miten representaatioiden implisiittisiä sisältöjä voitaisiin tutkia paremmin.

Tämä tutkimus on yksi niistä harvoista, jossa hybridivaikuttamista tutkitaan sosiaalipsykologisesta näkökulmasta. Sosiaalipsykologian tieteenalalla on siis vielä paljon annettavaa hybridivaikuttamisen tutkimukselle. Toisessa luvussa esitellyn Reynoldsin (2015) tutkimuksen kaltaiset näkökulmat lisäävät ymmärrystä siitä, miten eri kulttuurien tavat hahmottaa maailmaa vaikuttavat ymmärrykseemme sodankäynnin ja vaikuttamisen logiikasta. Tällaisten sosiaalipsykologisten näkökulmien lisääminen hybridivaikuttamisen tutkimukseen edesauttaisi ilmiön syvällisempää ymmärrystä, mikä puolestaan parantaisi mahdollisuuksia varautua meihin kohdistuvaan vaikuttamiseen. Sunzin (2017/140 eaa.) sanoin: *”tunne itsesi ja tunne vastustajasi, niin voittonsi ei ole vaarassa”*.

Tämän tutkimuksen tuloksia on mahdollista hyödyntää pohjana tuleville hybridivaikuttamista suomalaisessa kontekstissa käsitteleville tutkimuksille. Tutkimustulokset ovat myös suoraan hyödynnettävissä valtionhallinnon hybridivaikuttamisen tunnistamiskoulutuksen suunnittelussa, mikä on alusta lähtien ollut yksi tutkimuksen tarkoituksista. Tehokkaan koulutuksen lähtökohtana ovat ihmisten omat ajatukset ja käsitykset, joita tämän tutkimuksen avulla on kartoitettu.

Moscovicin (1984) mukaan, sosiaaliset representaatiot rakentuvat yksilön ja ryhmän välisessä vuorovaikutuksessa tietyssä ajassa ja tietyssä kontekstissa. Tämä tarkoittaa sitä, että tälläkin hetkellä hybridivaikuttamisesta muodostetaan käsityksiä ihmisten välisissä keskusteluissa, viranomaisten antamissa lausunnoissa, median hybridiuutisoinnissa, hybridivaikuttamisen tutkimuksissa, sekä kaikkien näiden elementtien välisessä vuorovaikutuksessa. Yksi tämän tutkimuksen tärkeimmistä anneista on, että se osallistuu käynnissä olevaan hybridivaikuttamisen ympärillä käytävään keskusteluun kokoamalla erilaisia hybridiin liittyviä näkökulmia ja tekemällä näkyväksi yhden ryhmän käsityksen

hybridivaikuttamisesta. Näin ollen tutkimus myös osallistuu omalta osaltaan hybridivaikuttamisen sosiaalisen representaation muodostamiseen.

Lähteet

Abric, J.-C. (1993). Central System, Peripheral System: Their Functions and Roles in the Dynamics of Social Representations. *Papers on Social Representations*, 2, 75–78.

Abric, J.-C. (1996). Specific processes of social representations. *Papers on social representations*, 5, 77–80.

Abric, J.-C. (2001). A structural approach to social representations. Teoksessa K. Deaux & G. Philogène (toim.), *Representations of the social. Bridging theoretical traditions* (ss. 42–47). Oxford: Blackwell.

Azani, E. (2013). The Hybrid Terrorist Organization: Hezbollah as a Case Study. *Studies in Conflict & Terrorism*, 36, 899–916. London: Routledge.

Bachmann, S.-D., & Gunneriusson, H. (2015). Hybrid Wars: The 21st- Century's New Threats to Global Peace and Security. *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, 43, 77–98.

Bauer M, Gaskell G. (1999) Towards a Paradigm for Research on Social Representations. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 29, 163–186.

Cirhinliogly, F., & Cirhinliogly, Z. (2010). Social Representations of H1N1 Influenza A (Swine Flu). *Revija za Sociologiju*, 40, 273–295.

Clausewitz, Karl von. (2005). *Sodankäynnistä* (4.painos). (Suom. H. Eskelinen). Helsinki: Art House. (Alkuperäinen teos julkaistu 1832).

Dayspring, S. (2015). *Toward a theory of hybrid warfare: the Russian conduct of war during peace*. (Thesis and Dissertation Collection). Naval Postgraduate School, U.S. Armed Forces. Haettu 1.10.2018 osoitteesta: <http://hdl.handle.net/10945/47931>.

Downing, J. D. (2000). *Radical media: Rebellious communication and social movements*. London: Sage.

EPP Group. (2016). On Russian trolls and hybrid warfare. Haettu 30.11.2018 osoitteesta: <https://www.eppgroup.eu/newsroom/news/on-russian-trolls-and-hybrid-warfare>.

Erol, M., & Oguz, S. (2015). Hybrid Warfae Studies and Russia's Example in Crimea. *Akademik Bakis*, 261–277.

Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

European Union External Action (2018) *A Europe that Protects: Countering Hybrid Threats*. Haettu 2.10.2018 osoitteesta: https://eeas.europa.eu/topics/economic-relations-connectivity-innovation/46393/europe-protects-countering-hybrid-threats_en.

Filip, L. (2017). Nato Resilience Strategy Towards Russian Hybrid Warfare. National University of Political Science and Public Administration, Bucharest, Romania. *Journal of Defense Resources Management*, 9, 64–71.

Flick, U. (1995). Social representations. Teoksessa J. A. Smith, R. Harré, & L. V. Langenhove (toim.): *Rethinking psychology*, 70–96. London: Sage Publications.

Fridman, O. (2017). The Danger of “Russian Hybrid Warfare”. *Cicero Foundation Great Debate Paper*, 5.

Gaub, F., (2015). Hybrid tactics: ISIL & CO. *Alert Issue*, 47. European Union Institutet for Security Studies. Haettu 5.10.2018 osoitteesta: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_47_hybrid_ISIL.pdf.

Hakoköngäs, E., & Sakki, I. (2016). The Naturalized Nation: Anchoring, Objectification and Naturalized Social Representations of History. *Journal of Social and Political Psychology*, 2016, 4, 646–669.

Hafez, M., & Mullins, C. (2015). The radicalization puzzle: a theoretical synthesis of empirical approaches to homegrown extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38, 958–975.

Helsingin kaupunki. (2018). *Helsinki yhdistelmäuhkien aikakaudella- yhdistelmävaikuttaminen ja kaupunki* (Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja, 22). Helsinki: Hybrid CoE.

Herta, L. (2016). Russia's Hybrid Warfare- Why Narratives and Ideational Factors Play a Role in International Politics. *On-line Journal Modelling the New Europe*, 21. Haettu 1.9.2018 osoitteesta: <http://reinhardmeyers.uni-muenster.de/docs/2017/Hybrid%20Warfare.pdf#page=53>.

Hiltunen, L. (2009). Validiteetti ja reliabiliteetti (graduryhmän luentoesitys). Jyväskylän yliopisto. Haettu 1.12.2018 osoitteesta: http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies.

Hoffman, F. (2010). *'Hybrid Threats': Neither Omnipotent Nor Unbeatable*. Amsterdam: Elsevier Limited.

Huhtinen, A-M. & Rantapelkonen, J. (2016). Disinformation in Hybrid Warfare: The Rhizomatic Speed of Social Media in the Spamosphere. *Journal of Information Warfare*, 15, 50–67.

Asiantuntijat: Airiston Helmi saattaa olla hybridivaikuttamista – ”Venäjän korruptioverkosto on iso, tämä voisi liittyä siihen”. (30.9.2018). *Iltasanomat*. Haettu 9.12.2018 osoitteesta: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005846962.html>.

Jodelet, D. (1991). *Madness and social representations: Living with the mad in one French community*. Berkeley: University of California Press.

Järvenkylä, N. (17.11.2017). Everstiluutnantti: ”Vihreät miehet” eivät ole uhka Suomelle. *Iltalehti*. Haettu 4.10.2018 osoitteesta: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/201711162200539152>.

Kalampalikis, N., & Haas, V. (2008). More than a theory: a new map of social thought. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38, 449–459. Oxford: Blackwell.

Koskinen, M. (18.10.2016). Presidentti Niinistö uskoo, että ”pienet vihreät miehet” eivät onnistuisi yllättämään ahvenanmaalaisia – ”Ovat erittäin herkkiä huomaamaan”. *Iltasanomat*. Haettu 4.10.2018 osoitteesta: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000001933063.html>.

Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone. (2017). *Kielitoimiston sanakirja*. Haettu 17.3.2018 osoitteesta: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?SearchWord=hybridi&dic=1&page=results&UI=fi80&Opt=1>.

Limnell, J. (25.7.2018). Hybridivaikuttaminen voi johtaa sotaan. *Yle*. Haettu 9.12.2018 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10317997>.

Melander, E. (2015). *The UCDP Armed Conflict Definition*. Haettu 1.5.2018 osoitteesta: <http://www.undp.org/content/dam/norway/nro/images/img/sdg-16-oslo-2016/Erik%20Melander.pdf>.

Mikkola, H., Aaltola, M., Wigell, M., Juntunen, T., Vihma, A. (2018). *Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi. Ulkoisen häirinnän mahdollisuudet ja torjuntakyky liberaaleissa demokratioissa* (FIIA Report, 55). Ulkopoliittinen instituutti.

Moloney, G., Hall, R., & Walker, I. (2005). Social representations and themata: The construction and functioning of social knowledge about donation and transplantation. *British Journal of Social Psychology*, 44, 415–441.

Moscovici, S. (1973). Introduction. Teoksessa C., Herzlich, *Health and illness: A socialpsychological analysis*. London: Academic Press.

Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. Teoksessa S. Moscovici & R. Farr (toim.), *Social representations* (ss. 3–55). Cambridge: Cambridge University Press.

Moscovici, S. (2000). *Social Representations. Explorations in Social Psychology*. Oxford: Blackwell.

Moscovici, S. (2007). *Psychoanalysis: its image and its public*. Cambridge: Polity.
(Alkuperäinen teos julkaistu 1961.)

Lo Monaco, G., Piermattéo, A., Rateau, P. & Tavani, J. (2017). Methods for Studying the Structure of Social Representations: A Critical Review and Agenda for Future Research. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 47 (3), 1–26.

Nato (2018). *NATO's response to hybrid threats*. Haettu 16.11.2018 osoitteesta:
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm.

Niinistö, S. (2016). Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe 219. maanpuolustuskurssin avajaisissa 7.11.2016. Haettu 10.12.2018 osoitteesta:
<https://www.presidentti.fi/puheet/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-puhe-219-maanpuolustuskurssin-avajaisissa-7-11-2016/>.

Pawlowski, S. & Jung, Y. (2015). Social Representations of Cybersecurity by University Students and Implications for Instructional Design. *Journal of Information Systems Education*, 26, 281–294.

Pearce, P., Moscardo, G., & Ross, G. (1996). *Tourism community relationships*. New York: Pergamon.

Puistola, J-A. (2018). Henkilökohtainen tiedonanto 1.9.2018.

Puistola, J-A., & Lalu, P. (2015). *Hybridisodankäynnin käsitteestä* (Tutkimuskatsaus 01). Puolustusvoimien tutkimuslaitos. Haettu 5.10.2018 osoitteesta:
https://puolustusvoimat.fi/documents/1951253/2815786/PVTUTKL_TUTKIMUSKATSAUS_2015_1.pdf/a3742642-42ff-4644-ab8f-6eba7cd56a6e/PVTUTKL_TUTKIMUSKATSAUS_2015_1.pdf.pdf.

Pukkila, T. (29.7.2014). Milloin konflikti muuttuu sodaksi – riittääkö tuhat uhria? *Yle*. Haettu 9.3.2018 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-7379346>.

Pirttilä-Backman, A.-M., Menard, R., Verma, J., & Kassea, R. (2017). Social Representations of Trust Among Teachers and Principals in Cameroonian, Indian, and Finnish Schools. *Journal of Social and Political Psychology*, 5, 29–57.

Raitasalo, J. (2017). Getting a Grip on the So Called "Hybrid Warfare". *ASPJ Africa & Francophonie*, 8, 20–39.

Reinboth, S. (18.10.2018). "Motiivina maineen tuhoaminen ja ammattitaidon kyseenalaistaminen" – MV-lehden Ilja Janitskinille ehdoton vankeustuomio, Johan Bäckmanille ehdollista vankeutta Ylen toimittajan kunnian-loukkauksesta ja vainoamisesta. *Helsingin Sanomat*. Haettu 30.11.2018 osoitteesta: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005868375.html>.

Renz, B. & Smith, H. (2016). *Russia and Hybrid Warfare- Going Beyond the Label* (Aleksanteri Papers 1). Helsinki: Kikimora Publications.

Reynolds, P. (2015). Past failures and future problems: the psychology of irregular war. *Small Wars & Insurgencies*, 26, 446–458. London: Routledge.

Ruppel, K. (n.d.). *Kysymyksiä ja vastauksia sanojen alkuperästä*. Kotimaisten kielten keskus. Haettu 17.3.2018 osoitteesta: https://www.kotus.fi/nyt/kysymyksiä_ja_vastauksia/sanojen_alkuperasta/hybridi.

Rusi, A. (25.11.2018). Lapin GPS-häirintä oli "siedettävää sotaa" - Siinä Suomikin on Venäjän koekenttänä? *Iltalehti*. Haettu 3.12.2018 osoitteesta: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/0ee7ecd8-e9c9-4820-bbe3-1eef7e51f1d8>.

Rydman, A. (3.10.2017). Näin Suomi torjuu hybridi-iskuja- pienten vihreiden miesten vaikeampi käyttää hyväksi. *Verkkouutiset*. Haettu 27.10.2018 osoitteesta: <https://www.verkkouutiset.fi/nain-suomi-torjuu-hybridi-iskuja-pienten-vihreiden-miesten-vaikeampi-hyvaksikayttaa/>.

Sakki, I. (2010). *A Success Story or a Failure? Representing the European Integration in the Curricula and Textbooks of Five Countries*. Helsinki: Yliopistopaino.

Sakki, I., Mäkinen, J-P., Hakoköngäs, E., & Pirttilä-Backman, A-M. (2014). Miten tutkia sosiaalisia representaatioita? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 51, 317–329.

Sakki, I., & Cottier, P. (2012). Kansakunnan sosiaalipsykologiaa– sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. *Psykologia*, 47, 369–382.

Sanastokeskus (2018). *Kyberturvallisuuden sanasto*. Helsinki: Huoltovarmuuskeskus.

Sundqvist, V. (11.11.2018). Sipilä: Lentoliikenteen GPS-häirinnän takana oli mahdollisesti Venäjä. *Yle*. Haettu 9.12.2018 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10502802>.

Sunzi. (2017). *Sodankäynnin taito*. (Suom. M. Nojonen). Helsinki: Gaudeamus. (Alkuperäinen teos kirjoitettu noin 140 eaa.).

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turvallisuuskomitea (n.d.). *Valmiuspäälliköt ja valmiussihteerit*. Haettu 27.4.2018 osoitteesta: <https://turvallisuuskomitea.fi/turvallisuuskomitea/valmiuspaallikot-valmiussihteerit/>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Haettu 20.10.2018 osoitteesta: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

Uusipaavalniemi, S. & Puistola, J-A. (2016). *Hybridiuhat ja yhteiskunnan varautuminen* (Tutkimuskatsaus 4). Puolustusvoimien tutkimuslaitos. Haettu 5.10.2018 osoitteesta: https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2015525/PVTUTKL_20160629+J+DOS+PVTUTKL+Tutkimuskatsaus+hybridiuhat+ja+yhteiskunnan+varautuminen.pdf/8139dea9-3711-4f42-bcc6-f05ce79ebb34/PVTUTKL_20160629+J+DOS+PVTUTKL+Tutkimuskatsaus+hybridiuhat+ja+yhteiskunnan+varautuminen.pdf.pdf.

Jussi Niinistö Suomen valmiudesta: "Täällä eivät pienet vihreät miehet käyskentele vapaasti". (25.11.2017). *Uusisuomi*. Haettu 3.9.2018 osoitteesta: <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/236046-jussi-niinisto-suomen-valmiudesta-taalla-eivat-pienet-vihreat-miehet-kayskentele>.

Valtioneuvosto. (2017a). Eurooppalainen hybridiuhkien osaamiskeskus perustettiin Helsinkiin (Tiedote 159). Haettu 9.12.2018 osoitteesta:

[https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/eurooppalainen-hybridiuhkien-osaamiskeskus-perustettiin-](https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/eurooppalainen-hybridiuhkien-osaamiskeskus-perustettiin-helsinkiin?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10616)

[helsinkiin?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10616.](https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/eurooppalainen-hybridiuhkien-osaamiskeskus-perustettiin-helsinkiin?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10616)

Valtioneuvosto. (2017b). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Valtioneuvoston kanslia (2016). *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. (Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 7). Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Vesala, K-M., & Rantanen, T. (2007) *Argumentaatio ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

Vesterinen, P. Fogle, C., & Eronen, P. (2018). *Elinkeinoelämä ja hybridi vaikuttaminen* (verkkojulkaisu). Helsingin seudun kauppakamari. Haettu 1.10.2018 osoitteesta: <http://view.24mags.com/mobilev/18713054e05eb566fb18616b9c9458ea#/page=1>.

Wagner, W., & Kronberger, N. (2001). Killer Tomatoes! Collective symbolic coping with biotechnology. Teoksessa K. Deaux & G. Philogene (toim.), *Representations of the Social – Bridging Theoretical Traditions* (ss. 1–29). Oxford: Blackwell.

Wither, J. (2016). Making Sense of Hybrid Warfare. *Connections: The Quarterly Journal*, 15, 73–87.

Pukkila, T. (29.7.2014). Milloin konflikti muuttuu sodaksi – riittääkö tuhat uhria? *Yle*. Haettu 9.3.2018 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-7379346>.

Liitteet

Liite 1. Hybridivaikuttamisen määritelmiä ja kuvauksia

a) Kyberturvallisuuden sanasto

”Hybridivaikuttaminen on poliittisesti motivoitunutta suunnitelmallista toimintaa, jolla pyritään saavuttamaan omat tavoitteet erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja kohteen heikkouksia hyödyntäen. Hybridivaikuttamisen keinot voivat olla esimerkiksi taloudellisia, poliittisia tai sotilaallisia. Keinoja voidaan käyttää samanaikaisesti tai siten, että ne seuraavat toisiaan. Hybridivaikuttamista tehdään esimerkiksi informaatio-, kyber-, fyysisten ja taloudellisten operaatioiden avulla. Hybridivaikuttamisen takana voi olla joko valtiollinen tai ei-valtiollinen toimija.” (Sanastokeskus, 2018, s. 29)

b) Yhteiskunnan turvallisuusstrategia

”Hybridivaikuttaminen on toimintaa, jolla pyritään erilaisia, toisiaan täydentäviä keinoja käyttäen ja kohteen heikkouksia hyödyntäen saavuttamaan omat tavoitteet. Hybridivaikuttamisen keinot voivat olla esimerkiksi taloudellisia, poliittisia tai sotilaallisia. Hybridivaikuttamisessa voidaan käyttää myös teknologiaa ja sosiaalista mediaa. Keinoja voidaan käyttää samanaikaisesti tai siten, että ne seuraavat toisiaan. Hybridivaikuttamista voi olla vaikea tunnistaa.” (Valtioneuvosto, 2017, s. 96)

c) Euroopan unioni

”Hybridivaikuttaminen on yhdistelmä tavanomaisia ja ei-tavanomaisia, sotilaallisia ja ei-sotilaallisia keinoja, joita voidaan käyttää koordinoitusti valtiollisen tai ei-valtiollisen toimijan toimesta tietyn poliittisen päämäärän saavuttamiseksi. Hybridikampanjat ovat moniulotteisia, ja niissä yhdistellään niin näkyviä kuin peiteltyjä keinoja, sekä epätavanomaisia keinoja ja taktiikoita. Hybridiuhat kohdistuvat kriittisiin haavoittuvuuksiin ja niiden pyrkimyksenä on aiheuttaa hämmennystä sekä estää nopea ja tehokas päätöksenteko. Hybridiuhkia on vaikea havaita ja attribuoida.” (European Union External Action, 2018.)

d) Pohjois-Atlantin liitto Nato

”Hybridivaikuttaminen on yhdistelmä aseellisia ja ei-aseellisia, peiteltyjä ja avoimia keinoja, sisältäen disinformaation levittämisen, kyberhyökkäykset, taloudellisen painostuksen, sekä aseellisten ryhmittymien ja tavanomaisten asevoimien käytön. Hybridikeinoja käytetään sodan ja rauhan välisen rajan hämärtämiseksi, sekä epäluulon herättämiseksi kohdemaassa.” (Nato, 2018)

e) Hybridituhkien torjunnan osaamiskeskus

”Hybridivaikuttaminen on koordinoitua toimintaa, joka tarkoituksenmukaisesti hyökkää demokraattisten valtioiden ja instituutioiden järjestelmätason haavoittuvaisuuksiin, tahdistetusti useata menetelmää käyttäen. Toiminta on vaikeasti havaittavaa ja/tai ei tunnustettua, joka samalla hyödyntää sodan ja rauhan rajoja. Sen tavoitteena on vaikuttaa paikallis-/alue-, valtio-, tai institutionaalisen tason päätöksentekoon, pyrkimyksenä hankkia hyökkääjälle hyötyjä ja/tai toteuttaa sen päämääriä, samalla vahingoittaen ja/tai heikentäen kohdetta.” (Helsingin kaupunki, 2018, s. 5.)

f) Ulkopoliittinen instituutti

Hybridihäirintä on ”usean häirinnän muodon synkronoitua yhteiskäyttöä, jonka tavoitteena on vahvistaa kohdeyleisöjen sisäisiä jakolinjoja ja yleistä epävakautta”. Hybridihäirintä nähdään osana kiilastrategiaa, jonka tarkoituksena on heikentää valtion päättäväisyyttä esimerkiksi ”kyberoperaatioilla, väärää tietoa ja propagandaa levittämällä, poliittisia ääri liikkeitä rahoittamalla, vaikuttaja-agentteja värväämällä, poliittisia päättäjiä korruptoimalla tai houkuttimia tarjoamalla kohdennetuille toimijoille”. Tavoitteena on, ettei kohdevaltio välttämättä edes ymmärrä olevansa vaikutuksen kohteena. (Mikkola, Aaltola, Wigell, Juntunen ja Vihma, 2018, s. 25–26)

Liite 2: Haastattelupyyntö

Haastattelupyyntö

13.12.2017

Hyvä valmiuspäällikkö/ valmiussihteeri. Hallinnonalanne edustajana pyydän teitä osallistumaan hybridiuhkia käsittelevään tutkimukseen.

Tutkimuksen aineistonkeruu tapahtuu haastattelemalla. **Haastattelun kesto on noin 45–60 minuuttia ja toivomuksena on, että hallinnonalanne valmiuspäällikkö ja valmiussihteeri osallistuvat haastatteluun yhdessä.** Haastattelut voidaan tehdä (Organisaation nimi) tiloissa tai esimerkiksi teidän omalla työpaikallanne. **Haastattelut ajoittuvat ajalle 18.12.2017–1.3.2018.**

Kyseessä on Pro gradu -tutkimus jonka teen Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan sosiaalipsykologian oppiaineelle sekä (Organisaation nimi). **Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaatioiden käsitystä hybridiuhkista.**

Näkemyksenne hybridiuhkista antaa arvokasta tietoa tutkittaessa käsityksiä poikkihallinnollisista hybridiuhkista valtionhallinnon tasolla. Kattavan kokonaiskuvan saamisen vuoksi olisi hienoa, jos jokaisen hallinnonalan edustajilla olisi mahdollisuus osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset ovat käytettävissänne tutkimuksen valmistuttua.

Pyydän vastaamaan tähän haastattelupyyntöön sähköpostilla osoitteeseen sähköpostiosoite. Annan mielelläni tarvittaessa lisätietoa tutkimukseen liittyvistä asioista joko sähköpostitse tai puhelimitse (puhelinnumero).

Ystävällisin terveisin,

Nadja Nevaste

Tutkimukseni ohjaajat:

Professori Anna-Maija Pirttilä-Backman

Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalipsykologian oppiaine

sähköpostiosoite ja puhelinnumero

Erikoistutkija Juha-Antero Puistola

Turvallisuuskomitean sihteeristö

sähköpostiosoite ja puhelinnumero

Liite 3: Tiedote tutkittavalle ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Käsitys hybridi vaikuttamisesta valtionhallinnon varautumis- ja valmiusorganisaatioissa

Tiedote tutkittavalle ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tämä tutkimushaastattelu on osa pro gradu -tutkielmaa, jonka teen Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan sosiaalipsykologian oppiaineelle. Tutkielman tarkoituksena on selvittää valtionhallinnon valmius- ja varautumisorganisaatioiden käsitystä hybridi vaikuttamisesta.

Haastattelusta saatua aineistoa käytetään kahteen tarkoitukseen:

1. Pro gradu -tutkielma ja tutkielman jälkeinen tutkimus/väitöskirjatutkimus. Tutkimus on julkinen. Haastatteluaineistoa käsitellään niin, etteivät vastaukset ole henkilöitävissä.
2. (Organisaation nimi) hybridityö. Työ ei ole julkista. (Organisaation nimi) on käytössään alkuperäinen haastatteluaineisto alla esitetyn mukaisesti.

Haastatteluaineistoa käsitellään luottamuksellisesti, eikä sitä luovuteta ulkopuolisten käyttöön. Tutkijan (Nadja Nevaste) lisäksi pro gradu- työn ohjaaja, valtiotieteiden tohtori Eemeli Hakoköncäällä sekä Helsingin yliopiston nimittämällä tutkielman tarkastajalla on oikeus tutustua alkuperäiseen haastatteluaineistoon. Alkuperäinen aineisto on tämän lisäksi (Organisaation nimi) sekä hybridiuhkien tunnistamiskoulutuksen suunnitteluun osallistuvien virkamiesten käytettävissä. Haastattelujen äänitallenteet hävitetään pro gradu tutkimuksen hyväksymisen jälkeen. Litteroitu aineisto säilytetään asianmukaisesti mahdollista jatkotutkimusta varten. Tutkimuksessa noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemiä tutkimuseettisiä ohjeita (http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf).

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Teillä on oikeus keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa. Teillä on halutessanne mahdollisuus saada tietoa tutkimuksen tuloksista pro gradu -tutkielman hyväksymisen jälkeen.

Lisätietoja:

Nadja Nevaste

sähköpostiosoite

puhelinnumero

Tutkittavan suostumus

Olen perehtynyt tämän tutkimuksen tarkoitukseen sekä tutkimusaineiston käyttöä koskevaan kuvaukseen. Suostun osallistumaan haastatteluun. Haastatteluaineistoa saa käyttää Pro gradu -tutkielman aineistona ja mahdollisessa jatkotutkimuksessa, sekä (Organisaation nimi) hybridityössä yllä mainittujen ehtojen mukaisesti.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus

Päiväys

Tutkijan allekirjoitus